

9

69

ΠΔΒ

Χώρα - Ποταμίου

ΧΩΡΑΦΑ - ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

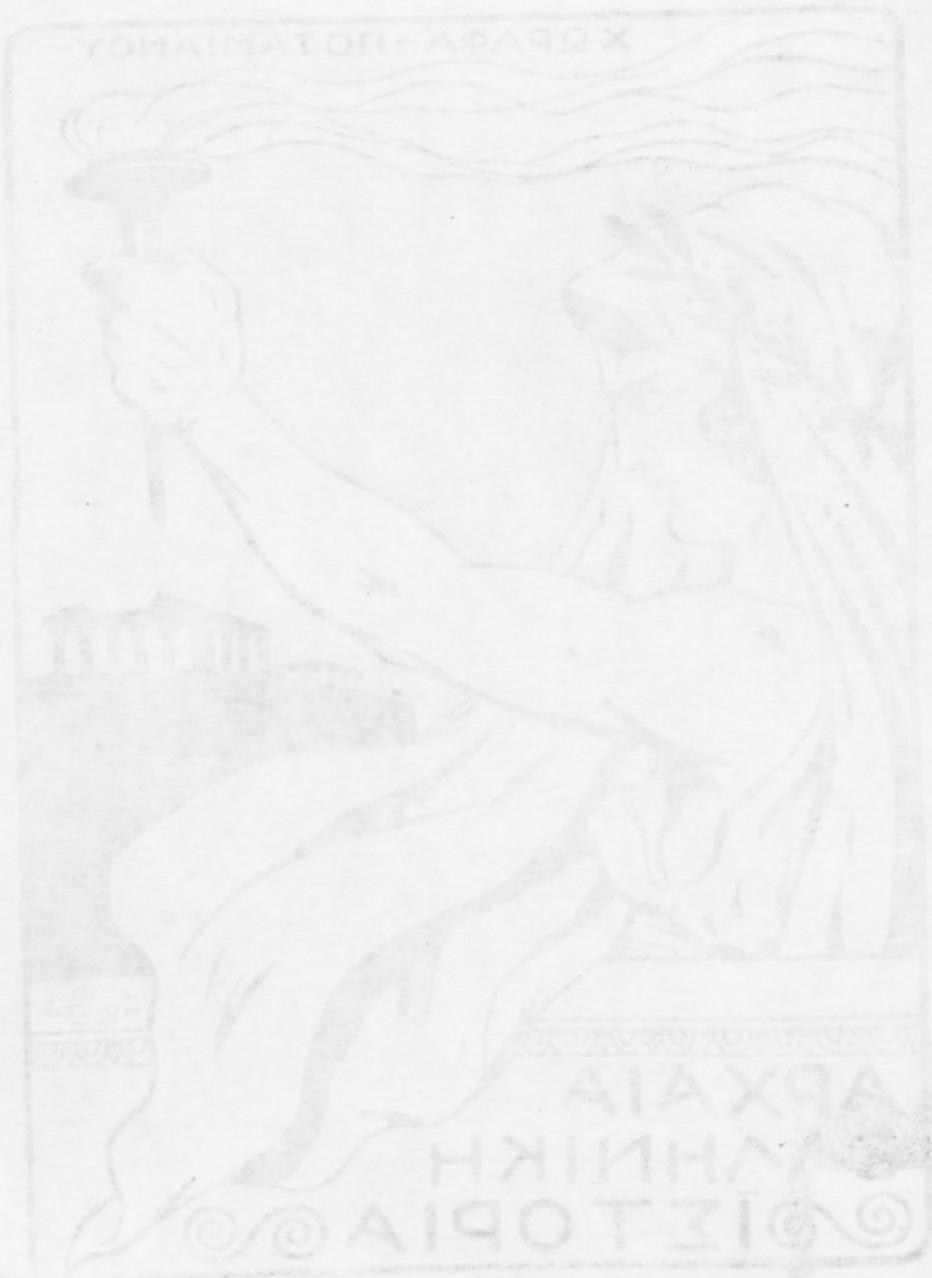
Φ
ΑΡΙΣΤΕΥΣ

ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1100

ΧΩΡΑΡΑ-ΠΟΤΑΜΙΟΥ

9

69

ΠΔΒ

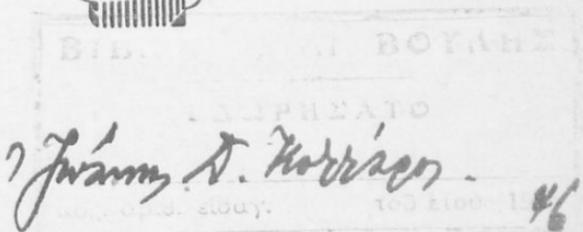
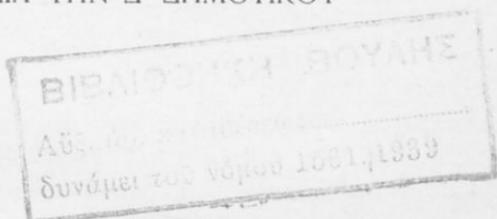
Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Χώραφα (Α.) Ποταμιάνας (Σ.)

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - Όδος Τσώρτσιλ - 38
1946

002
ΕΛΣ
ΣΤΡΑ
1400

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπω-
λείου τῆς «Ἑστίας».

Τυπογραφείον Ἀδ/φῶν Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

---

1. Τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος.

Στὴ χώρα ποὺ κατοικοῦμε σήμερα ἑμεῖς καὶ τὴν ὀνομάζουμε Ἑλλάδα, δὲν ἐξοῦσαν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς οἱ Ἑλληνες. Στὴ χώρα αὐτὴ οἱ Ἑλληνες ἦρθαν στὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἀπὸ τὶς βόρειες χώρες.

Ἀκόμη οἱ Ἑλληνες δὲν ἦρθαν ἐδῶ ὅλοι μαζί, παρὰ διαιρεμένοι σὲ ομάδες καὶ ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ κάθε ομάδας ὥσπου νὰ φτάσῃ ἄλλη περνοῦσαν πολλὰ χρόνια.

Γι' αὐτὸ οἱ Ἑλληνες ἦταν διαιρεμένοι σὲ τέσσερες φυλές καὶ κάθε μία φυλὴ εἶχε τὸ δικό της ὄνομα. Ὀνομάζονταν Ἴωνες, Ἀχαιοί, Δωριεῖς καὶ Αἰολεῖς.

Οἱ Ἑλληνες στὰ παλιὰ χρόνια δὲν εἶχαν ἓνα κράτος. Κάθε πόλη μὲ τὴ μικρὴ περιοχὴ τῆς ἀποτελοῦσε τότε κράτος ἰδιαιτέρο μὲ δικούς του ἄρχοντες, δικούς του νόμους καὶ δικό του στρατό.

Καὶ ὅμως οἱ Ἑλληνες, ἂν καὶ ἦταν διαιρεμένοι σὲ πολλὰ κράτη, ἤξεραν πὼς ὅλοι μαζί ἀποτελοῦσαν ἓνα ἔθνος, τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ὀνομάζονταν ἀναμεταξύ τους Ἑλληνες, καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ξεχώριζαν τὸν

ἐαυτό τους ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς, ποὺ τοὺς ἔλεγαν βαρβάρους.

Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια πολλὰ γιὰ νὰ ἐξηγήσουν πῶς, ἐνῶ ἦταν διαιρεμένοι σὲ πολλὲς φυλές, ἀποτελοῦσαν ἓνα ἔθνος, ἔπλασαν τὸν μῦθο τοῦ Ἑλληνα.

Σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν μῦθο ὁ Ἑλληνας ἦταν ὁ κοινὸς πρόγονος ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἑλληνας αὐτὸς ἀπόχτησε τρία παιδιά, τὸ Δῶρο, τὸν Αἴολο καὶ τὸν Εὐθύθου. Ὁ Εὐθύθου πάλι ἄλλους δυὸ γιούς, τὸν Ἀχαιοὺ καὶ τὸν Ἴωνα. Κι' ἔλεγαν πῶς ἀπ' τὰ δύο πρῶτα παιδιά τοῦ Ἑλληνα βγήκαν οἱ δυὸ φυλές, ἀπὸ τὸ Δῶρο οἱ Δωριεῖς κι' ἀπ' τὸν Αἴολο οἱ Αἰολεῖς. Καὶ πάλι ἀπὸ τὰ δυὸ παιδιά τοῦ Εὐθύθου, οἱ ἄλλες δυὸ φυλές, ἀπὸ τὸν Ἀχαιοὺ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴωνα οἱ Ἴωνες.

Καὶ μὲ τὸ δίκιο τους οἱ Ἑλληνες πίστευαν πῶς ἀνήκουν σ' ἓνα ἔθνος, γιὰτι ὅλοι μιλοῦσαν τὴν ἴδια γλῶσση, εἶχαν τὶς ἴδιες συνήθειες τῆς ζωῆς καὶ λάτρευαν τοὺς ἴδιους θεοὺς.

Αὐτὸ μάλιστα τὸ τελευταῖο, δηλαδὴ ἡ θρησκεία, τοὺς ἔδινε τὰ μέσα νὰ συνδέωνται ἀναμεταξύ τους. Τὰ μέσα αὐτὰ ἦσαν οἱ Ἀμφικτιονίες, τὰ Μαντεῖα καὶ οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

2. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ Θεοί. Οἱ πρόγονοί μας οἱ Ἑλληνες στὰ χρόνια τὰ παλιὰ δὲν ἤξεραν πῶς ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος, ποὺ ἔκαμε τὸν κόσμον, τὰ ζῶα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μᾶς ἀγαπᾷ σὰν πατέρα καὶ μᾶς κυβερνᾷ. Ὅταν κοίταζαν τὸν οὐρανὸν τὸν ἀπέραντο, τὴ γῆ μὲ τὰ θεόρατα βουνά, τὰ δάση τῆς καὶ τὶς πηγές τῆς, τὴ θάλασσα τὴ γαλανὴ μὲ τὰ κύματά τῆς, τὸν ἥλιο μὲ τὶς χρυσὲς ἀχτίδες του, τὸ φεγγάρι, τὸν ἀέρα, τὴ φωτιά, τὴν ἀστραπή, καταλάβαιναν πῶς ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἔκαμε ἀνθρώπου χέρι. Νόμισαν λοιπὸν πῶς καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης ἦταν ἓνας θεὸς καὶ ἔδωσαν

στό καθένα μιὰ μορφή ἀνθρωπινὴ καὶ ἓνα ἰδιαίτερο ὄνομα.

Καθε πόλη ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς θεοὺς της. Κάθε ποτάμι, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸ καὶ γενικὰ κάθε στοιχεῖο τῆς φύσης τὰ θεωροῦσαν γιὰ θεοὺς. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅμως αὐτοὺς θεοὺς ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὰ μεγάλα στοιχεῖα τῆς φύσης ἐθεωροῦνταν πρὸ μεγάλοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἦταν κοινοὶ γιὰ ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ θεοὶ ἦταν:

Ὁ Δίας, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Ποσειδῶνας, θεὸς τῆς θάλασσας.

Ὁ Ἑρμῆς, θεὸς τοῦ ἀέρα.

Ἔπειτα τὸν θεωροῦσαν πὸς προστάτενε τὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριο.

Ἡ Ἥρα, γυναῖκα τοῦ Δία, καὶ αὐτὴ θεὰ τοῦ οὐρανοῦ, σὺν τὸ σύζυγόν της.

Ἡ Ἀθηνᾶ, θεὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ὕστερα τῆς σοφίας.

Ὁ Ἀπόλλωνας, ὁμορφος ξανθοῦ νέου, θεὸς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς μουσικῆς.

Ἡ Ἄρτεμη, θεὰ τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τοῦ κυνηγιοῦ.

Ὁ Ἡφαιστος, θεὸς τῆς φωτιᾶς καὶ τῶν τεχνῶν.

Ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀγάπης.

Ἡ Ἑστία, θεὰ τοῦ σπιτιοῦ.

Ἡ Δήμητρα, θεὰ τῆς γῆς καὶ ὅλων τῶν γεννημάτων ποὺ γι' αὐτὸ τὰ ἔλεγαν δημητριακά.

Ὁ Διόνυσος, θεὸς τοῦ κρασιοῦ.

Ὁ Πλούτωνας, θεὸς τοῦ ᾗδη, δηλ. τοῦ κάτω

Εἰκ. 1. Ὁ Δίας.

κόσμου πού πήγαιναν ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπὸ ὅλους ὅμως αὐτοὺς τοὺς μεγάλους θεοὺς πῶς μεγάλο θεωροῦσαν τὸ Δία, τὸ θεὸ τοῦ οὐρανοῦ πού γιὰ ὄπλο του εἶχε τὸν κεραυνό.

Εἰζ. 2. Ἡ Ἥρα.

Στοὺς θεοὺς τῶν ὅμως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἔδιναν μόνο μορφή ἀνθρωπινή, παρὰ καὶ αἰσθήματα καὶ ἐπιθυμίες ἀνθρώπινες, καὶ γενικὰ τοὺς νόμιζαν πὼς ζοῦσαν, καθὼς καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Γι' αὐτὸ πίστευαν πὼς ὅλοι οἱ μεγάλοι θεοὶ εἶχαν τὰ παλάτια τους — παλάτια μεγάλα μαρμαρένια μὲ σιδερένιες πόρτες, μὲ χρυσὲς κολῶνες καὶ μὲ χρυσοὺς θρόνους — στὴν ψηλότερη κορυφή τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγάλου βουνοῦ πού χωρίζει τὴ Θεσσαλία ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Καὶ στὰ παλάτια αὐτὰ πίστευαν πὼς οἱ θεοὶ ἔτρωγαν κι' ἔπιναν καὶ

διεσκέδαζαν σὰν τοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τὸ φαῖ τους καὶ τὸ κρασί τους ἦσαν διαφορετικά. Τὸ φαῖ τους τὸ ἔλεγαν ἀμβροσία καὶ τὸ κρασί τους νέκταρ, καὶ ἦταν πολὺ πῶς ὁμορφα ἀπὸ τὸ φαῖ καὶ τὸ κρασί τῶν ἀνθρώπων.

Στὸ παλάτι ὅμως τοῦ Δία πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πὼς μαζεύονταν ὅλοι οἱ μεγάλοι θεοί, κι' ἐκεῖ μὲ πρόεδρο τὸ Δία συζητοῦσαν καὶ λάβαιναν ἀποφάσεις γιὰ τίς υποθέσεις τοῦ κόσμου.

Οἱ Προγόνοι. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λάτρευαν καὶ τοὺς προγόνους. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πὼς ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ του ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ μέσα στὸ μνημαμαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Πίστευαν ἀκόμη πὼς οἱ νεκροὶ ἐξακο-

λουθοῦν νὰ ἐνδιαφέρωνται γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῶν ζωντανῶν συγγενῶν τους καὶ ν' ἀνακατεύονται σ' αὐτές, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ἔβλεπαν στὰ ὄνειρά τους. Ὅλα αὐτὰ τοὺς ἔκαμαν νὰ λατρεύουν τοὺς προγόνους των.

Πρῶτα-πρῶτα τοὺς ἔθαβαν καὶ ἔβαζαν μέσα στὸν τάφο τους πολλὰ πράγματα ἀπὸ κείνα ποὺ μεταχειριζόταν ὁ νεκρὸς συγγενής τους πρὶν πεθάνῃ. Ἐπειτα ταχτικά τοὺς ἔκαναν ἀπάνω στὸ μνήμα προσφορές, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω πὼς ἔκαναν καὶ στοὺς θεοὺς.

Οἱ Ἡρωες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια λάτρευε ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς προγόνους της, ἔτσι καὶ κάθε πόλις λάτρευε τοὺς ἐνδοξοὺς νεκροὺς της, ποὺ στὴ ζωὴ τους προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν πόλις τους. Αὐτοὺς τοὺς ὠνόμαζαν ἥρωες καὶ γι' αὐτοὺς ἐμάθαμε στὴν περυσινὴ Ἱστορία.

Εἰκ. 3. Ἡ Ἄρτεμις.

3. Πῶς οἱ Ἕλληνες λάτρευαν τοὺς θεοὺς των.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πὼς γιὰ νὰ πᾶν καλὰ ὅλες οἱ ὑποθέσεις τους εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προστασία τῶν θεῶν. Γι' αὐτὸ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἔχουν εὐχαριστημένους καὶ τοὺς φέρονταν, ὅπως φέρονται οἱ ἀδύνατοι ἄνθρωποι στοὺς δυνατοὺς. Τοὺς ἔκαναν λοιπὸν προσφορές. Τοὺς πρόσφεραν ἀγάλματα, φροῦτα, γάλα, κρασί καὶ ἄλλα πράγματα. Ἡ μεγαλύτερη ὁμως προσφορὰ ἦταν ἡ θυσία.

Ἄπάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού τὸ ἔλεγαν βωμό, ἔσφραζαν ἓνα ζῶο. Ἐπειτα ἔκαιαν ἀπάνω στο βωμό τὰ σπλάχνα καὶ τὰ κόκκαλα τυλιγμένα μὲ λίπος. Ἐπειτα ἔψηναν τὸ κρέας καὶ τὸ ἔτρωγαν ὅσοι παρακολουθοῦσαν τὴ θυσία.

Εἰκ. 4. Ἀπόλλωνας.

Στὴν ἀρχὴ λάτρευαν τοὺς θεοὺς στο ὑπαιθρο, στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τους ἢ σὲ περιτειχισμένα μέρη, πού τὰ ἔλεγαν τεμένη ἢ καὶ σὲ φυσικὰ σπήλαια. Ὑστερα ὅμως κατασκεύαζαν γιὰ κάθε θεὸ ἓνα ναό, καὶ μέσα σ' αὐτὸν ἔβαζαν ἓνα ἄγαλμα πού παρίστανε τὸ θεό. Καὶ τότε ὅμως τοὺς βωμοὺς τοὺς εἶχαν ἔξω ἀπὸ τοὺς ναοὺς.

Ἀργότερα λάτρευαν τοὺς θεοὺς τὸν οἶ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ μὲ ἄλλους τρόπους, μὲ τὶς Ἀμφικτιονίες, τὰ Μαντεῖα καὶ τοὺς Ἀγῶνες.

4. Ἀμφικτιονίες.

Ἀπὸ τοὺς ναοὺς πού ἦταν στὶς Ἑλληνικὲς χώρες μερικοὶ εἶχαν μεγαλύτερη φήμη. Σ' αὐτοὺς τοὺς ναοὺς πρόσφεραν θυσίες ὄχι μόνον οἱ ντόπιοι παρὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔμεναν στὶς γειτονικὲς ἢ καὶ σὲ μακρυνὲς πόλεις. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο δὲ φρόντιζαν γιὰ τοὺς ναοὺς αὐτοὺς μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλης πού εἶχε τὸν καθένα ναό, παρὰ καὶ ἄλλες πόλεις μὲ ἀντιπροσώπους τῶν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ μὲ τὸν καιρὸ ἀντὶ νὰ φροντίζουν μόνον γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ, φρόντιζαν καὶ γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς πόλης πού ἀντιπροσώπευαν. Καὶ ἔτσι δὲν ἦταν μόνον θρησκευτικοὶ ἀντιπρόσωποι παρὰ καὶ πολιτικοί, καὶ ὅταν δύο πό-

λεις είχαν κάποια διαφορά ἀναμεταξύ τους τὴ δίκασαν αὐτοί. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο γινόταν ἓνας σύνδεσμος ἀναμεταξύ στίς πόλεις πὸ ἔστελναν ἀντιπροσώπους στὸν κάθε τέτοιο ναό. Οἱ σύνδεσμοὶ αὐτοὶ λέγονταν ἀμφικτιονίες.

Τέτοιες ἀμφικτιονίες ἦταν πολλές. Μὰ ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες ἦταν ἡ ἀμφικτιονία πὸ εἶχε κέντρο τὸν ξακουσμένο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα στὸς Δελφούς.

Στὴν ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν ἔστελναν ἀντιπροσώπους δώδεκα λαοί, οἱ Δωριεῖς, οἱ Ἴωνες, οἱ Θεσσαλοί, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς καὶ ἄλλοι.

Καθένας ἀπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ἔστελνε δύο ἀντιπροσώπους, ἓνα γιὰ τίς ὑποθέσεις τίς θρησκευτικές, πὸ τὸν ἔλεγαν Ἰερομνήμονα κα' ἓνα γιὰ τίς πολιτικές, πὸ τὸν ἔλεγαν Πυλαγόρα.

Εἰκ. 5. Ὁ Ἡφαιστος.

5. Μαντεῖα.

Γιὰ τοὺς θεοὺς πίστευαν οἱ Ἕλληνες πὸς πάντα παρακολουθοῦν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ πὸς κάποτε τοὺς κάνουν γνωστὰ τὰ θελήματά τους

Ὅταν ἔβλεπαν κανένα φυσικὸ φαινόμενο ἔκτακτο, καθὼς νὰ ποῦμε μιὰ ἔκλειψη τοῦ ἡλίου ἢ τοῦ φεγγαριοῦ, ἓνα σεισμό, ἓναν κεραυνὸ καὶ ἄλλα τέτοια, τὰ θεωροῦσαν γιὰ σημάδια τῶν θεῶν. Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶχαν μερικὸς ἀνθρώπους πὸ τὰ ἐξηγοῦσαν. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς πίστευαν ὅτι εἶχαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴ χάρη νὰ καταλαβαίνουν καὶ νὰ τὰ ἐξηγοῦν, καὶ τοὺς ὠνόμαζαν μάντεις.

Οἱ θυσίες τοὺς ἔδιναν καὶ ἄλλη εὐκαιρία γιὰ νὰ βρῶν-

σκουν τις ἐπιθυμίες τῶν θεῶν. Ἐξέταζαν τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων πού θυσίαζαν, καὶ ἀπ' αὐτὰ μάντευαν ὅσα ἦταν γραφτὸ νὰ γίνουν στὸ μέλλον.

Ἐπειτα πίστευαν πὼς σὲ μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς πού κατοικοῦσε μέσα φανέρωνε τὸ μέλλον σ' ἐκείνους πού τὸν ἐρωτοῦσαν. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς τοὺς ἔλεγαν Μαντεῖα. Τὸ πιὸ παλιὸ ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ Μαντεῖο τοῦ Δία στὴ Δωδώνη τῆς Ἡπείρου. Τὸ πιὸ ξακουσμένο ὅμως ἀπ' ὅλα ἦταν τὸ Μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφοὺς.

Εἰκ. 6. Ἡ Δήμητρα.

Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν βρισκόταν στὶς ρεματιές τοῦ Παρνασοῦ μέσα στοὺς γκρεμνοὺς.

Στὸ βάθος τοῦ ναοῦ, ἀπάνω στὸ ἓνα χάσμα, ἦταν ἓνας τρίποδας, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ χάσμα ἔβγαιναν καπνοί.

Στὸν τρίποδα ἐπάνω καθόταν μιὰ ἱέρεια πού τὴν ἔλεγαν Πυθία, καὶ μασοῦσε φύλλα δάφνης. Οἱ καπνοὶ

πού ἔβγαιναν ἀπὸ κάτω τὴ ζάλιζαν, καὶ σὰ μεθυσμένη ἡ Πυθία ἔλεγε λόγια ἀσυνάρτητα.

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἔγραφαν οἱ ἱερεῖς κι' ἔκαναν τὴν ἀπάντηση πού ἔδινε ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας στὴν ἐρώτηση τῶν ἀνθρώπων. Τὴν ἀπάντηση αὐτὴ ὠνόμαζαν χρησμό.

Πολλὲς φορὲς οἱ χρησμοὶ αὐτοὶ εἶχαν διπλὴ ἔννοια. Πολλὲς φορὲς ὅμως ἔδιναν φρόνιμες συμβουλὲς στὶς ἑλληνικὲς πόλεις. Οἱ ἱερεῖς γνώριζαν καλὰ τίς ἑλληνικὲς πόλεις καὶ εἶχαν ἀρκετὴ πεῖρα κι' ἔτσι ἤξεραν νὰ δίνουν στὸν καθένα μιὰ κατάλληλη συμβουλή.

Μὲ τὸν καιρὸ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἔγινε γνωστὸ καὶ φημισμένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ ὅλες τίς πόλεις, σὲ κάθε δύσκολη περίσταση, πήγαιναν στοὺς Δελφοὺς, γιὰ νὰ ζητήσουν χρησμό. Ἔτσι τὸ Μαντεῖο

των Δελφῶν ἔγινε σπουδαῖο κέντρο ἔθνικὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνας.

6. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Στῆς θρησκευτικῆς τους ἐορτῆς οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦσαν νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς θεοὺς. Κι' ἐπειδὴ πίστευαν πὼς οἱ θεοὶ ἀγαποῦν τὴ χαρὰ καὶ τὰ θεάματα, οἱ νέοι σ' αὐτῆς τραγουδοῦσαν καὶ χορεύαν γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ τοῦ θεοῦ ποὺ ἐόρταζε. Καμμιά φορὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χορὸ ἔκαναν καὶ ἀγῶνες ἀναμεταξύ τους, παράβγαιναν δηλαδὴ στὸ δρόμο καὶ στὸ πάλαιμα. Πίστευαν πὼς μ' αὐτὰ εὐχαριστοῦσαν τοὺς θεοὺς. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ συνήθεια αὐτὴ εἰζώσε κι' ἔτσι σὲ ὅλες τῆς μεγάλες γιορτῆς γίνονταν γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Τέτοιες γιορτῆς μὲ ἀγῶνες ἦταν πολλῆς. Μὰ τέσσερεις ἀπὸ αὐτῆς ἔγιναν σιγὰ-σιγὰ πανελλήνιες, γιὰτὶ στὰ πανηγύρια αὐτὰ καὶ στοὺς ἀγῶνες τους μαζεῦονταν Ἕλληνες ἀπ' ὅλες τῆς ἑλληνικῆς χῶρας. Γι' αὐτὸ τῆς μέρες αὐτῆς τῶν ἀγῶνων καὶ οἱ πόλεμοι ἀκόμη ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους σταματοῦσαν, ὅσο νὰ τελειώσουν οἱ ἀγῶνες.

Οἱ τέσσερεις αὐτοὶ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἦταν:

α) Τὰ Πύθια, ποὺ γίνονταν στοὺς Δελφοὺς στὴ γιορτῆ τοῦ Ἀπόλλωνα κάθε 4 χρόνια. Οἱ νικητῆς στὰ Πύθια ἔπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἓνα στεφάνι ἀπὸ δάφνη.

β) Τὰ Νέμεια, ποὺ γιορτάζονταν κάθε δυὸ χρόνια στὸ δάσος τῆς Νεμέας, στὴν Ἀργολίδα, στὴ γιορτῆ τοῦ Δία. Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς τὸ στεφάνι ἦταν ἀπὸ σέλινο.

γ) Τὰ Ἴσθμια, στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, στὴ γιορτῆ τοῦ Ποσειδώνα κάθε δυὸ χρόνια. Τὸ βραβεῖο ἦταν ἓνα κλαδί πεῦκο.

δ) Τὰ Ὀλύμπια, στὴν ὠραία Ὀλυμπία, πάλι γιὰ τὸ Δία κάθε τέσσερα χρόνια.

7. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Τὰ Ὀλύμπια ἦταν ἡ σπουδαιότερη καὶ ἡ παλαιότερη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γιορτῆς. Στὴν ἀρχὴ ἦταν

πολὺ ἀπλή. Μέσα στὸ δάσος τῆς Ὀλυμπίας ἦταν ἕνας βωμὸς καὶ γύρω του μιὰ πλατεῖα. Στὴ γιορτὴ τοῦ μεγάλου θεοῦ μαζεύονταν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γύρω μέρη καὶ πρόσφερναν θυσία στὸ Δία. Ἐπειτα οἱ νέοι παράβγαιναν ἀναμεταξύ τους στὸ δρόμο. Μὲ τὸν καιρὸ ὁμῶς ἐκεῖνοι ποὺ πήγαιναν στὸ πανηγύρι αὐτὸ πλήθαιναν. Ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις μακρυνότερες, καὶ στὸ τέλος οἱ ἀγῶνες ἔγιναν Πανελλήνιοι.

Τότε χτίστηκαν ἐκεῖ μεγάλοι καὶ ὁμορφοὶ ναοί, στήθηκαν ἀγάλματα, βωμοί, στοές, κι' ἔτσι ἡ Ὀλυμπία γέμισε ἀπὸ καλλιτεχνήματα.

Ἐκεῖ χτίστηκε ὁ μέγας ναὸς ὁ ἀφιερωμένος στὸ Δία μὲ τὸ περίφημο ἄγαλμά του. Τὸ ἄγαλμα αὐτὸ ἦταν ἀπὸ χρυσάφι κι' ἐλεφαντόδοντο, καὶ τὸ κατασκεύασε ἕνας μέγας καλλιτέχνης, ὁ Φειδίας.

Στὴν Ὀλυμπία ἦταν ἀκόμη ὁ ναὸς τῆς Ἥρας καὶ μέσα σ' αὐτὸν ἄλλο μεγάλο καλλιτεχνήμα, τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἐρμῆ, ἔργο τοῦ Π ρ α ξ ι τ ἔ λ η. Τὸ ὄραϊο αὐτὸ ἄγαλμα βρέθηκε τελευταῖα καὶ ὑπάρχει στὸ Μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας.

Στὸ ἴδιο Μουσεῖο βρῖσκεται ἀκόμη τὸ ἄγαλμα τῆς Νίκης, τοῦ καλλιτέχνη Παιωνίου, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια καὶ διαρκοῦσαν πέντε ἡμέρες. Τοὺς διεύθυναν κάτοικοι τῆς Ἡλείας ποὺ ὀνομάζονταν Ἑλληνοδίκες, δηλαδὴ δικαστὲς τῶν Ἑλλήνων, γιατί αὐτοὶ ἔκριναν τ' ἀγωνίσματα κι' ἔδιναν τὰ βραβεῖα.

Ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν ἀγῶνων περνεῦσε στὶς ἐτοιμασίες.

Στὸ στάδιο ἄρχιζαν οἱ ἀγῶνες τὴ δευτέρη μέρα. Στὴν ἀρχή, καθὼς εἴπαμε, γινόταν μόνον ἀπλὸς δρόμος. Οἱ ἀγωνιστὲς ἔτρεχαν σ' ἕνα διάστημα ἕως 180 μέτρα. Ἐπειτα πρόσθεσαν τὸ διπλὸ δρόμο, ἔπειτα τὸ πάλαιμα, τὴν πυγμαχία, τὸ πήδημα, τὸ δίσκο, τὸ ἀκόντιο, καὶ στὰ τελευταῖα τὶς ἵπποδρομίες καὶ τὶς ἄρματοδρομίες. Δὲν πήγαιναν

ὅμως στήν Ὀλυμπία μόνο ἀθλητὲς γιὰ νὰ δείξουν τὴν τέχνη καὶ τὴ δύναμή τους, πῆγαιναν ἀκόμη καὶ καλλιτέχνες, ρήτορες καὶ συγγραφεῖς κι' ἔδειχναν ἢ διάβαζαν τὰ ἔργα τους.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγώνων ἦταν ὠρισμένη γιὰ τὰ βραβεῖα. Τὸ βραβεῖο στήν Ὀλυμπία ἦταν ἓνα στεφάνι ἀπὸ κλαδί μιᾶς ἐλιᾶς, ποὺ πίστευαν πὼς τὴ φύτεψε ὁ Ἡρακλῆς. Τὰ στεφάνια αὐτὰ τὰ τοποθετοῦσαν σ' ἓνα τραπέζι μπροστὰ στὸ μεγάλο ναὸ τοῦ Δία. Ἐνας κήρυκας μεγαλόφωνος φώναζε τὸ ὄνομα κάθε νικητῆ καὶ τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖνος τότε προχωροῦσε καὶ οἱ Ἑλλανοδίκες ἔβαζαν τὸ στεφάνι στὸ κεφάλι του.

Αὐτὸ ἦταν μιὰ δόξα πολὺ μεγάλη καὶ γιὰ τὸ νικητῆ, ποὺ λεγόταν Ὀλυμπιονίκης, καὶ γιὰ τὴν πατρίδα του.

Ὅταν γύριζε ὁ νικητὴς στὸν τόπο του, οἱ κάτοικοι τοῦ ἔκαναν θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ. Ἄν ἡ πατρίδα του εἶχε γύρω τείχη, γκρέμιζαν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη γιὰ νὰ περάσῃ. Ἦθελαν νὰ ποῦν μ' αὐτὸ πὼς μιὰ πόλη ποὺ εἶχε τέτοιο νικητῆ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τείχη.

Σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ὁ Ὀλυμπιονίκης θεωροῦνταν ἱερός, δὲν πλήρωνε κανένα φόρο καὶ εἶχε θέση τιμητικὴ στὸ θέατρο καὶ στὶς τελετές.

Γιὰ ἐνθύμιο τῆς νίκης του εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ μνημεῖο στήν Ὀλυμπία, καὶ ἂν ἐνικοῦσε τρεῖς φορές, μπορούσε νὰ κάμῃ τὸ ἄγαλμά του.

Γιὰ κάθε ἀγώνισμα ἡ νίκη ἔδινε μεγάλη τιμὴ στὸν ἀγωνιστῆ. Ἄπ' ὅλα ὅμως σπουδαιότερο εἶχαν τὸ δρόμο, ἐπειδὴ ὁ δρόμος ἦταν τὸ πρῶτο ἀγώνισμα τῆς παλιᾶς ἐποχῆς. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τ' ὄνομα ἐκείνου ποὺ νικοῦσε στὸ δρόμο ἔπαιρναν τ' ὄνομά τους καὶ οἱ Ὀλυμπιάδες, οἱ τετραετίες δηλαδὴ ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ τελετὴ τῶν ἀγώνων ὡς τὴν ἄλλη.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 300 π. Χ. οἱ Ὀλυμπιάδες ἦταν, σὰ νὰ εἰποῦμε σήμερα, τὸ ἡμερολόγιο ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Μὲ αὐτὲς χρονολογοῦσαν ὅλα τὰ συμβάντα. Ἡ πρώτη

Ὀλυμπιάδα ἄρχιζε ἀπὸ τὸ 776 πρὸ Χριστοῦ, γιατί τότε ἄρχισαν νὰ γράφουν τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

8. Οἱ σπουδαιότερες Ἑλληνικὲς πόλεις.

Κάθε ἑλληνικὴ πόλη, καθὼς εἶπαμε, ἦταν καὶ κράτος ἰδιαιτέρο. Οἱ σπουδαιότερες ἀπὸ τίς πόλεις αὐτὲς ἦταν : Στὴν Πελοπόννησο ἡ Σπάρτη, ἡ Μεσσηνία, τὸ Ἄργος, ἡ Κόρινθος ἡ Σικυῶνα.

Στὴ Στερεὰ ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Θήβα.

Στὴ Θεσσαλία οἱ Παγασεῖς, οἱ Φερέες, ἡ Λάρισσα.

Δὲν περιορίστηκαν ὅμως οἱ Ἕλληνες σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Ἀπλώθηκαν πολὺ μακρυνά, ἔκαμαν ἀποικίες στὰ γύρω νησιά καὶ στὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας, τῆς Προποντίδας, τῆς Μαύρης θάλασσας, τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἀκόμη ἔφτασαν ὡς τὴ Σικελία, τὴν κάτω Ἰταλία καὶ τὰ παράλια τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀπὸ τίς ἀποικίες αὐτὲς οἱ πιὸ γνωστὲς καὶ ξακουσμένες ἦταν : ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Σμύρνη στὴ Μικρὴ Ἀσία, τὸ Βυζάντιο στὸ Βόσπορο, ἡ Τραπεζοῦντα στὴ Μαύρη θάλασσα, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἐπίδαυρος (τὸ σημερινὸ Δυρράχιο) στὴν Ἰλλυρία, οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία, ὁ Τάραντας στὴν Ἰταλία, καὶ ἡ Κυρήνη στὴν Ἀφρικῆ.

Ἀπ' ὅλες ὅμως τίς πόλεις τῶν Ἑλλήνων δυὸ ἦταν οἱ σπουδαιότερες καὶ μεγαλύτερες, ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀθήνα.

9. Ἡ Σπάρτη.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀπότομα βουνά, τὸν Πάργωνα ἀνατολικά καὶ τὸν Ταῦγετο δυτικά, ὑπάρχει μιὰ κοιλάδα ποὺ τὴ σκίζει μὲ τὸ ρέμα του ὁ ποταμὸς Εὐρώτας.

Ἡ κοιλάδα αὐτὴ εἶναι ἡ Λακωνικὴ.

Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας κοντὰ στὸν Εὐρώτα, τὸ 10. αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ κατέβηκε ἕνα πλῆθος ἀπὸ Δωριεῖς. Ἐκεῖ βροῆκαν μιὰ ἀρχαία πόλη, τὴν κατάχτησαν καὶ τῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα Σπάρτη.

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη οἱ καταχτητὲς πῆραν μὲ τὸν καιρὸ ὅλη τὴ Λακωνικὴ καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ θάλασσα. Σὲ κάθε κατάχτηση ποὺ ἔκαναν μοίραζαν τὴ γῆ ἀναμεταξύ τους σὲ ἴσια μερίδια (κλήρους).

Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοικοῦς τῆς Λακωνικῆς ὅσοι κατοικοῦσαν στὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Λάκωνες ὅσοι ἀντιστάθηκαν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὑποχρεώθηκαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τῶν νικητῶν. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν εἰλωτες.

Ὅσοι πάλι ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς δὲν ἀντιστάθηκαν στὸν πόλεμο παρὰ ὑποτάχτηκαν μὲ εὐκολία, κράτησαν ἀπάνω στὰ βουνὰ μερικὰ κτήματα καὶ εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ καταγίνωνται στὸ ἐμπόριο καὶ στίς τέχνες. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν περιόικοι.

Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διαιρέθησαν σὲ τρεῖς τάξεις: τοὺς Δωριεῖς ποὺ κατάχτησαν τὸν τόπο καὶ ὠνομάστηκαν Σπαρτιάτες, τοὺς περιόικους καὶ τοὺς εἰλωτες.

Πῶς κυβερνῶνταν οἱ Σπαρτιάτες.

Λένε πὼς τοὺς νόμους ποὺ εἶχαν στὴ Σπάρτη τοὺς ἔκαμε ἕνας μεγάλος νομοθέτης, ὁ Λυκοῦργος. Αὐτὸ ὅμως φαίνεται σὰν παραμῦθι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης δὲν ἔγιναν διὰ μιᾶς ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο, παρὰ σιγὰ-σιγὰ σύμφωνα μὲ τίς ἀνάγκες ποὺ παρουσιάζονταν κάθε φορά.

Οἱ βασιλεῖς. Στὴ Σπάρτη κυβερνοῦσαν δυὸ βασιλεῖς. Στὴν ἀρχὴ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ εἶχαν στὰ χέρια τους ὅλες τίς ἐξουσίες, τὴ θρησκευτικὴ, τὴ στρατιωτικὴ καὶ τὴ δικαστικὴ. Ἐπειτα ἐξακολουθοῦσαν μόνο νὰ τοὺς κάνουν μεγάλες τιμές. Σηκώνονταν ὅλοι σὰν περνοῦσαν

οί βασιλείς. Τους ἔδειναν τιμητικὴ θέσιν στὶς γιορτές, στὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρετοῦσαν πρώτους καὶ τοὺς ἔδιναν διπλὴ μερίδα. Τὰ δέματα τῶν ζώων ποὺ πρόσφεραν γιὰ θυσία, τὰ ἔπαιρναν οἱ βασιλεῖς, καθὼς καὶ τὸ ἓνα τρίτο ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου. Σὰν πέθαιναν τέλος, τοὺς ἔκαναν τὴν κηδεία τους με πολλὴ μεγαλοπρέπεια.

Πραγματικὰ ὁμως ἡ ἔξουσία τους ἐλαττώθηκε πολὺ. Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης ἦταν περιορισμένοι στὰ θρησκευτικὰ καὶ λίγα δικαστικὰ ἔργα. Ἔκαναν δηλαδὴ τίς θυσίες καὶ δικάζαν τίς οἰκογενειακὰς διαφορὰς. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου διοικοῦσαν ἀκόμη τὸ στρατό, τοὺς παρακολουθοῦσαν ὁμως δύο ἄλλοι ἄρχοντες, οἱ ἔφοροι, γιὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Αὐτοὶ ἦταν οἱ ἀληθινοὶ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας, οἱ πέντε ἔφοροι. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἔφοροι ἔκαναν μόνον χρέη ἀστυνομικά, ἔπειτα ὁμως πῆραν στὰ χέρια τους ὅλη τὴν ἔξουσία καὶ ἔγιναν παντοδύναμοι. Αὐτοὶ ἐπίβλεπαν ὅλους τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς γιὰ νὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά τους. Αὐτοὶ προσκαλοῦσαν τὴ γερουσία καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ φρόντιζαν γιὰ νὰ ἐκτελοῦνται αἱ ἀποφάσεις τους.

Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων βαστοῦσε ἓνα ἔτος.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦταν ἓνα συμβούλιο ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς καὶ ἀπὸ 28 γέροντες, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἡλικία ἀπάνω ἀπὸ 60 χρονῶν.

Ἡ γερουσία ἔδινε γνώμη γιὰ τίς ὑποθέσεις ποὺ ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν στὴν ἐκκλησία, πρότεινε τοὺς νόμους καὶ δικάζε τὰ ἐγκλήματα. Ἡ γερουσία δικάζε ἀκόμη καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἅμα τύχαινε νὰ τοὺς κατηγοροῦν οἱ ἔφοροι. Οἱ γέροντες ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν διατηροῦσαν τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ὅσο ζοῦσαν.

Ἡ ἐκκλησία. Ὅλοι οἱ πολῖτες ποὺ εἶχαν ἡλικία ἀπάνω ἀπὸ 30 χρονῶν, ἀποτελοῦσαν τὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησίας ἦταν : νὰ δέχεται ἢ νὰ ἀπορρίπτει τίς προτάσεις τῆς γερουσίας, προπάντων σὰν ἦταν

ζήτημα για πόλεμο ή για ειρήνη, και να εκλέγη τους εφόρους και τα μέλη της γερουσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. Οἱ Σπαρτιάτες ἀναλόγως τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς εἰλωτες ἦταν πολὺ λίγοι. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι γιὰ πόλεμο γιὰ νὰ μὴ φοβοῦνται μήπως αὐτοὶ ἐπαναστατήσουν. Γι' αὐτὸ καὶ συνήθιζαν τὰ παιδιά τους ἀπὸ μικρὰ καὶ τ' ἀνάτρεφαν νὰ ζοῦν σὰ στρατιῶτες.

Ἄμα γενιόταν ἓνα παιδί τὸ πηγαιναν στοὺς γέροντες γιὰ νὰ τὸ κοιτάξουν. Ἄν οἱ γέροντες ἔβρισκαν τὸ παιδί ἀσθενικὸ ἢ τοῦ ἔβρισκαν κανένα ἐλάττωμα σωματικόν, τὸ ἔρριχναν σ' ἓνα βάραθρο, στὶς πλαγιὰς τοῦ Ταυγέτου. Παιδί ἀσθενικὸ δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ καλὸς στρατιώτης καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκότωναν. Ἄν πάλι τὸ ἔβρισκαν γερό, τὸ ἔδιναν πίσω στὴ μητέρα του γιὰ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ ὡς τὰ ἑπτὰ χρόνια.

Στὰ ἑπτὰ χρόνια ἀπάνω τὸ παιδί τὸ ἔπαιρνε πὰ ἢ πολιτεία καὶ τὸ ἀνάτρεφε μαζί με τ' ἄλλα συγκομήλικά του.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν εἶχε ἓνα σκοπὸ, νὰ κάνη δυνατὰ τὰ σώματά τους. Γι' αὐτὸ τὰ γύμναζαν στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα καὶ στὴν πάλη. Τὰ κούρευαν σὺν ἄλλοις, τ' ἄφηναν μὲ γυμνὰ πόδια καὶ τὰ εἶχαν νὰ φοροῦν χειμῶνα καλοκαίρι τὸ ἴδιο ροῦχο. Ἀκόμη τὰ εἶχαν νὰ κοιμούνται ἀπάνω σὲ καλάμια, ποὺ τὰ ἔκοβαν μόνα τους ἀπὸ τίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα. Ἐπειτα γιὰ νὰ συνηθίζουν τὰ παιδιά νὰ γελοῦν τοὺς ἐχθροὺς στὸν πόλεμο, δὲν τοὺς ἔδιναν ἀρκετὴ τροφή κι' ἔτσι τὰ παιδιά ἀναγκάζονταν γιὰ νὰ χορτάσουν νὰ βροῦν φαί ὅπως μπορούσαν.

Ἡ ἀνάγκη τὰ βίαζε καμιά φορὰ νὰ κλέψουν γιὰ νὰ χορτάσουν τὴν πείνα τους. Ἄν τὰ ἔπιαναν ὁμως πὼς ἔκλεβαν τὰ ράβδιζαν ὥσπου νὰ τοὺς βγάλουν αἷμα, γιὰ τὴν δὲν κατόρθωσαν νὰ κρυφτοῦν.

Γράμματα δὲ μάθαιναν πολλὰ. Μόνον νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Ἀποστήθιζαν ἀκόμη ποιήματα παλαιῶν ποιητῶν, τραγουδοῦσαν τραγούδια πατριωτικὰ καὶ χόρευαν στρατιωτικοὺς χορούς.

Και τὰ κορίτσια τῶν σπαρτιατῶν τ' ἀνάτρεφε ἡ πολιτεία καθὼς καὶ τ' ἀγόρια, καὶ τὰ γύμναζαν καὶ αὐτὰ στὸ δρόμο, στὸ πῆδημα, στὸ δίσκο καὶ στὸ ἀκόντιο. Ἔτσι σὰ μεγάλωναν, ἦταν γυναῖκες γερές, μὲ καλὴ ὑγεία, ἀποφασιστικὲς καὶ θαρραλέες, ἀγαποῦσαν κι' αὐτὲς τὸν πόλεμο καὶ παρακινοῦσαν σ' αὐτὸν τοὺς ἄντρες τοὺς καὶς τοὺς ἔδιναν θάρρος γιὰ νὰ βγαίνουν πάντοτε νικητές.

Ἡ ζωὴ στὴ Σπάρτῃ. Ἀπὸ 20 χρονῶν ὡς τὰ 60 τὸ Σπαρτιάτῃ τὸ θεωροῦσαν γιὰ στρατιώτῃ καὶ τὸν ὑποχρέωναν νὰ κάνῃ γυμνάσια, γιὰτὶ ὡς αὐτὴ τὴν ἡλικία μποροῦσε ἡ πατρίδα νὰ τὸν χρειαστῇ γιὰ πόλεμο. Δὲ μποροῦσε ἕνας Σπαρτιάτῃς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Λακωνικὴ χωρὶς νὰ πάρῃ ἄδεια ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάνῃ καμμιά ἐργασία, οὔτε νὰ ἔχῃ χρυσάφι ἢ ἀσήμι. Τὰ νομίσματά της ἦταν σιδερένια καὶ τόσοσ βαριά, πὺν χρειαζόταν ἀμάξι γιὰ νὰ μεταφέρῃ κανεὶς κι' ἕνα μικρὸ ποσὸ ἀπὸ χρήματα.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔδειχναν μεγάλο σεβασμὸ στοὺς γέροντες. Σὰν περνοῦσε ἡλικιωμένος, οἱ ποιοὶ νέοι εἶχαν χρέος νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ τὸν χαιρετίσουν, καὶ ὅταν τοὺς μιλοῦσε τὸν ἄκουαν μὲ μεγάλῃ προσοχῇ.

Στὴ Σπάρτῃ δὲν ἔτρωγαν οἱ ἄντρες στὰ σπίτια τοὺς μαζί μὲ τίς γυναῖκες τοὺς. Ἐτρωγαν, σὰν τοὺς στρατιῶτες, ὅλοι μαζί στὰ λεγόμενα συσσίτια, καθισμένοι ἀπὸ 15 σὲ κάθε τραπέζι.

Στὰ συσσίτια αὐτὰ ἔδινε ὁ καθένας ὠρισμένη μερίδα ἀπὸ ἀλευρι, τυρί, σῦκα καὶ κρασί.

Τὸ φαῖ τοὺς ἦταν πολὺ ἀπλό. Τὸ πιὸ συνηθισμένο τοὺς φαῖ ἦταν τὸ μαῦρο ζουμι—μέλας ζωμός— ἕνας εἶδος σούπας ἀπὸ χοιρινὸ κρέας μὲ ἀλάτι καὶ ξύδι.

Στὰ συσσίτια ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαβαίνουν μέγρος ὅλοι καὶ αὐτοὶ αἱ βασιλεῖς.

Εἶχαν ἀκόμη οἱ Σπαρτιάτες τὴ συνήθεια νὰ μιλοῦν λίγο καὶ μὲ λίγες λέξεις νὰ λένε πολλὰ πράγματα.

Μὲ τέτοια ἀνατροφή καὶ τέτοια ζωὴ οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν οἱ πιὸ δυνατοὶ καὶ πιὸ γενναῖοι πολεμιστὲς μέσα

σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Στὸν πόλεμο ὁ Σπαρτιάτης ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ μὴν ἀφήσῃ ποτὲ τὴ θέσῃ του καὶ ἅμα βρισκόνταν σὲ κίντυνο νὰ προτιμήσῃ νὰ σκοτωθῇ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.

Ὅποιοι ἔφευγε τὴν ὥρα τῆς μάχης ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Οὔτε στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ μπορούσε πιά νὰ πάῃ οὔτε στὰ συσσίτια. Στὶς γιορτὲς καὶ στὰ γυμνάσια ἔμενε στὴν τελευταία σειρὰ. Στὸ δρόμο παραμέριζε γιὰ νὰ περάσουν καὶ οἱ νεότεροί του. Οἱ ἄλλοι δὲν ἤθελαν νὰ μιλοῦν μ' αὐτόν, οὔτε τὸν πλησίαζε κανένας. Ἄν κάποιος τὸν ὕβριζε ἢ τὸν χτυποῦσε, δὲ μπορούσε νὰ πάῃ στὸ δικαστήριον. Ὅσοι πάθαιναν τὴν ντροπὴ αὐτὴ λέγονταν τρέσαντες.

Οἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Ἄφοῦ κατάχτησαν οἱ Σπαρτιάτες ὅλη τὴ Λακωνικὴ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8. αἰῶνα π.Χ., θέλησαν νὰ κυριέψουν καὶ μιὰ γειτονικὴ χώρα πλούσια σὲ γεννήματα καὶ σὲ ἄλλα προϊόντα, τὴν εὐφορὴ Μεσσηνίαν. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουν ἔκαμαν δυὸ μακροχρόνιους πολέμους μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ λέγονται Μεσσηνιακοί.

Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος βάρσταξε δεκαοχτὼ χρόνια.

Στὸν πόλεμον αὐτόν, ἀφοῦ οἱ Σπαρτιάτες νίκησαν πολλὰς φορὰς τοὺς Μεσσηνίους, τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀφήσουν τὶς πεδιάδες τους καὶ νὰ κλειστοῦν σ' ἓνα φρούριον, τὴν Ἰθώμην. Μέσα στὸ φρούριον αὐτὸ οἱ Μεσσηνιοὶ μὲ τὸν ἀνδρεῖο βασιλεῖα τους Ἄριστόδημον ἀντιστάθηκαν χρόνια ὀλόκληρα. Μόνον σὰ σκοτώθηκε ὁ Ἄριστόδημος, τὸ φρούριον τῆς Ἰθώμης ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους πρόφθασαν, ἔφυγαν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι ὅμως ἔμειναν ἔγιναν δούλοι τῶν Σπαρτιατῶν (εἰλωτες).

Οἱ Μεσσηνιοὶ ὅμως ἦταν λαὸς περήφανος καὶ δὲ μπορούσαν νὰ συνηθίσουν στὴ δουλείαν. Γι' αὐτὸ ἔπειτα

ἀπὸ 80 χρόνια ἐπανεστάτησαν μὲ ἀρχηγὸ τὸ γενναῖο Ἄριστομένη κι' ἔδιωξαν τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τὸν τόπο τους. Ἔτσι ξανάρχισε ὁ πόλεμος.

Ὁ δεύτερος αὐτὸς Μεσσηνιακὸς πόλεμος κράτησε δεκαεφτά χρόνια.

Στὴν ἀρχὴ οἱ Μεσσηνιοὶ ἀντιστάθηκαν μόνοι τους στὶς ἐπιθέσεις τῶν Σπατιατῶν. Ἐπειτα ὅμως τοὺς βοήθησαν οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες. Τότε οἱ Σπαρτιάτες ἦρθαν σὲ δύσκολη θέση καὶ κιντύνευαν νὰ ἰδοῦν τοὺς ἐχθροὺς μέσα στὴν πατρίδα τους.

Στὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνη ὥρα ἔσωσε τοὺς Σπαρτιάτες ὁ ποιητὴς Τυρταῖος. Αὐτὸς μὲ τὰ πολεμικὰ τραγούδια του ξαναδυνάμωσε τὸ θάρρος τους καὶ τοὺς ἔδωκε τέτοιον ἐνθουσιασμό, ὥστε ἔπεσαν ἐπάνω στοὺς ἐνωμένους ἐχθροὺς των μὲ φοβερὴ ὀρμὴ, τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ κλειστοῦν σ' ἓνα φρούριο πού εἶχαν κάμει ἐπάνω στὸ βουνό, στὰ σύνορα τῆς Ἀρκადίας στὴν Εἶρα.

Ἐντεκα χρόνια ἔμειναν κλεισμένοι οἱ Μεσσηνιοὶ στὸ φρούριο αὐτὸ καὶ ἀπέκρουαν τὶς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Στὸ τέλος ὅμως ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποταχθοῦν. Ἀπὸ κείνους πὺν ὑπερασπίστηκαν τὸ φρούριο τῆς Εἶρας, ἄλλοι ἔφυγαν στὴν Ἀρκαδία καὶ ἄλλοι πῆγαν στὴ Σικελία, ὅπου κατοίκησαν σὲ μιὰ πόλιν πού τῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας τους Μεσσηνίη.

Πόλεμοι μὲ τοὺς Ἀρκάδες. Μὲ τοὺς Ἀρκάδες οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους, μὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τοὺς νικήσουν καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν. Μόνο τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλης κοντὰ στὰ σύνορά τους, τῆς Τεγέας, ὑποχρέωσαν τὸν 6. αἰῶνα νὰ γίνουν σύμμαχοί τους. Τοὺς ἔδωσαν ὅμως τὸ προνόμιο στὶς μάχες νὰ ἔχουν τὸ ἀριστερὸ ἄκρο (κέρως) τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ.

Πόλεμοι μὲ τοὺς Ἀργεῖους. Πολλοὺς πολέμους ἔκαμαν ἀκόμη οἱ Σπαρτιάτες καὶ μὲ τοὺς Ἀργεῖους, καὶ στὸ τέλος κατώρθωσαν νὰ τους πάρουν μιὰ μεγάλη χώρα, τὴ Θυρέα.

Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἔτσι οἱ Σπαρτιάτες, νίκησαν τοὺς Μεσσηνίους, τοὺς Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖους, καὶ ἔγιναν τὸν 6. αἰῶνα π. Χ. ὁ πιὸ δυνατὸς λαὸς σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνία ἦταν δικές τους καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Πελοποννήσου ἔγιναν σύμμαχοί τους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν στοὺς πολέμους των.

10. Ἡ Ἀθήνα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Σὰν τρίγωνο στὴν ἄκρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας κατὰ τὰ νοτιοανατολικά μέρη, βρέχεται ἀπὸ τρεῖς θάλασσες ἡ Ἀττικὴ, ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο, τὸν Εὐβοϊκὸ καὶ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὴ χώρα καὶ δὲν ἔχει ἄφθονα νερά. Τὸ κλίμα της ὅμως εἶναι μαλακὸ καὶ οἱ κάτοικοί της καλλιεργοῦν τὴ γῆ μὲ ἐπιμέλεια. Γι' αὐτὸ τὰ προϊόντα ποὺ ἔβγαζε ἦταν λίγα μὰ καλά, καὶ προπάντων τὰ σῦκα, ἡ ἔληά καὶ τὸ κρασί. Καθὼς ὅμως τὴ βρέχει ἡ θάλασσα τριγύρω καὶ οἱ παραλίες της εἶναι γεμάτες ἀπὸ ὄρμους καὶ οἱ πεδιάδες της ὅλες ἀνοιχτὲς στὴ θάλασσα, εἶναι ἀκόμη χώρα κατάλληλη γιὰ ναυτικούς.

Τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια ἡ Ἀττικὴ ἦταν διαιρεμένη σὲ χωριὰ ποὺ το καθένα εἶχε δικούς του ἄρχοντες. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ ἦταν οἱ περισσότεροὶ νεοφερμένοι Ἴωνες, ἀνάγκασαν τοὺς ἄλλους ποὺ κατοικοῦσαν στὰ χωριὰ τῆς Ἀττικῆς νὰ καταργήσουν τὸ καθένα τοὺς ἄρχοντές του καὶ ν' ἀναγνωρίσουν ὅλοι τοὺς ἄρχοντες τῆς Ἀθήνας.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀττικὴ ὅλη ἔγινε ἓνα κράτος καὶ οἱ πλούσιοι ἰδιοχτῆτες, οἱ εὐγενεῖς, ἀπὸ τὰ χωριὰ μαζεύτηκαν ὅλοι καὶ κατοίκησαν στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Κόδρος.

Ἀφοῦ ἔγινε ἓνα κράτος ὅλη ἡ Ἀττική, καθὼς λέει ἡ παράδοση, ἔγινε ἓνας πόλεμος πού παρὰ λίγο νὰ τὴν καταστρέψῃ.

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ξεκίνησαν οἱ Δωριεῖς καὶ ἔφτασαν στὴν Ἀττικὴ μὲ σχέδιο νὰ τὴν καταχτήσουν. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος, ἡ Ἀθήνα θὰ ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησία της, ἂν δὲ βρισκόταν ἓνας βασιλέας καλῶς πού ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του. Ὁ βασιλέας αὐτὸς ἦταν ὁ Κόδρος.

Ὅταν ξεκίνησαν οἱ Δωριεῖς γιὰ τὴν Ἀττικὴ, ρώτησαν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τί τέλος θὰ ἔχη αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τους. Τὸ μαντεῖο τοὺς ἀπάντησε νὰ προσέχουν νὰ μὴ σκοτώσουν τὸ βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν γιατί θὰ νικηθοῦν. Ὁ χρησμός αὐτὸς ἀνάγκασε τοὺς Δωριεῖς νὰ δώσουν σὲ ὅλο τὸ στρατό τους διαταγὴ νὰ μὴ χτυπήσουν τὸν Ἀθηναῖο βασιλέα.

Ὁ Κόδρος ἔμαθε τὸ χρησμό. Κι' ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς κιντυνεύει ἡ πατρίδα του, πῆρε τὴν ἀπόφαση γιὰ νὰ τὴ σώσῃ νὰ θυσιάσῃ τὴ δική του ζωὴ.

Φόρεσε λοιπὸν ροῦχα χωριάτικα, πῆρε στὸν ὄμο του ἓνα τσεκούρι καὶ βγῆκε στὰ χωράφια, πλησίασε τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο καὶ ἄρχισε νὰ φιλονικᾷ μὲ στρατιῶτες. Ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἐγνώρισαν ποιὸς εἶναι, καὶ ἀφοῦ τοὺς πείραξε μὲ τὰ λόγια του τὸν σκότωσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ζήτησαν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέα τους γιὰ νὰ τὸ θάψουν. Τότε οἱ Δωριεῖς κατάλαβαν πὼς σκότωσαν τὸν Κόδρο. Καὶ ἐπειδὴ τὸ εἶχε εἰπεῖ ὁ χρησμός, ἀπελπίστηκαν πὼς θὰ νικήσουν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ.

Πῶς καταργήθηκε ἡ βασιλεία στὴν Ἀθήνα.

Τὸν παλαιότατο καιρὸ στὴν Ἀθήνα ἦταν ἀπόλυτος ἄρχοντας ὁ βασιλέας. Ἡ θέλησή του ἦταν νόμος. Ἡ δύναμή του ὅμως αὐτὴ δὲν διατηρήθηκε πολὺν καιρό.

Σιγά σιγά τὴν περιώρισαν οἱ εὐγενεῖς, δηλαδή οἱ πλούσιοι ἰδιοχτῆτες τῆς χώρας.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πῆραν τὴν πολεμικὴ ἐξουσία καὶ τὴν ἔδωσαν σ' ἓνα νέον ἄρχοντα ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ποὺ τὸν ἔλεγε Π ο λ έ μ α ρ χ ο.

Ἐπειτα ἔκαμαν ἓνα καινούριο ἄρχοντα, καὶ αὐτὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ποὺ λέγονταν ἄ ρ χ ο ν τ α ς. Σ' αὐτὸν ἔδωσαν τόση ἐξουσία, ποὺ στὸ βασιλέα πιά δὲν ἔμεινε ἄλλη ἐξουσία παρὰ ἡ θρησκευτικὴ.

Τὸν πρῶτο καιρὸ οἱ τρεῖς ἄρχοντες (ὁ ἄρχοντας, ὁ πολέμαρχος καὶ ὁ βασιλέας) ἦταν ἰσόβιοι, ἔπειτα ἔγινε νόμος νὰ κρατοῦν τὴν ἀρχὴν δέκα χρόνια καὶ στὸ τέλος ἓνα χρόνον μόνον.

Τότε οἱ εὐγενεῖς ἔκαμαν καὶ ἄλλη ἀρχή, τοὺς 6 θεσμοθέτες. Αὐτοὶ κατάγραφαν καὶ φύλαγαν τὰ ἔθιμα τῆς χώρας καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ δίκαιζαν οἱ δικαστές.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τώρα μεγάλη δύναμη εἶχε ἡ βουλὴ τῶν εὐγενῶν. Λεγόταν β ο υ λ ῆ τ ο ὕ Ἀ ρ εῖ ο υ Π ά γ ο υ καὶ μέλη τῆς βουλῆς ἦταν ὅσοι εἶχαν γίνεи πρὶν ἄρχοντες καὶ εἶχε τελειώσει ἡ ὑπηρεσία τους. Ἡ βουλὴ αὐτὴ ψήφισε τοὺς ἄρχοντες, ἀποφάσιζε γιὰ τίς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, δίκαιζε τοὺς φόνους καὶ τιμωροῦσε κάθε πολίτη ποὺ ἐγκληματοῦσε.

Ἔτσι τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας ἀπὸ ἀπολυταρχικὸ ἔγινε ἀριστοκρατικόν. Ἐνῶ δηλαδή πρὶν τὴν ἐξουσία τὴν εἶχε ἀπόλυτα στὰ χέρια τοῦ ἓνα ἀνθρώπου, ὁ βασιλέας, τώρα τὴν πῆραν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, ποὺ λέγονταν καὶ ἄ ρ ι σ τ ο ι.

Ἄ λαός καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα ὅλη τὴν ἐξουσία τὴν εἶχαν οἱ εὐγενεῖς. Ὁ ἄλλος λαὸς δὲν εἶχε δικαιώματα πολιτικὰ οὔτε καὶ ἔβρισκε τὸ δίκη του, γιὰτὶ οἱ εὐγενεῖς δίκαιζαν ὅπως ἤθελαν. Ἦταν λοιπὸν δυσσαρεστημένος.

Ἄπ' ὅλους ὁμως πιὸ δυσαρεστημένοι ἦταν οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνίτες.

Ὅλοι αὐτοὶ μὲ τὴν πρόοδο πού ἔκαμαν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία, εἶχαν πλουτίσει. Δὲν ἔβλεπαν λοιπὸν τὸ λόγο, γιατί οἱ εὐγενεῖς νὰ εἶναι ἀνώτεροί τους.

Μὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦταν λιγώτερο δυσαρεστημένοι. Οἱ γεωργοὶ τότε ἦταν δύο εἰδῶν: ἐκεῖνοι πού εἶχαν δική τους ιδιοκτησία, οἱ ζευγῖτες, καὶ ἐκεῖνοι πού καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων, οἱ πελάτες ἢ ἐκτῆμοροι. Αὐτοὶ μάλιστα οἱ τελευταῖοι, οἱ ἐκτῆμοροι, ὑπέφεραν περισσότερο ἀπὸ ὅλους. Καλλιεργοῦσαν ἓνα χωράφι καὶ ἀπὸ τὰ γεννήματα τοῦ χωραφιοῦ ἔπρεπε νὰ δώσουν στὸν ιδιοκτήτη τὰ πέντε καὶ νὰ κρατήσουν αὐτοὶ τὸ ἓνα ἔχτο ἀπὸ τὸ εἰσόδημα. Πῶς νὰ ζήσουν ὁμως μὲ τὸ ἓνα ἔχτο; Πολλὲς φορὲς τὸ μερίδιο αὐτὸ δὲν ἔφτανε οὔτε γιὰ νὰ θρέψουν τὴν οἰκογένειά τους. Ἡ πείνα τοὺς ἀνάγκαζε νὰ κρατοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ εἰσόδημα, τότε ὁμως ὁ ἀφέντης εἶχε δικαίωμα νὰ πουλήσῃ γιὰ δούλους καὶ τοὺς ἐργάτες πού τοῦ καθυστέρησαν λίγο εἰσόδημα, καὶ τὰ παιδιά τους.

Οἱ ζευγῖτες πάλι ἂν εἶχαν κάποτε ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα ἔκαναν δάνειο. Μὰ ἂν δὲν μπορούσαν νὰ πληρώσουν τὸ συμφωνημένο καιρὸ τὸ χρέος τους, ὁ δανειστής τοὺς ἔπαιρνε γιὰ δούλους. Ἔτσι ἦταν τότε ὁ νόμος.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ὅλος ὁ λαὸς ἦταν δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ πολὺ συχνὰ ἐπαναστατοῦσε. Ἐνας εὐγενῆς πλούσιος, ὁ Κύλωνας, σκέφτηκε τότε (636) νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸ λαό, νὰ τὸν ξεσηκώσῃ σ' ἐπανάσταση, νὰ ρίξῃ τὴν κυβέρνησις τῆς χώρας καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς μόνος ἄρχοντας τῆς πολιτείας, τύραννος ὅπως ἔλεγον τότε.

Πῆρε λοιπὸν ὁ Κύλωνας τοὺς ὀπαδοὺς του, ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολι καὶ κήρυξαν τὴν ἐπανάσταση. Ὁ λαὸς ὁμως ἀπὸ φόβο δὲν τὸν ἀκολούθησε καὶ ἡ ἐπανάσταση ἀπότυχε. Ὁ Κύλωνας ἔφυγε κρυφὰ καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἔκαμαν συνθήκη μὲ τὸν ἄρχοντα Μεγακλῆ. Μὰ

οἱ στρατιῶτες τῆς πολιτείας, μὲ ὅλη τὴ συνθήκη, ἔσφαξαν τοὺς περισσότερους ὄπαδους τοῦ Κύλωνα.

Αὐτὸ φάνηκε τότε μιὰ μεγάλη ἀσέβεια στοὺς θεοὺς. Νὰ κάμης συνθήκη καὶ νὰ τὴν πατήσης εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐγκλήματα.

Ἐξ αἰτίας τῆς σφαγῆς ἐκείνης ἡ πόλι θεωρήθηκε μολυσμένη. Ἀπὸ τὸ μόλυσμα μάλιστα αὐτό, ποὺ τ' ὠνόμασαν τότε «Κυλώνειον ἄγος», ἔπesse μεγάλη ἀρρώστια καὶ θανατικὸ στὴν πόλι. Οἱ Ἀθηναῖοι τρομαγμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδες, γιατί ἀπὸ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ ἦταν ὁ Μεγακλῆς, ὁ ἄρχοντας τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγινε τὸ ἐγκλημα. Προσκάλεσαν ἐπίσης ἀπὸ τὴν Κρήτη ἓνα σοφὸ καὶ ἐνάρετο ἄνθρωπο, τὸν Ἐπιμενίδη, καὶ αὐτὸς καθάρισε τὴν πόλι καὶ ἔδιωξε τὴν ἐπιδημία,

Πῶς καταργήθηκε ἡ ἀριστοκρατία.

Ἄμα πέρασε τῆς ἀρρώστιας τὸ κακό, ἄρχισαν πάλι τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ καὶ συχνὰ πυκνὰ γίνονταν ἐπαναστάσεις.

Γιὰ νὰ τελειώσῃ ἡ κατάστασις αὐτὴ ἔβαλαν οἱ εὐγενεῖς ἓναν ἀπὸ τοὺς δικούς των, τὸ Δράκοντα, νὰ συντάξῃ νόμους καὶ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς νὰ διοικῶνται οἱ Ἀθηναῖοι.

Ὁ Δράκοντας ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα σὲ ὅλους τοὺς πλούσιους καὶ περιώρισε τὴ μεγάλη δύναμις ποὺ εἶχε ὁ Ἄρειος Πάγος. Τὰ δικαιώματα δηλαδὴ τοῦ Ἄρειου Πάγου τὰ ἔδωσε στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ σ' αὐτὴ ὥρισε νὰ ἔχουν μέρος ὅλοι οἱ πολῖτες ὅσοι μπορούσαν νὰ πηγαίνουν στὶς ἐκστρατείες μὲ δικά τους ἔξοδα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεταβολὴ αὐτὴ ὁ Δράκοντας ἔγραψε σὲ νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε φάνηκε πόσο τὰ ἔθιμα αὐτὰ ἦταν ἀύστηρά. Γι' αὐτὸ κατόπι ἔλεξαν, πῶς οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντα δὲ γράφτηκαν μὲ μελάνι παρὰ μὲ αἷμα.

Καὶ μὲ τοὺς νόμους ὅμως τοῦ Δράκοντα, τὸ κακὸ δὲ
γιατρεύτηκε. Οἱ ἐπαναστάσεις πάλι ξανάρχισαν. Τότε
ἀποφάσισαν νὰ ἀναθέσουν στὸ Σόλωνα νὰ κάμῃ
νέους νόμους.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Σόλωνα ἀληθινὰ ἦταν πολὺ πετυχη-
μένη. Ὁ Σόλωνας ἦταν εὐγενῆς, μὰ δὲν εἶχε μεγάλη
περιουσία καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐσυμπαθοῦσαν καὶ οἱ εὐγε-
νεῖς καὶ ὁ λαός. Ἐπειτα οἱ Ἀθη-
ναῖοι εἶχαν μεγάλη πεποίθησι σ' αὐ-
τόν, γιατί εἶχε ταξιδέψει σὲ πολλὰς
χωρὰς καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐθεωροῦσαν
τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ
σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος.

Εἰκ. 7. Ὁ Σόλωνας.

Τὸ πρῶτο ποὺ ἔκαμε ὁ Σόλω-
νας, ἅμα πῆρε τὴν ἐξουσία στὰ χέ-
ρια του, ἦταν νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ
χρέη καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους
ὅσοι εἶχαν γίνῃ δουλοὶ γι' αὐτά, καὶ
διέταξε ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα νὰ μὴ γι-
νεται πιά κανεὶς δουλὸς γιὰ χρέη.

Ἐπειτα ὥρισε καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ
καθενὸς ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία του. Οἱ πλούσιοι
πλήρωναν ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωση
νὰ ἐκστρατεύουν μὲ δικά τους ἔξοδα, αὐτοὶ ὅμως καὶ
γίνονταν ἄρχοντες. Οἱ φτωχοὶ εἶχαν μόνον τὴν ὑποχρέ-
ωση νὰ ἐκστρατεύουν χωρὶς βαρῖὰ ὅπλα, μὰ δὲν εἶχαν
ἄλλα πολιτικὰ δικαιώματα παρὰ νὰ λαβαίνουν μέρος
στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ στὰ δικαστήρια.

Κυρίαρχο τῆς πολιτείας ἔκαμε ὁ Σόλωνας τὴν Ἐκ-
κλησίαν τοῦ λαοῦ. Σ' αὐτὴν λάβαιναν μέρος ὅλοι
οἱ πολῖτες ποὺ ἦταν ἀπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν. Ἡ ἐκκλη-
σία τοῦ λαοῦ ἀποφάσιζε γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα. Κοντὰ σ'
αὐτὴν ὅμως ἔκαμε καὶ μιὰ βουλή ἀπὸ 400 πολῖτες ποὺ
ἔπρεπε ν' ἀποφασίζῃ πρωτότερα ποιά ζητήματα θὰ συ-
ζητοῦσαν στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Τέλος ὁ Σόλωνας ἔκαμε ἕνα νέο δικαστήριον, τὴν
Ἑλιαία. Τὴν Ἑλιαία τὴν ἀποτελοῦσαν 6 χιλιάδες

πολίτες πού ἐκλέγονταν κάθε χρόνο μὲ κλήρο. Αὐτοὶ χωρισμένοι σὲ 10 δικαστήρια δίκασαν τὶς διαφορὰς τῶν πολιτῶν. Τοὺς φόνους μόνο ἐξακολουθοῦσε νὰ δικάζει ὁ Ἄρειος Πάγος.

Ἐχτὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς νόμους ὁ Σόλωνας ἔκαμε καὶ ἄλλους πού προστάτευσαν τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς τεχνίτες. Ἀκόμη ὑποχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ στέλνουν τὰ παιδιὰ τους στὸ σχολεῖο καὶ νὰ τὰ μαθαίνουν ἕνα ἐπάγγελμα.

Ἀφοῦ ἔκαμε τοὺς νόμους του ὁ Σόλωνας, ὤρκισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς κρατήσουν τουλάχιστον γιὰ 10 χρόνια. Ἐπειτα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ μὴ τὸν πιέζουν νὰ τοὺς μεταβάλῃ.

Ἔτσι τὸ πολίτευμα στὴν Ἀθήνα ἀπὸ ἀριστοκρατικὸ ἔγινε δημοκρατικόν. Πῆρε δηλαδὴ στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία ὁ λαός, ὁ ὁποῖος λεγόταν καὶ δῆμος.

Ἡ τυραννία.

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε πού ἔφυγεν ὁ Σόλωνας, καὶ οἱ ἐπαναστάσεις ἄρχισαν πάλι στὴν Ἀθήνα.

Ἐνας εὐγενὴς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὁ Πεισίστρατος, σκέφτηκε νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία, νὰ γίνῃ τύραννος. Ἄρχισε λοιπὸν μὲ κολακεῖες καὶ καλοὺς τρόπους νὰ περιποιῆται τὸ λαόν, καὶ τὸν ἔπεισε, ἐπειδὴ τάχα κινδυνεύει ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖς, νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἔχῃ 50 σωματοφύλακες.

Τοὺς πενήντα τοὺς ἔκαμε γρήγορα ὁ Πεισίστρατος τετρακοσίους, καὶ μ' αὐτοὺς ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολι καὶ γίνεταί τύραννος. Δυὸ φορὲς οἱ ἀντίπαλοί του τὸν ἔδιωξαν, ἀλλὰ στὸ τέλος νίκησε καὶ ὡς τὸ θάνατό του ἔμεινε τύραννος στὴν πόλιν, δηλαδὴ ἄρχοντας ἀπόλυτος.

Ὁ Πεισίστρατος ἦταν ἥμερος καὶ εὐγενικὸς ἄνθρωπος καὶ φρόντιζε πολὺ γιὰ τοὺς πτωχοὺς. Οἱ γεωργοὶ τὸν ἀγαποῦσαν γιὰ τὸν προστάτευσαν, πλήρωναν τα-

χτικά τὸ φόρο τῆς δεκάτης καὶ δὲν ἀνακατεύονταν στὰ πολιτικά.

Ὁ Πεισίστρατος ἔκαμε ἀκόμη καὶ πολλὰ ἔργα καλλιτεχνικά ποὺ στόλισαν τὴν πόλη. Ἔκαμε ἓνα μεγαλοπρεπῆ ναὸ στὴν Ἀθηνᾶ ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη, καὶ τὴν Ἐννεάκρονον, μιὰ βρύση μὲ 9 κρουνοὺς, ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου ναοῦ ποὺ εἶναι μπροστὰ στὸ σημερινὸ Ζάππειο, τοῦ Ὀλύμπιου Δία καὶ φρόντισε νὰ μαζευτοῦν καὶ γραφτοῦν τὰ ὄρατα ποιήματα τοῦ Ὀμήρου.

Ἄμα πέθανε ὁ Πεισίστρατος στὰ 527, πῆρε τὴν ἀρχὴ ὁ γιὸς του ὁ Ἴππίας. Καὶ αὐτὸς διοικοῦσε μὲ φρόνηση καὶ καλωσύνη. Πολλοὶ ὁμως Ἀθηναῖοι ἤθελαν νὰ πέση ἡ τυραννία καὶ νὰ ξαναγίνη δημοκρατία. Δύο νέοι ἀπ' αὐτούς, ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτονας, ποὺ εἶχαν καὶ ἀφορμὴ προσωπικὴ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ τυράννου, ἀποφάσισαν στὰ Παναθήναια τοῦ ἔτους 514, τὴν ὀραιότερη γιορτὴ τῆς Ἀθήνας, νὰ σκοτώσουν τὸν τύραννο. Δοκίμασαν μὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Σκότωσαν μόνον τὸν ἀδερφό του τὸν Ἴππαρχο.

Ἀπὸ τότε ὁ Ἴππίας ἔγινε πολὺ σκληρὸς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουν πολὺ ἐξ αἰτίας του. Στὸ τέλος οἱ Ἀλκμεωνίδες, ποὺ ἦταν ἐξόριστοι, κατώρθωσαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Σπαρτιατῶν νὰ διώξουν τὸν τύραννο, καὶ νὰ ξαναφέρουν πάλι στὴν πόλη τὴ δημοκρατία.

Ἡ νέα Δημοκρατία.

Ἀφοῦ καταργήθηκε ἡ τυραννία, τὰ κόμματα ἄρχισαν πάλι νὰ ἀγωνίζονται ἀναμεταξύ τους γιὰ τὴν ἐξουσία. Ἄλλοι ἤθελαν δημοκρατία, ἄλλοι ἀριστοκρατία.

Τὸ 508 ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν Κλεισθένης νίκησε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἔκαμε τὴ δημοκρατία πὺ ἐλεύθερη.

Ἔδωσε δικαιώματα πολιτικά σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ντόπιους καὶ ξένους.

Οἱ βουλευτὲς ποὺ εἶχε ἡ βουλή, ἔκαμε νόμο νὰ γί-

νουν 500. Καὶ μὲ ἄλλο νόμο ὄρισε νὰ διοικοῦν τὸ στρα-
τὸ μαζὶ μὲ τὸν Πολέμαρχο καὶ ἄλλοι δέκα στρατηγοὶ
ποὺ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ λαὸ κάθε χρόνο.

Πάντοτε ὁμως τοὺς ἀνησυχοῦσε ὁ φόβος μὴν ξανα-
γυρίσῃ ἢ τυραννία. Γιὰ ν' ἀσφαλίσῃ ὁ Κλεισθένης τὴν
πόλιν ἀπὸ τὸν κίντυνο αὐτὸ ἔκαμε τὸ νόμο τοῦ ὄστρα-
κισμοῦ. Μὲ αὐτὸν τὸν νόμο, ἐκεῖνος ποὺ ἀποχτοῦσε
πολὺ πλοῦτο ἢ εἶχε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, καὶ ἦταν ἐπι-
κίντυνος γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ἔπρεπε νὰ ἐξοριστῇ
ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ δέκα χρόνια.

Μὲ τὸ νόμο αὐτὸν ἐξωρίστηκαν στὴν ἀρχὴ ὅλοι οἱ
φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Πεισίστρατου. Ἐπειτα ὁμως
γινόταν κατάχρησις καὶ κάθε κόμμα ἐξώριζε μὲ τὸν ὄ-
στρακισμὸ τοὺς ἀντιθέτους ἀρχηγούς. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἡ
δημοκρατία στερεώθηκε. Τώρα πὰ οἱ καλύτεροι πολῖτες
κυβερνοῦσαν τὴ πόλιν, καὶ ἡ Ἀθήνα ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ
ἡ πρώτη καὶ ἡ δυνατώτερη ἀπὸ τὶς ἑλληνικὰς πόλεις,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Στὰ πλούσια παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας ζοῦσαν
ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια Ἑλληνες ποὺ εἶχαν κάμει στὰ
μέρη ἐκεῖνα ἀποικίες.

Οἱ ἀποικίες αὐτὲς ἦσαν πολλές. Στὰ βόρεια παρά-
λια Αἰολικὲς, στὰ νότια Δωρικὲς καὶ ἀναμεταξὺ τῶν δύο
Ἴωνικὲς.

Τὰ πλούσια ἐκεῖνα μέρη βοήθησαν τοὺς Ἑλληνες
ποὺ κατοίκησαν ἐκεῖ νὰ προοδέψουν γρήγορα στὸ ἐμπό-
ριο καὶ στὴ θάλασσα.

Τὸ ἐλάττωμά τους ἦταν ἓνα. Δὲν εἶχαν οἱ πόλεις ἐκεῖ-
νες μιὰ ἔνωση πολιτικὴ ὅλες μαζὶ, παρὰ κάθε μιὰ χωρι-
στὰ εἶχε δικὸ της κράτος. Κάθε μιὰ πόλιν εἶχε τοὺς δι-
κούς της ἄρχοντες ποὺ ἐκλέγονταν ἀπὸ τὸ λαό. Ἔτσι
ὁμως χωρισμένοι καθὼς ἦταν οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρῆς

Ἀσίας ἀναμεταξύ τους, δὲ μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας ὅταν αὐτοὶ τοὺς χτύπησαν.

Στὴν ἀρχὴ τοὺς χτύπησαν οἱ Λυδοὶ καὶ πῆραν ὅλες τὶς ἀποικίες τὶς ἑλληνικές. Οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας φέρθηκαν μὲ καλὸ τρόπο στὶς ἑλληνικὲς ἐκεῖνες πόλεις. Τὶς ὑποχρέωσαν μόνον νὰ πληρώνουν φόρο στὴ Λυδία καὶ χρησιμοποιοῦσαν τὰ λιμάνια τους.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς φανερώθηκαν οἱ Πέρσες, πὺ ἐπικίντνος ἐχθρός.

Οἱ Πέρσες, μ' ἓνα μεγάλο βασιλέα ποὺ εἶχαν, τὸν Κῦρο, καὶ μὲ διάδοχό του τὸν Καμβύση, κατώρθωσαν νὰ νικήσουν καὶ νὰ ὑποτάξουν ὅλα τὰ μεγάλα βασίλεια ποὺ ἦταν τότε στὴν Ἀνατολή, τοὺς Μήδους, τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς Αἰγύπτιους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Λυδοὺς. Φυσικὰ μαζὶ μὲ τοὺς Λυδοὺς ὑποτάχθηκαν τότε στοὺς Πέρσες καὶ οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίες.

Μὲ τὴν ὑποταγὴ αὐτὴν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας ἔχασαν ἀμέσως τὴν ἐλευθερίαν τους. Οἱ δημοκρατίες τους ἔπεσαν καὶ πῆραν τὴν ἀρχὴν σὲ κάθε πόλιν τύραννοι ἀφοσιωμένοι στοὺς καταχτητές, δηλαδὴ στοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

Στὰ 621 ἔγινε στὴν Περσία βασιλέας ὁ Δαρεῖος. Εἶχε καὶ αὐτὸς τὴ φιλοδοξίαν νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του καὶ ἔκανε ἐκστρατεία στὴ Σκυθία. Ἡ ἐκστρατεία δὲν πέτυχε. Ἐνας ὅμως ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του, ὁ Μεγάβαζος, πῆρε τότε ὅλη τὴ Θράκην μὲ τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίες ποὺ ἦταν στὰ παράλια τῆς, καὶ ὑποχρέωσε τὸ βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα νὰ πληρώνῃ φόρο στοὺς Πέρσες.

2. Ἴωνικὴ ἐπανάσταση.

Εἶδαμε, πὺς στὴ Μικρὴ Ἀσία εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τοὺς Πέρσες τύραννοι στὶς ἑλληνικὲς πόλεις. Ὁ πὺ δυνατὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τυράννους ἦταν ὁ Ἰστιαῖος στὴ Μίλητο. Ὁ Δαρεῖος φοβήθηκε τὴ δύναμή του καὶ ὑποψιάστηκε μὴν ἐπαναστατήσῃ. Τὸν προσκάλεσε λοι-

πὸν στὰ Σοῦσα τὴν πρωτεύουσά του, καὶ τὸν κρατοῦσε στὸ παλάτι του χρόνια ὀλόκληρα σὰ φυλακισμένο.

Ὁ Ἰστιαῖος πὰ δὲ μποροῦσε καὶ ἂν ἤθελε νὰ κάμη τίποτε. Στὴ Μίλητο ὁμως εἶχε μείνει κυβερνήτης ὁ γαμπρός του, Ἀρισταγόρας. Ὄταν αὐτὸς εἶδε τὴ φυλάκιση τοῦ Ἰστιαίου, ἀποφάσισε νὰ σηκώσῃ σὲ ἐπανάσταση τοὺς Ἴωνες γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν περσικὴ τυραννία. Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς πόλεις τὸν ἀκολούθησαν ἀμέσως, ἔδωξαν τοὺς τυράννους των καὶ ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν στρατοὺς.

Ὁ Ἀρισταγόρας ἔπειτα ἤρθε καὶ στὴν καθαυτὸ Ἑλλάδα καὶ ζήτησε νὰ τοὺς βοηθήσουν καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως ἐπειδὴ θεωροῦσαν τὴ Μίλητο γιὰ δική τους ἀποικία, ἔστειλαν 28 πλοῖα καὶ λίγο στρατό. Ὁμοῖα καὶ ἡ Ἐρέτρια σὰ σύμμαχος τῆς Μιλήτου ἔστειλε 5 πλοῖα.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἔφτασαν στὴν Ἐφεσο (στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας), ἀποβιβάστηκαν ἐκεῖ, ἐνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἴωνικοὺς στρατοὺς καὶ ξεκίνησαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὶς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Ἐφτασαν ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ τὰ περσικὰ στρατεύματα, καὶ πῆραν τὴν πόλη. Μόνο ἡ ἀκρόπολις ἀντιστεκόταν ἀκόμη. Μὰ ξάφνου μιὰ πυρκαγιὰ μεγάλη καταστρέφει ὅλη τὴν πόλη, γιὰ τὴν σπῆτα τῆς ἦταν σκεπασμένα μὲ καλάμια.

Οἱ Ἕλληνες ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς Σάρδεις. Ἐφτασε τότε καὶ ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ κυνηγώντας τοὺς ἔκαμε νὰ γυρῶσουν στὴν Ἐφεσο.

Ἐκεῖ ἔγινε μάχη καὶ νίκησαν οἱ Πέρσες. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ, οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ γυρῶσουν στὴν πατρίδα τους, καὶ οἱ Ἴωνες ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ὑποτάχτηκαν στοὺς Πέρσες (494).

Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάσταση ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἕλληνες. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος κατὰστρεψε τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μικρῆς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ ξεκινήσουν οἱ Πέρσες γιὰ νὰ καταχτήσουν τὴν καθαυτὸ Ἑλλάδα.

3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδόνιου.

Ὅταν ἔμαθε ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν, πὼς οἱ Ἀθηναῖοι πῆγαν καὶ πολέμησαν σὰ μέρη του ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐκδικηθῆ. Λένε μάλιστα πὼς εἶχε διατάξει ἓνα δοῦλο του, κάθε φορὰ πού κάθιζε στὸ στραπέζι του γιὰ νὰ φάη, νὰ τοῦ λήη :

—Κύριε, μὴ ξεχνᾷς τοὺς Ἀθηναίους.

Γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῆ, μὰ καὶ μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μεγαλώσῃ πιδὸ πολὺ τὸ κράτος του, ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἠσύχασε ὁ Δαρεῖος ἀπὸ τοὺς Ἴωνες (493), ἔστειλε τὸ γαμπρὸ του Μαρδόνιο μὲ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὐτὴ δὲν πέτυχε.

Ὅταν ἔφτασε ὁ στόλος στὸ ἀκρωτήρι τοῦ Ἄθωνα (Ἅγιο ὄρος), μιὰ τρικυμία φοβερὴ τὸν κατάστρεψε.

Ὁ στρατὸς πάλι στὴ Θράκη ἔπαθε μεγάλη καταστροφὴ. Οἱ Θραῖκες, μιὰ νύχτα σκοτεινὴ τοῦ ρίχτηκαν ξαφνικὰ καὶ τὸν ἐνίκησαν. Μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του καὶ τοῦ στόλου του νικημένος ὁ Μαρδόνιος ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴν Περσία.

4. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτη καὶ τοῦ Ἄρταφέρνη.

Ὁ Δαρεῖος δὲν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτῆ. Σὲ λίγο καιρὸ ἄρχισε τὰ ἐτοιμάζῃ πάλι καινούργιο στρατό.

Μὰ ποῖν ἀρχίσῃ ἡ ἐκστρατεία, ἔστειλε κήρυκες σὲ ὅλες τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ρώτησαν ἂν θέλουν νὰ ὑποταχθοῦν μὲ τὸ καλὸ στὸν βασιλέα τῆς Περσίας.

Τὰ σημάδια τῆς ὑποταγῆς ἦταν λίγο χῶμα καὶ νερό. Ἄν τὰ ἔδινε αὐτὰ μία πόλις στοὺς κήρυκες τοῦ βασιλέα, ἦταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ ὁμολογοῦσε τὴν ὑποταγὴ τῆς. Τὰ νησιά καὶ μερικὰς πόλεις τῆς Στερεᾶς ἔδωσαν τὸ χῶμα καὶ τὸ νερό.

Ἡ Σπάρτη ὅμως καὶ ἡ Ἀθήνα ὄχι μόνο δὲ θέλησαν νὰ ὁμολογήσουν τὴν ὑποταγὴν τους, παρὰ θεώρησαν μεγάλη προσβολὴ αὐτὸ πὺν τοὺς ζητοῦσαν οἱ βάρβαροι καὶ σκότωσαν τοὺς κήρυκες τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἔρριξαν στὸ βάραθρο πὺν ἔρριχναν τοὺς καταδικασμένους σὲ θάνατο. Οἱ Σπαρτιάτες τοὺς ἔρριξαν σ' ἓνα βαθὺ πηγάδι.

Ἀμέσως ἔπειτα ξεκινᾷ ὁ περσικὸς στρατός. Ἐκατὸ χιλιάδες στρατιῶτες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Δάτη καὶ τὸν Ἀρταφέρην μπῆκαν σὲ ἑξακόσια πλοῖα καὶ τραβοῦν γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτο μέρος πὺν βγήκαν ἦταν ἡ Ἐρέτρια, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ εἶχε βοηθήσει τοὺς Ἴωνες στὴν ἐπανάστασίν τους. Οἱ Πέρσες δὲν ἄργησαν πολὺ. Σὲ ἕξι μέρες τὴν ἐκυρίεψαν καὶ αἰχμαλώτισαν ὅλους τοὺς κατοίκους της. Ἐπειτα μπαίνουν στὰ καράβια τους, περνοῦν ἀπέναντι στὴν Ἀττικὴ καὶ ξεμπαρκάρουν στὸν Μαραθῶνα.

Μαζὶ μὲ τοὺς Πέρσες ἦταν καὶ ὁ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Ἰππίας πὺν εἶχε φύγει πρὶν ἀπὸ 30 χρόνια, μὲ τὴν ἐλπίδα πὺν θὰ πέσει ἡ Ἀθήνα καὶ θὰ ξαναπάρῃ πάλι τὴν τυραννία.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα.

Ὁ χρόνος ἐκεῖνος, 490 π. Χ., ἔμεινε ἱστορικὸς γιὰ τὴ μεγάλη μάχη πὺν ἔγινε στὸ Μαραθῶνα καὶ γιὰ τὴν ἀξία πὺν εἶχε ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων.

Μόλις ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι πὺν οἱ Πέρσες ἔφτασαν στὸ Μαραθῶνα, ἔστειλαν ἀμέσως στὴ Σπάρτη τὸν ταχυδρόμο Φειδιππίδη καὶ ζήτησαν βοήθεια.

Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ στείλουν βοήθεια, γιὰτὶ ἐκεῖνο τὸ μῆνα γιόρταζαν τὰ Κάρνεια μιὰ γιορτὴ μεγάλη. Καὶ εἶχαν συνήθεια θρησκευτικὴ νὰ μὴν κάνουν τὸ μῆνα ἐκεῖνον ἐκστρατεία πρὶν ἀπὸ τὸ γόμισμα τοῦ φεγγαριοῦ. Μὰ τὸ φεγγάρι, τὴν ἡμέρα πὺν ἔφτασε ὁ Φειδιππίδης στὴ Σπάρτη, ἦταν μόνο 9 ἡμερῶν καὶ ὥσπου νὰ γίνῃ ἡ πανσέληνος θ' ἀργοῦσε. Ἔτσι οἱ

²Αθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μόνοι τους.

³Ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη οἱ Πέρσες νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ καράβια τους στὸ Μαραθῶνα, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ 10 χιλιάδες ὀπλίτες, ἔφτασαν ἐκεῖ. Ἄλλους βοηθοὺς δὲν εἶχαν παρὰ μόνο χίλιους στρατιῶτες ἀπὸ τὴς Πλαταιές, μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Βοιωτίας.

Τὸ στρατὸ διοικοῦσαν ὁ πολέμαρχος Καλλιμάχος καὶ 10 στρατηγοί. Ἐνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοὺς ἦταν ὁ Μιλτιάδης.

⁴Ἀπὸ οἰκογένεια καλὴ καὶ μὲ πεῖρα στρατιωτικὴ ὁ Μιλτιάδης εἶχε καὶ ἄλλο προτέρημα. Ἦξερε καλὰ τοὺς Πέρσες, γιατί πρὶν γυρίσει στὴν Ἀθήνα, ἦταν τύραννος στὴ Θρακικὴ χερσόνησο, καὶ ὅταν ὁ Μεγάβαζος κυρίεψε τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία εἶχε γυρίσει στὴν Ἀθήνα. Ἦξερε λοιπὸν καλὰ καὶ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά τους. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι περιμένοντας ἐκεῖνο τὸ χρόνον πὼς θὰ φανοῦν οἱ Πέρσες, τὸν εἶχαν ἐκλέξει στρατηγόν.

Στὴν ἀρχὴ οἱ στρατηγοὶ διαφωνοῦσαν. Οἱ πέντε εἶχαν τὴ γνώμη πὼς ἔπρεπε νὰ περιμένουν νὰ φτάσουν καὶ οἱ Σπαρτιάτες. Ὁ Μιλτιάδης καὶ ἄλλοι τέσσερεις στρατηγοὶ εἶχαν τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως στὸν ἐχθρό.

⁵Ἐπειτα ἀπὸ λίγες συζητήσεις ἡ γνώμη τοῦ Μιλτιάδου φάνηκε σωστότερη καὶ πῆγε μὲ τὸ μέρος του καὶ ὁ πολέμαρχος. Τότε ἀποφασίστηκε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ μάχη καὶ ἀνεκήρυξαν ὅλοι ἀρχιστράτηγο τὸ Μιλτιάδην.

⁶Ὁ στρατὸς παρατάχθηκε σὲ μιὰ μεγάλη γραμμὴ γιὰ νὰ ἀντικρύξῃ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τὴν ἐχθρικὴ παράταξη. Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες ἦταν πολὺ περισσότεροι, ἡ γραμμὴ τῶν Ἀθηναίων ἦταν πιὸ ἀραιή στὸ κέντρο. Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ στρατοὺς ἦταν ἓνα διάστημα ἀπὸ 8 στάδια, δηλαδὴ ὡς ἐνάμισυ χιλιόμετρο.

⁷Ὅταν ἐνόμισε ὁ Μιλτιάδης πὼς ἔφτασε ἡ κατάλληλη στιγμή, δίνει διαταγὴ νὰ ὀρμήσουν ὅλοι μαζί καὶ μὲ δρόμο καταπάνω τῶν Περσῶν. Ἡ ἔφοδος ἔγινε μὲ φοβερὴ ὀρμὴ καὶ γρηγοράδα. Γι' αὐτὸ οἱ Πέρσες δὲν πρόφτα-

σαν νὰ μεταχειριστοῦν τὰ τόξα τους καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μὲ τ' ἀκόντια τους. Ἄλλὰ τὰ ἀκόντια τῶν Ἑλλήνων ἦταν μακρότερα καὶ οἱ Ἕλληνες πολεμιστὲς πρὸ ἐπιδέξιοι στὴ μάχη καὶ περισσότερο γενναῖοι.

Ἔδειξαν καὶ οἱ Πέρσες γενναιότητα, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν πολὺ.

Ἡ ὄρμη τῶν Ἑλλήνων ποὺ πολεμοῦσαν γιὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὴ σφαγὴ καὶ τὴν ἀτίμωση, ἀνάγκασε τοὺς Πέρσες νὰ ὑποχωρήσουν. Κι' ἔπειτα ἀπὸ ἀγῶνα τρομερὸ οἱ Πέρσες ἄρχισαν νὰ φεύγουν στὴν παραλία γιὰ νὰ μποῦν στὰ καράβια τους. Τοὺς κυνηγοῦν οἱ Ἀθηναῖοι κι' ἐκεῖ γίνεται νέα μάχη.

Τότε ὁ Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητῆ Αἰσχύλου, ἀπλωσε τὰ χέρια του γιὰ νὰ κρατήσῃ ἓνα περσικὸ καράβι ποὺ ἔφευγε. Οἱ Πέρσες μὲ πελέκια τοῦ ἔκοψαν τὰ χέρια καὶ ὁ Κυναίγειρος ξαπλώθηκε νεκρὸς στὴν ἀμμουδιά. Μαζὶ μὲ τοὺς σκοτωμένους ἦταν καὶ ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος ποὺ πολέμησε μὲ μεγάλη γενναιότητα.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Πέρσες πρόφτασαν ἀνέβηκαν στὰ πλοῖα. Οἱ ἄλλοι ἔπεσαν νεκροὶ ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι νίκησαν.

Εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐορτάζουν τὴ νίκη τους καὶ νόμισαν πὼς εἶχαν γλυτώσει πιά ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ, ὅταν ἔξαφνα μαθαίνουν πὼς οἱ Πέρσες μὲ τὰ πλοῖα τους πήγαιναν κατὰ τὸ Φάληρο, γιὰ νὰ βροῦν τὴν Ἀθήνα ἔρημη ἀπὸ στρατὸ καὶ νὰ τὴν καταλάβουν.

Ἐτρεξαν τότε γρήγορα οἱ νικητὲς τοῦ Μαραθῶνα κι' ἔφτασαν μπροστὰ στὴν πόλη καὶ παρατάχθηκαν στὸ Κυνόσαργες — ἓνα γυμναστήριο, κοντὰ στὸ σημερινὸ μοναστήρι τοῦ Πετράκη.

Εἰκ. 8. Ὁ Μιλτιάδης.

Ἄμα κατάλαβαν οἱ βάρβαροι πὸς οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν γυρίσει ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα, ἀπελπίστηκαν καὶ ἔφυγαν νικημένοι γιὰ τὴν Ἀοῖα.

Ἦστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἔφτασαν στὴν Ἀθῆνα δυὸ χιλιάδες Σπαρτιάτες, ἀφοῦ περπάτησαν σὲ τρεῖς ἡμέρες 240 χιλιόμετρα. Ἦταν ὅμως ἀργά. Ἡ νίκη εἶχε γίνεи καὶ οἱ Σπαρτιάτες πῆγαν μόνο νὰ ἰδοῦν τὸ μέρος ποῦ ἔγινε ἡ μάχη, καὶ ἐπαίνεσαν τὸ κατόρθωμα τῶν Ἀθηναίων. Ἦταν χιλιάδες οἱ νεκροί. Ἀπὸ τοὺς Πέρσες εἶχαν σκοτωθῆ ἀπάνω ἀπὸ ἑξῆ χιλιάδες καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους λιγότεροι ἀπὸ διακόσιους.

Τοὺς νεκροὺς τοῦ Μαραθῶνα ἔθαψαν οἱ Ἀθηναῖοι σὲ τάφους ἰδιαίτερους, σ' ἓνα κοινὸ τάφο τοὺς Ἀθηναίους, σὲ ἄλλον τοὺς Πλαταιεῖς καὶ σὲ τρίτο τοὺς δούλους. Γιὰ τοὺς Πέρσες ἀνοιξαν μεγάλους λάκκους καὶ τοὺς ἔθαψαν χωριστά.

Ὁ Μιλτιάδης δοξάστηκε πολὺ μὲ αὐτὴ τὴ νίκη. Ἐνα ἄγαλμα τοῦ ἔστησαν στὴν Ἀθῆνα καὶ ἄλλο στοὺς Δελφοὺς.

Ἔτσι σώθηκε ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ δοξάστηκαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη ποῦ δὲν ἄφησε νὰ καταστραφῆ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Λίγο καιρὸ ἔπειτ' ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ὁ Μιλτιάδης ἔκαμε μιὰ ἐκστρατεία στὴν Πάρο. Τὴν ὥρα τῆς μάχης ὅμως πληγώθηκε καὶ ἡ πληγὴ του ἐκεῖνη ἔπειτ' ἀπὸ λίγο τοῦ ἔφερε τὸ θάνατο.

Ἔμειναν τότε στὴν Ἀθῆνα δυὸ πολιτικοὶ ἄντρες ποῦ εἶχαν μεγάλη ἐπιρροὴ στὸ λαό, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

Μὲ ὅλη τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ οἰκογένειες ἀριστοκρατικῆς, εἶχαν καὶ οἱ δυὸ τους δημοκρατικὰ φρονήματα. Ἦταν ὅμως πολὺ διαφορετικοὶ στὸ χαρακτῆρα.

Ὁ Ἀριστείδης ἦταν ἤρεμος, χωρὶς ἐπιδείξεις καὶ περιφάνειες, μετροῦμενος στὰ λόγια καὶ στίς πράξεις

του και αγαποῦσε πολὺ τὴ δικαιοσύνη. Γι' αὐτὸ τὸν ἔλε-
γαν πάντοτε «ὁ δίκαιος Ἀριστείδης». Ὅσοι εἶχαν ἀνα-
μεταξύ τους διαφορὲς πῆγαιναν νὰ τοὺς κρίνῃ ὁ Ἀρι-
στείδης. Λένε πὼς σὲ μιὰ τέτοια κρίση ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς
δυὸ ποὺ εἶχαν φιλονικία, γιὰ νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του
τὸν Ἀριστείδη, εἶπε πὼς ὁ ἀντίπαλός του εἶχε ἀδικήσει
καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἀριστείδη. Ἐκεῖνος ὁμως τὸν
ἔσταμάτησε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἐδῶ, φίλε μου, πρόκειται νὰ
κρίνω, ἂν ἔκαμε ἄδικο σὲ σένα καὶ
ὄχι ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε σὲ μένα.

Ἄλλη φορὰ πάλι εἶχε κάμει κά-
ποια πρόταση στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ
λαοῦ, καὶ ἡ πρόταση ἐκείνη ἔφερε
μεγάλῃ συζήτησι. Τὴν ὥρα ποὺ ἐ-
τοίμαζαν τὴν ψηφοφορίᾳ ὁ Ἀρι-
στείδης σηκώθηκε καὶ εἶπε :

— Ἀπὸ τὴ συζήτησι κατάλα-
βα πὼς ἡ πρότασή μου δὲν εἶναι
καλὴ καὶ ἴσως φέρῃ βλάβη. Τὴν παίρνω πίσω.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν τὸ ἀντίθετο. Πολὺ ὀρ-
μητικὸς, ἀγαποῦσε τίς ἀλλαγὲς καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς
καὶ γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ σκοπὸ του μεταχειριζόταν ὅλα τὰ
μέσα χωρὶς νὰ πολυεξετάζῃ, ἂν τὰ μέσα αὐτὰ ἦταν δί-
καια. Πρὸ πάντων ἦταν φιλόδοξος. Ἀπὸ τὰ μικρὰ του
χρόνια ἀντὶ νὰ καταγίνεται στὴ μουσικὴ καὶ στὰ τρα-
γουδία, ὅπως ἔκαναν οἱ ἄλλοι νέοι προτιμοῦσε νὰ μα-
θαίνῃ ἐκεῖνα ποὺ νόμιζε πὼς τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ
γίνῃ πολιτικὸς. Κάποτε μάλιστα τὸν κατηγοροῦσαν πὼς
δὲν ἤξερε μουσικὴ, ἐκεῖνος τότε εἶπε :

— Δὲν ἔμαθα νὰ τραγουδῶ καὶ νὰ παίζω τὴ λύρα,
ξέρω ὁμως νὰ κάμω μιὰ πόλῃ μεγάλη καὶ δυνατὴ.

Λένε ἀκόμη πὼς ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχῃ τοῦ Μαραθῶ-
να ἕνας φίλος του τὸν ἐρώτησε, γιὰτὶ φαινόταν ἔτσι ἀ-
νήσυχος καὶ λυπημένος. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ἔδωσε τὴν
ἀπάντησι.

— Δὲν μὲ ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ τὸ τρόπαιο τοῦ Μιλτιάδη.

Τρόπαιο ἦταν τὸ μνημεῖο πὸν ἔστηναν στὸ μέρος τῆς μάχης ἔπειτα ἀπὸ τὴ νίκη, κατασκευασμένο ἀπὸ τὰ ὄπλα τῶν ἐχθρῶν, τῶν νικημένων.

— Ὅστε λέγοντας «τρόπαιο» ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε νὰ πῇ γιὰ τὴ νίκη τοῦ Μιλτιάδη στὸ Μαραθῶνα.

Καθὼς ἦταν ἀντίθετοι στὸ χαρακτῆρα ὁ Ἄριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔτσι εἶχαν καὶ γνῶμες διαφορετικὲς γιὰ τὰ μέσα πὸν ἔπρεπε νὰ μεταχειριστῆ ἡ πολιτεία ἂν παρουσιαζόταν πάλι ὁ ἐχθρὸς.

Πάντοτε ὑπῆρχε ἡ ἰδέα πῶς οἱ Πέρσες δὲν θὰ ἠσυχάσουν παρὰ θὰ δοκιμάσουν πάλι καμμιὰ νέα ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἄριστείδης νόμιζε πῶς στὴν περίσταση αὐτὴ θα μποροῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι ὀπλιτὲς νὰ ὑπερασπιστοῦν πάλι τὴν πόλη τους.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε νὰ γίνῃ ἡ πόλη ναυτικὴ, νὰ κάμουν δηλαδὴ στόλο γερό, γιὰτὶ μόνο στὴ θάλασσα θὰ μποροῦσαν νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Ἐγινε ὁ ἀγῶνας ἀναμεταξὺ τοὺς γιὰ τίς γνῶμες αὐτές, καὶ στὸ τέλος νίκησε ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλῆ.

Ὁ Ἄριστείδης τὸ 384 ἐξωρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

— Εὐχόμαι νὰ μὴν ἔρθουν οἱ Ἀθηναῖοι σὲ τέτοια θέση πὸν νὰ μὲ θυμηθοῦν.

Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπε ὁ Ἄριστείδης κ' ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του Ἀθήνα ἐξόριστος.

Ἄφοῦ ἔφυγε ὁ Ἄριστείδης, ἄρχισε ἀμέσως ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ πρόγραμμά του.

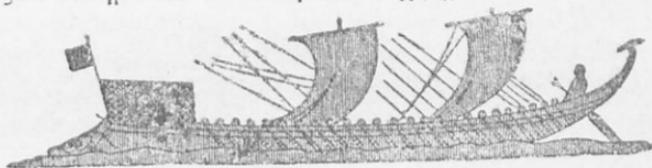

Εἰκ. 10. Ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὡς τότε οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν λίγα πλοῖα παλεμικά.

Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦταν μακρὰ καὶ χαμηλὰ καὶ εἶχαν σὲ κάθε πλευρὰ 25 κωπηλάτες, δηλαδή κ' ἀπὸ τὶς δύο πλευρὰς 50. Γι' αὐτὸ τὰ ἔλεγαν πεντηκόντορους. ἔπειδὴ εἶχαν 50 κωπηλάτες. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποφάσισε νὰ κάμῃ τριήρεις. Οἱ τριήρεις ἦταν ψηλότερα πλοῖα καὶ εἶχαν ὄχι μὰ παρὰ τρεῖς σειρὰς κωπηλάτων. Γι' αὐτὸ ἔτρεχαν γρηγορότερα καὶ μποροῦσαν στὸν πόλεμο νὰ κινουῦνται πρὸ ἐλευθέρου.

Βρέθηκαν τότε στὸ Λαύριο πλούσια μεταλλεῖα ποὺ ἔβγαζαν ἀσῆμι. Μὲ τὰ ἄφθονα χρήματα ποὺ μάζεψαν

Εἰκ. 11. Πεντηκόντορος

ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου κατασκεύασαν στὴν ἀρχὴ 100 τριήρεις καὶ ἔπειτα ἄλλες 100.

Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἀπόχτησε ἓνα γερὸ στόλο.

6. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἐτοιμασίαι τῶν Περσῶν.

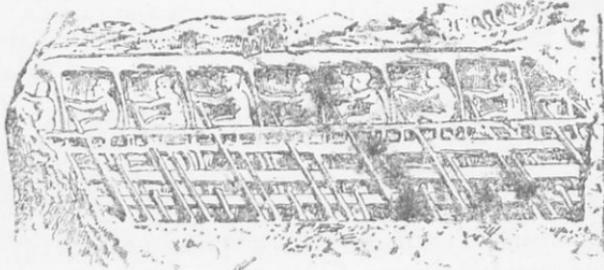
Δὲν ἠσύχασε βέβαια ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἀφοῦ νικῆθηκε στὸ Μαραθῶνα. Τὸ ἐναντίο, ἄρχισε ἀμέσως μεγάλες προετοιμασίαι γιὰ νέα ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα. Τῇ φορὰ αὐτῇ ἀποφάσισε νὰ στείλῃ περισσότερο στρατὸ καὶ στόλο γιὰ νὰ μὴ πάθῃ ὅσα ἔπαθε στὸ Μαραθῶνα. Ἀπάνω ὅμως στὶς ἐτοιμασίαι ὁ Δαρεῖος πέθανε καὶ πῆρε τὸ θρόνο τῆς Περσίας ὁ γιὸς του ὁ Ξέρξης.

Σὰν νεώτερος ποὺ ἦταν ὁ Ξέρξης ἔδειξε πρὸ μεγάλης ὀρεξῆς ἀπὸ τὸν πατέρα του γι' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία. Ἐξακολούθησε τὶς ἐτοιμασίαι καὶ ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ πηγαίνοντας μόνος του στὴν ἐκστρατεία. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν

Ἀσία στὴ Θράκη, ἀπὸ κεῖ νὰ κατέβῃ στὴ Μακεδονία, κί ἔπειτα νὰ μπῆ στὴ νότια Ἑλλάδα.

Γι' αὐτὸ ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐνώσουν στὶς δυὸ στεριές, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, στὸ πιὸ στενὸ μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου μὲ γέφυρες ἀπὸ πλοῖα. Ἔβαλαν δηλαδὴ πλοῖα, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο ἀπὸ τὴ μιὰ στεριά στὴν ἄλλη, καὶ ἔτσι ἔγινε ἓνα εἶδος γέφυρα καὶ πέρασε ὁ στρατός. Τὸ πέρασμα αὐτὸ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸν Ἑλλησπόντο ἔγινε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 480.

Καθὼς λογαριάζουν, ὁ στρατός τῶν Περσῶν ἦταν περισσότερος ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο στρατιῶτες. Ὁ στό-

Εἰκ. 12. Τρυφῆς.

λος ποὺ ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὴν παραλία εἶχε 1200 πολεμικὰ πλοῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φορτηγά.

Οἱ ἐτοιμασίες τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα οἱ εἰδήσεις αὐτὲς γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη, οἱ Ἕλληνες κατάλαβαν τὸ μεγάλο κίνδυνο ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε καὶ προσπάθησαν νὰ ἐνωθοῦν, γιὰ ν' ἀντισταθοῦν ὅλοι μαζὶ ἐνωμένοι στὸν ἐχθρό. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι.

Ἐνώθηκαν μόνον ἡ Ἀθήνα, τὰ Μέγαρα, ἡ Αἴγινα, ἡ Χαλκίδα, ἡ Ἐρέτρια, ἡ Σίφνος καὶ ἡ Κύθνος, δύο πόλεις ἀπὸ τὴ Βοιωτία, οἱ Πλαταιῆς καὶ οἱ Θεσπῆες, καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὴν Ἀχαΐα καὶ ἓνα μέρος τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Θεσσαλοὶ ἦταν σύμμαχοι μὲ τοὺς Πέρσες. Ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἦταν οὐδέτεροι.

Ἄπ' ὅλες αὐτὲς τίς πόλεις ποὺ ἀποφάσισαν νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμο πῆγαν ἀντιπρόσωποι στὴν Κόρινθο. Συντάχτηκαν ὅλοι στὸ ναὸ τοῦ Ποσειδώνα ποὺ ἦταν στὸν Ἰσθμό, κι' ἐκεῖ ἀποφάσισαν νὰ ξεχάσουν τίς φιλονικίες ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους, νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι μαζί καὶ ν' ἀντισταθοῦν στοὺς βαρβάρους.

Ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ δόθηκε στοὺς Σπαρτιάτες γιατί αὐτοὶ εἶχαν τὸ δυνατώτερο στρατό.

Στὴ θάλασσα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ εἶχαν τὸν περισσότερον στόλο. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πλοῖα περισσότερα ἄπ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας μαζί. Κατάλαβαν ὁμως οἱ Ἀθηναῖοι πὼς ἂν ἔπαιρναν τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου, θὰ δυσαρεστοῦσαν τοὺς γείνονές τους τοὺς Κορινθίους καὶ Αἰγινῆτες ἀπὸ ἀντιζηλία, καὶ γιὰ νὰ μὴν γίνουν παράπονα ἀναμεταξύ τους, ὑποχώρησαν κι' ἐδόθηκε καὶ τοῦ στόλου ἡ ἀρχηγία στοὺς Σπαρτιάτες.

Ἀφοῦ κανόνισαν τὰ ζητήματα αὐτὰ τῆς ἀρχηγίας, ἀποφάσισαν νὰ στείλουν στρατὸ οἱ Ἑλληνας στίς Θερμοπύλες, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσες τὰ κατέβουν.

Ἀποφάσισαν ἀκόμη νὰ πάη ὁ στόλος στὸ ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμίσιο, γιὰ νὰ φυλάη ἀπὸ πίσω ἐκεῖνους ποὺ θὰ πολεμοῦσαν στίς Θερμοπύλες.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἀναμεταξύ στὴ βουνοσειρὰ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου εἶναι τὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Στίς δυὸ του ἄκρες τὸ μέρος αὐτὸ στένευε τόσο, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν δυὸ ἀμάξια μαζί. Στὴ μέση πλάταινε καὶ σχηματίζε μιὰ μικρὴ πεδιάδα. Στὸ βόρειο ἄκρο του ἔκλεινε τὸ πέρασμα ἓνα τεῖχος μὲ πύλη. Τὸ στενὸ αὐτό, ποὺ ἔγινε περίφημο καὶ δοξάστηκε ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ τὸν Ἰούλιο τοῦ 480, ἔπρεπε νὰ καταλάβουν οἱ Ἑλληνας γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσες νὰ κατεβοῦν στὴ νότια Ἑλλάδα.

Σ' αὐτὸ ὁμως οἱ Πελοποννήσιοι δὲ φάνηκαν πολὺ πρόθυμοι. Μὲ μεγάλῃ δυσκολία ἔστειλαν 4.000 Πελο-

πονήσιους με τὸ βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα. Ἀπὸ τὶς τέσσερεις αὐτὲς χιλιάδες 300 μόνον ἦταν Σπαρτιάτες. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ἦταν ἀκόμη 2.000 Θεσπιεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς καὶ Θηβαῖοι.

Ἀφοῦ πέρασε ὁ Ξέρξης μετὰ τὸ στρατό του τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία, ἔφτασε κοντὰ στὶς Θερμοπύλες. Εἶχε τόσο πολὺ στρατὸ πὺ δὲν φαντάστηκε πὺς οἱ Ἕλληνες θὰ εἶχαν τὴν τόλμη ν' ἀνισταθοῦν. Παράγγειλε λοιπὸν ἀμέσως στὸν ἀρχηγό τους Λεωνίδα, τὸ βασιλέα τῆς Σπάρτης νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα τῶν στρατιωτῶν του καὶ νὰ παραδοθῇ.

Εἰκ. 13. Ὁ Λεωνίδα.

«—Μολὼν λαβὲ» ἀπάντησε ὁ Λεωνίδα, δηλαδὴ «ἔλα νὰ τὰ πάρῃς».

Λένε ἀκόμη πὺς κάποιος ντόπιος εἶπε στοὺς Ἕλληνες πὺς εἶναι τόσοι πολλοὶ οἱ Πέρσες, πὺς ἅμα ἀρχίσῃ ἡ μάχη, μετὰ τὰ ἀκόντια πὺς θὰ ρίχνουν θὰ σιαῖξῃ ὁ ἥλιος.

—Καλύτερα, ἀπάντησε τότε ὁ Σπαρτιάτης Διηνέκης, θὰ πολεμοῦ-

με κάτω ἀπὸ ἴσκιον.

Τέσσερεις μέρες πέρασαν χωρὶς ν' ἀρχίσῃ ὁ Ξέρξης τὴν ἐπίθεσιν.

Ἐπειτὰ ἀρχισαν οἱ μάχες. Τὸ μέρος ὅμως ἦταν τόσο στενὸ, ὡστε δὲν μποροῦσαν νὰ μαζευτοῦν πολλοὶ Πέρσες καὶ νὰ τὸ χτυπήσουν. Προχωροῦσαν λίγοι λίγοι καὶ οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀφάνιζαν. Τὰ ἀκόντια τῶν Ἑλλήνων ἦσαν μακρότερα καὶ ἡ τόλμη τους καὶ ἡ ἀνδρεία τους προξενοῦσαν μεγάλη καταστροφὴ στὸν περσικὸ στρατό.

Γρήγορα κατάλαβε ὁ Ξέρξης πὺς δὲν ἦταν εὐκόλον νὰ περάσῃ τὸ στενὸ ἐκεῖνο καὶ ἦταν κίντυνος νὰ χάσῃ μάταια τοὺς στρατιῶτες του. Ἄρχισε τότε ν' ἀπελπίζεται καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ, ὅταν φανερώθηκε ἕνας προδότης, πὺς ἔμεινε σὲ ὄλους τοὺς αἰῶνες στιγματισμέ-

νος, ὁ Ἐφιάλτης. Ὁ προδότης αὐτὸς φανέρωσε στὸν Ξέρξη, πὼς μπορούσε νὰ περάσῃ τὸ βουνὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο μονοπάτι καὶ νὰ βρεθῇ πίσω ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας.

Ὁ Λεωνίδας τὸ ἤξερε τὸ μονοπάτι αὐτὸ καὶ εἶχε στείλει μερικoὺς Φωκεῖς νὰ τὸ φυλάγουν, αὐτοὶ ὅμως μόλις εἶδαν νὰ ἔρχονται οἱ Πέρσες ἀπὸ μακρὰ, ἀντὶ νὰ μείνουν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ εἰδοποιήσουν στὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο, παράτησαν τὶς θέσεις τους καὶ ἔφυγαν.

Ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Φωκεῖς πὸν ἔφυγαν, ἔμαθε τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων τὴ θλιβερὴ εἶδηση πὼς οἱ Πέρσες βρῆκαν ἐλεύθερο τὸ μονοπάτι καὶ κατέβαιναν ἀπὸ κεῖ. Ἦξερε πὼς ὁ στρατὸς του δὲν μπορούσε πιά νὰ σωθῇ, γιατί ὁ ἐχθρὸς ἦταν ἀμέτρητες χιλιάδες καὶ οἱ Ἑλληνας πολὺ λίγοι. Γιὰ νὰ μὴ χαθῇ λοιπὸν ἄδικα ὅλος αὐτὸς ὁ στρατὸς, διέταξε τοὺς συμμάχους τῶν νὰ φύγουν γιατί θὰ χρειάζονταν ἀργότερα νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα τους. Αὐτὸς ὅμως μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες του, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης, θὰ ἔμεναν ἐκεῖ καὶ θὰ πολεμοῦσαν, ὅσπου νὰ πέσουν ὅλοι νεκροί. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Οἱ ἄλλοι Ἑλληνας ἔφυγαν ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες κ' ἔμεινε ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες.

Τὸ πρωτὶ ὁ Ξέρξης ἄρχισε τὴν ἐπίθεση. Οἱ Σπαρτιάτες βγῆκαν ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ ἄρχισε ἡ μάχη. Ἦξεραν πὼς τοὺς περίμενε ὁ θάνατος καὶ δὲν εἶχαν πιά ἄλλη μανία παρὰ νὰ σκοτώσουν ὅσο περισσότερους ἐχθροὺς μπορούσαν. Καὶ ἄρχισε ἀληθινὰ ἓνα φοιχτὸ θανατικὸ. Σκότωσαν χιλιάδες Πέρσες. Οἱ βάρβαροι, ἂν καὶ ἦσαν ἀμέτρητοι ταράγηκαν ἀπὸ τὴν ἀντοεῖα τῶν λίγων Σπαρτιατῶν. Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τὸ φόβος τους ἔτρεξαν πρὸς τὴ θάλασσα καὶ πνίγηκαν. Νόμιζαν πὼς δὲν εἶναι ἀνθρωποι αὐτοὶ πὸν τοὺς χτυποῦσαν παρὰ ἄγρια λιοντάρια.

Μέσα στὴν ὄρμη τῆς μάχης ὅμως πέφτει νεκρὸς ὁ Λεωνίδας. Τὰ δόρατά τους εἶχαν τσακιστῇ, μὰ οἱ Ἑλληνας γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ τους ἀρχηγὸ πολεμοῦν μὲ λύσσα μὲ τὰ σπαθιά, μὲ τὰ ξύλα, μὲ τὶς πέτρες, μὲ τὰ χεῖρα. Τέσσερεις φορὲς διώχνουν οἱ Ἑλληνας τοὺς Πέρ-

σες, ἔρχονται ὁμως οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ καταραμένο μονοπάτι, καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν μποροῦν πιά νὰ σταθοῦν κάτω στὴν ἀνοιχτὴ πεδιάδα καὶ μαζεύονται πάλι μέσα στὸ στενό, σ' ἓνα μικρὸ λόφο ποῦ ἦταν ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά. Ἀγωνίζονται ἐκεῖ ὄρες πολλὲς μὲ μαχαίρια καὶ μὲ πέτρες καὶ μὲ ὅ,τι ἄλλο ἔβρισκαν μπροστά τους, μὰ οἱ ἔχθροὶ εἶναι ἀτέλειωτοι, καὶ στὸ τέλος πέφτουν νεκροὶ ὡς τὸν τελευταῖο καὶ οἱ τριακόσιοι Σπαρτιάτες.

Μὲ μεγάλη θλίψη μὰ καὶ μὲ μεγάλη περηφάνεια ἀκούστηκε σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἡ δοξασμένη μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ τριακόσιοί του ἀντρωμένοι τιμῆθηκαν σὰν ἥρωες. Ἀργότερα στὴν εἴσοδο τοῦ στενοῦ ἐκείνου στήθηκε γιὰ νὰ θυμίζει τὴ δόξα τῶν πολεμιστῶν ἓνα μνημεῖο ποῦ εἶχε τὴν ἐπιγραφὴ αὐτῆ:

- » Ἄς πῆ στὴ Σπάρτη τὴ γλυκεῖα ὁ κάθε διαβάτης
- » πῶς εἴμαστε θαυμάσιοι ἐδῶ πιστοὶ στὸ θέλημά της.

Ναυμαχία στὸ Ἄρτεμίσιο.

Τὸν καιρὸ ποῦ γινότον ἡ μάχη στὶς Θερμοπύλες, ἀπέναντι στὴ θάλασσα, στὸ ἀκρωτήρι Ἄρτεμίσιο, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔκαμε ναυμαχίες μὲ τὸν περσικόν,

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν 291. Ἀπὸ αὐτὰ 147 ἦταν ἀθηναϊκὰ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Θεμιστοκλῆ. Γενικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης. Δυὸ μέρες βίασταξαν κι' ἐδῶ οἱ ναυμαχίες. Πολλὰ πλοῖα περσικὰ εἶχαν καταστραφῆ. Οἱ Ἕλληνες θαλασσινοὶ νικοῦσαν.

Ὅταν ἔμαθαν ὁμως πῶς ὁ περσικὸς στρατὸς πέρασε τὶς Θερμοπύλες καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω ἀναγκάστηκαν καὶ αὐτοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιο καὶ νὰ πᾶνε ἐκεῖ ποῦ θὰ ἦταν πιὸ χρήσιμοι.

Ὁ Ξέρξης στὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες οἱ Πέρσες δὲν ἐβροῦσαν πιά ἐμπόδιο. Προχώρησαν στὴν Ἑλλάδα, ἐρήμωσαν τὴ Φω-

κίδα, ἔκαψαν τὶς Θεσπιῆς καὶ τὶς Πλαταιῆς κι' ἔφτασαν στὴν Ἀττικὴν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἔμαθαν πὸς ὁ Ξέρξης θὰ κάμῃ ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα ἔστειλαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ ζήτησαν χρησμό. Τὸ μαντεῖο τοὺς ἀπάντησε πὸς μεγάλη καταστροφή τοὺς περιμένει καὶ πὸς μόνο μὲ τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ μπορούσαν νὰ σωθοῦν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔδωσε ἀμέσως τότε τὴν ἐξήγησιν πὸς ὁ Θεὸς μὲ τὰ ξύλινα τεῖχη ἐννοοῦσε τὰ πλοῖα.

Τώρα πού ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι πὸς ὁ Ξέρξης πέρασε τὶς Θερμοπύλες καὶ κατεβαίνει πρὸς τὴν Ἀττικὴν, ἄκουσαν τὴ συμβουλὴ τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ ἀποφάσισαν ν' ἀδειάσουν τὴν Ἀθῆνα καὶ νὰ καταφύγουν ὅλοι στὰ πλοῖα. Τοὺς γέροντες, τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς πέρασαν στὴ Σαλαμίνα, στὴν Αἴγινα καὶ στὴν Τροιζῆνα. Ὅλοι οἱ ἄντρες, ὅσοι μπορούσαν νὰ πολεμήσουν, μπῆκαν στὰ πλοῖα. Ἔτσι ὅταν ἔφτασε ὁ περσικὸς στρατὸς στὴν Ἀθῆνα βροῆκε ἔρημη τὴν πόλιν. Μόνο στὴν Ἀκρόπολιν εἶχαν μείνει μερικοὶ Ἀθηναῖοι. Αὐτοὶ ἐξηγοῦσαν τὸ χρησμὸ τοῦ μαντείου πὸς τάχα ἐννοοῦσε πραγματικὰ ξύλινα τεῖχη. Ἐκαμαν λοιπὸν ἀπὸ ξύλο ἓνα τεῖχος γύρω στὴν Ἀκρόπολιν καὶ μπῆκαν μέσα μὲ τὴν ἰδέαν πὸς ἔτσι θὰ σωθοῦν.

Οἱ Πέρσες ὁμως ἀμέσως κυρίεψαν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ σκότωσαν ὅλους ὅσους βροῆκαν ἐκεῖ μέσα. Ἐπειτα ἔγδυσαν τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς ἔκαψαν ὅλους.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

Ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιο ὁ ἑλληνικὸς στόλος πῆγε ἔπειτα ἀπὸ μεγάλη ἐπιμονὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄραξε στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας. Τὸ στενὸ αὐτὸ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Σαλαμίνα καὶ στὴν παραλία τῆς Ἀττικῆς, κοντὰ στὸ σημερινὸ ναύσταθμο.

Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων εἶχε τώρα 378 πλοῖα. Τὰ 180 ἀπὸ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦταν τῶν Ἀθηναίων.

Ὅταν ὁμως εἶδαν ἀπὸ τὰ καράβια οἱ Ἕλληνες ναύ-

αρχοὶ τὶς φλόγες ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν πυρπολημένη Ἀθήνα, φοβήθησαν καὶ σκέφθησαν νὰ τραβηχτοῦν ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ νὰ πᾶνε μὲ τὸ στόλο τους στὸν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἀντιστάθηκε σ' αὐτὴ τὴ γνώμη. Ἄν ἔφευγαν ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα, εἶχε τὸ φόβο πὼς ἢ θὰ διαλυόταν ὁ στόλος ἢ θὰ ἀναγκαζόταν νὰ χτυπηθῆ μὲ τοὺς Πέρσες στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, ὅπου οἱ Ἕλληνες μπορούσαν νὰ νικηθοῦν, γιατί ὁ Περσικὸς στόλος ἦταν περισσότερος.

Οἱ ἄλλοι ὁμως ναύαρχοι ἐπιμένουν νὰ φύγουν στὸν Ἴσθμό. Σὲ μιὰ φιλονικία μάλιστα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ὁ Σπαρτιάτης ναύαρχος Εὐρυβιάδης, σήκωσε τὸ ραβδί του γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ. Μὰ ὁ Θεμιστοκλῆς ἔδειξε τόση φιλοπατρία καὶ ἐπιμονή, ποὺ εἶπε στὸν Εὐρυβιάδη:

— «Χτύπα με, μὰ ἄκουσέ με».

Μὲ ὅλη τὴν ἐπιμονή του ὁμως δὲν κατώρθωσε ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους. Ἀναγκάστηκε λοιπὸν νὰ τοὺς φοβερίσῃ πὼς, ἂν φύγουν ἐκεῖνοι γιὰ τὸν Ἴσθμό, θὰ πάσῃ καὶ αὐτὸς τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ θὰ φύγῃ γιὰ τὴν Ἰταλία, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἀφήσουν γιὰ πάντα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ζήσουν ἐκεῖ. Μὰ οὔτε μὲ αὐτὴ τὴν ἀπειλή δὲν ἄλλαξε τὴ γνώμη τους.

Τότε σκέφτηκε νὰ καταφύγῃ σ' ἓνα τέχνασμα. Ἄμα νύχτωσε, ἔστειλε κρυφὰ τὸν παιδαγωγὸ τῶν παιδιῶν του τὸ Σίκινο στὸν Ξέρξῃ καὶ τοῦ μίηυσε σὰ φίλος τάχα πὼς οἱ Ἕλληνες λογαριάζουν νὰ φύγουν κρυφὰ τὴν νύκτα γιὰ νὰ σωθοῦν, καὶ πὼς ἂν θέλῃ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, νὰ τοὺς χτυπήσῃ ἔτσι ποὺ εἶναι μαζεμένοι ὅλοι μαζί.

Ὁ Ξέρξῃς γελάστηκε καὶ πίστεψε στὸ μῆνυμα. Ἔδωσε διαταγὴ ἀμέσως νὰ πάῃ ὁ στόλος του ἀπὸ τὸ Φάληρο νὰ περικυκλώσῃ τὰ ἑλληνικὰ καράβια στὸ στενὸ.

Τὸ πρῶτ' οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὸν περσικὸ στόλο παρατεταγμένο μπροστά τους. Τότε πιά δὲν μπορούσαν νὰ κάμουν σκέψη γιὰ νὰ φύγουν καὶ παρατάχτηκαν καὶ

αὐτοὶ γιὰ ναυμαχία. Σ' ἓνα λόφο τοῦ Αἰγάλεω ἀπέναντι πρὸ στενό, ὁ Πέρσης βασιλέας καθόταν σὲ θρόνο με πόδια ἀσημένια γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴ μάχη. Μόλις ξημέρωσε ἄρχισε ἡ ναυμαχία. Τὴν ἀρχὴ ἔκαμε μιὰ τριήρης ἀθηναϊκὴ πρὸς χτύπησε μιὰ ἀπὸ τὴ Φοινίκη. Ἐπειτα ἡ ναυμαχία ἔγινε γενικὴ.

Τὰ περσικὰ πλοῖα ἦσαν πολλὰ καὶ ὁ τόπος πολὺ στενὸς γι' αὐτά. Δὲν μπορούσαν νὰ κινηθοῦν ἐλεύθερα οὔτε νὰ προχωρήσουν στὴ γραμμὴ τῆς μάχης ὅλα μαζί. Πολεμοῦσαν λίγα καὶ τὰ ἄλλα ἔμεναν ἀργά, γιὰτὶ δὲν εἶχαν τόπο νὰ περάσουν ἐμπρὸς.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς Πέρσες οἱ Φοινικες ἄρχισαν νὰ ταράσσωνται. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἦταν ἀπέναντί τους, τοὺς χτυποῦσαν με δριμύ καὶ δὲν ἄργησαν τὰ φοινικικὰ πλοῖα ἔπειτα ἀπὸ ζημίαι μεγάλες νὰ ὑποχωρήσουν. Μόλις ὑποχώρησαν αὐτά, ὅλος ὁ περσικὸς στόλος κλονίστηκε. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ὠρμουῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸ ἀπάνω στὰ βαρβαρικὰ καὶ τὰ χτυποῦσαν ἀλύπητα.

Ὁλος ὁ Περσικὸς στόλος τότε ἄρχισε νὰ φεύγῃ με τρόπο καὶ με ταραχὴ. Μέσα στὴ βία τους χτυπιόνταν ἀναμεταξύ τους τὰ περσικὰ καράβια καὶ βούλιαζαν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Οἱ Ἕλληνες τὰ κυνηγοῦσαν καὶ τὰ ἀποτελείωναν. Ὅσα περσικὰ πλοῖα πρόφτασαν, ἔφυγαν γιὰ τὸ Φάληρο.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν κερδίσει μιὰ μεγάλη νίκη.

Τὴν ἄλλη νύχτα ὁ περσικὸς στόλος πρὸς εἶχε ἀπομείνει ἔφυγε ἀπὸ τὸ Φάληρο. Οἱ Ἕλληνες τὸν κυνήγησαν ἕως τὴν Ἄντρο. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε νὰ προχωρήσουν ἀκόμη ὡς τὸν Ἑλλήσποντο καὶ νὰ σπάσουν τίς γέφυρες πρὸς εἶχε κάμει ὁ Ξέρξης γιὰ νὰ περάσῃ τὸ στρατό του. Μὰ οἱ ἄλλοι ναύαρχοι ἀρνήθηκαν. Δὲν ἤθελαν νὰ πᾶνε τόσο μακριά, ἀφοῦ ὁ περσικὸς στρατὸς ἦταν ἀκόμη μέσα στὴν Ἑλλάδα. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ξανάστειλε τὸ Σίκιννο στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ παράγγειλε νὰ φύγῃ ὅσο μπορούσε γρηγορότερα, γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες σχεδιάζουν νὰ κόψουν τίς γέφυρες τοῦ Ἑλλήσποντου.

Καὶ χωρὶς αὐτὸ ὅμως ὁ Ξέρξης πρὸς ἔπειτα ἀπὸ τὴ

συμφορὰ πὺ ἐπαθε δὲν εἶχε ὄρεξι νὰ μείνη περισσό-
τερο στὴν Ἑλλάδα.

Ἐεσηκῶνει λοιπὸν τὸ στρατό του καὶ ἀρχίζει νὰ γυ-
ρίζη πίσω. Σὰν ἔφτασαν στὴ Θεσσαλία, ἄφησε ἐκεῖ τὸ
Μαρδόνιο μὲ 300 χιλιάδες στρατιῶτες καὶ μὲ τοὺς ἄλ-
λους ὁ Ξέρξης προχώρησε στὴ Μακεδονία. Στὸ δρόμο
ὅμως οἱ ἀρρώστεις καὶ ἡ πείνα θέρισαν πλῆθος ἀπὸ
τοὺς στρατιῶτες του. Ἐπὶ τέλους ἔφτασε σὲ κακὴ κατά-
σταση στὸν Ἑλλήσποντο. Αἱ γέφυρες ὅμως ἦταν κατα-
στρεμμένες ἀπὸ τρικυμία καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος πέρασε τὸν
Ἑλλήσποντο μὲ μιὰ βαρκούλα.

Μὲ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας δευτέρα φορὰ οἱ
Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Θεμιστοκλῆς δοξά-
στηκε πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνες, γιατί ὅλοι ἀνα-
γνώρισαν πὺς αὐτὸς ἦταν ἡ αἰτία τῆς μεγάλης νίκης τους.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ Ἑλληνες νίκησαν, ὁ Ξέρξης ἔφυγε, μὰ ὁ κίνδυ-
νος δὲν εἶχε περάσει ἀκόμη. Στὴ Θεσσαλία καθὼς εἶ-
παμε, ἔμεινε ὁ Μαρδόνιος καὶ ξεχειμώνιασε μὲ 300 χι-
λιάδες στρατιῶτες, τοὺς καλύτερους πολεμιστῆς τοῦ περ-
σικοῦ στρατοῦ. Ἐνωμένοι μὲ αὐτοὺς καὶ σύμμαχοι ἦταν
50 χιλιάδες ἀκόμη Θεσσαλοὶ καὶ Βοιωτοί.

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὁ Μαρδόνιος ἀπὸ τὴ Θεσσαλία
προσπάθησε νὰ κάμη φίλους τοὺς Ἀθηναίους. Τοὺς μή-
νυσε πὺς ἂν ἠθελαν νὰ συμμαχήσουν μαζί του, θὰ ξα-
νάχιζε τὴ πόλη τους καὶ τοὺς ναοὺς της καὶ θὰ ἔδινε
στοὺς Ἀθηναίους τὴν ἡγεμονία ὅλων τῶν ἄλλων Ἑλ-
λήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲ δέχτηκαν τίς προτάσεις
τοῦ βαρβάρου καὶ ὁ Μαρδόνιος ἅμα ἔφτασε ἡ ἀνοιξη
τοῦ 479, ξεκίνησε μὲ τὸ στρατό του γιὰ τὴν Ἀττικὴ. Οἱ
Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν πάλι ν' ἀδειάσουν τὴν πόλη
τους καὶ νὰ φύγουν.

Ὅταν ἔφτασε στὴν Ἀθήνα ὁ Μαρδόνιος, προσπά-
θησε ἀκόμη νὰ πάρη τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ μέρος του
καὶ τοὺς ἔστειλε νέες προτάσεις. Μὰ ἐκεῖνοι περισσότερο

ξαγοιώθηκαν. Ένα βουλευτή τους μάλιστα, τὸ Λυκίδη, πού τους εἶπε νὰ δεχτοῦν τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, τὸν ἐσκότωσαν μὲ τὶς πέτρες καὶ αὐτὸν καὶ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του.

Ἄφου ἔμαθε τὴν ἄρνησή τους ὁ Μαρδόνιος ἔβαλε φωτιά στὴν Ἀθήνα γιὰ δεύτερη φορά, καὶ ἔπειτα πῆρε τὸ στρατό του καὶ πῆγε στὴ Βοιωτία, γιὰτὶ ἐκεῖ θὰ μπορούσε εὐκολώτατα νὰ κινεῖται τὸ ἵππικό του. Κοντὰ στὸν Ἄσσωπὸ ποταμό, στὴν πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν, ἔκαμε τὸ στρατόπεδό του μὲ ξύλινα ὀχυρώματα τριγύρω.

Ἄμα τὸ ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες ἔτρεξαν γρήγορα καὶ αὐτοὶ στὴ Βοιωτία καὶ παρατάχτηκαν στὶς πλαγιές τοῦ Κιθαιρώνα ἄντικρυ στοὺς Πέρσες.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε 38 χιλιάδες ὀπλίτες καὶ 70 χιλιάδες ψιλοὺς (στρατιῶτες ἑλαφρὰ ὀπλισμένους) καὶ ἀρχιστράτηγο τὸ Σπαρτιάτη Πausanία, πού ἦταν ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου παιδιοῦ πού ἄφησε ὁ Λεωνίδα.

Ὁ Μαρδόνιος τοὺς πρόσβαλε μὲ τὸ ἵππικό του, μὰ ἡ ἐπίθεση αὐτὴ δὲν πέτυχε. Οἱ Ἕλληνες μάλιστα ἀπ' αὐτὸ πῆραν θάρρος καὶ κατέβηκαν στὴν πεδιάδα κοντὰ στὴ βρῦση Γαργαφία.

Γιὰ δέκα ἡμέρες ἔπειτα ἔμειναν ἀργοὶ καὶ οἱ δύο στρατοὶ γιὰτὶ ἔκαναν θυσιές στοὺς θεοὺς, καὶ οἱ θυσιές τοὺς ἐμπόδιζαν καὶ τοὺς δυὸ ν' ἀρχίσουν πρῶτοι τὴν ἐπίθεση.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὁμως αὐτὸ ὁ Περσικὸς στρατὸς σκέπασε μὲ χώματα τὴ Γαργαφία κι' ἔκοψε τὸ νερὸ πού ἔπαιρναν οἱ Ἕλληνες. Αὐτὸ ἀνάγκασε τοὺς Ἕλληνες ν' ἀλλάξουν θέση. Ἐφυγαν ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ πᾶν κοντὰ στὶς Πλαταιές. Ἡ μετακίνηση ὁμως αὐτὴ ἔφερε μεγάλη ἀταξία στὸ στρατὸ καὶ τὸν ἐχώρισε σὲ τρία μέρη.

Ἄμα ξημέρωσε, εἶδε ὁ Μαρδόνιος πὼς εἶχαν φύγει οἱ Ἕλληνες καὶ νόμισε πὼς φοβήθηκαν. Περνᾶ λοιπὸν τὸν ποταμὸ καὶ ὄρμᾳ ἐναντίον στοὺς Σπαρτιάτες πού εἶχαν μείνει πρὸ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γίνεται φοβερὴ μάχη. Ὁ Pausanias ζητᾷ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Μὰ καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἀρχίσει τὴ μάχη μὲ τοὺς

Θηβαίους και τούς Θεσσαλούς πού τούς ἔφτασαν στό μεταξύ, και δέν μπορούσαν νά στείλουν βοήθεια στόν Πausανία. Οἱ Σπαρτιάτες ἀναγκάστηκαν νά πολεμήσουν μόνοι μέ τούς Πέρσες. Ἡ μάχη ἐξακολουθοῦσε πεισματικά, γιατί και οἱ βάρβαροι πολεμοῦσαν γενναῖα. Στό τέλος ὅμως πέφτει νεκρός ὁ Μαροδόσιος.

Οἱ Πέρσες ἅμα εἶδαν πὼς σκοτώθηκε ὁ ἀρχηγός τους, τὰ ἔχασαν και ἄρχισαν νά φεύγουν πρὸς τὸ ὄχυρωμένο στρατόπεδό τους. Οἱ Σπαρτιάτες τούς ἀκολουθοῦν στή φυγή τους και τούς σκοτώνουν ἀλύπητα.

Τὴν ἴδια ὥρα οἱ Ἀθηναῖοι μέ στρατηγὸν τὸν Ἀριστείδη νικούσαν τούς Βοιωτοὺς και τούς Θεσσαλοὺς πού εἶχαν ἀπέναντί τους. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκη τους τρέχουν και οἱ Ἀθηναῖοι στό περσικὸ στρατόπεδο πού τὸ πολιορκοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες. Ἐνώνονται και ὅλοι μαζί κάνουν μιὰ ἔφοδο και κυριεύουν τὸ στρατόπεδο. Οἱ Πέρσες τὴ φορὰ αὐτὴ ἦταν καταστρεμμένοι τελειωτικά.

Ἀπὸ τὴς 300 χιλιάδες μόνο 3.000 σώθηκαν και ἕνα σῶμα ἀπὸ 40.000 πού ἦταν μακρὰ και δέν πολέμησαν. Αὐτοὶ μέ πολλὲς δυσκολίες ἔφυγαν. Ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ λίγοι χάθηκαν στή μάχη τῶν Πλαταιῶν: 91 Σπαρτιάτες, 16 Τεγεάτες και 52 Ἀθηναῖοι. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες πού ἦταν στό κέντρο δέν πρόφτασαν νά πολεμήσουν.

Στό μέρος πού ἔγινε ἡ μάχη και στό περσικὸ στρατόπεδο βρῆκαν ἔπειτα οἱ Ἕλληνες ἀμέτρητα λάφυρα. Τὰ τρία δέκατα ἀπὸ αὐτὰ τ' ἀφιέρωσαν στοὺς θεοὺς. Στό Δία τῆς Ὀλυμπίας και στόν Πασειδῶνα τοῦ Ἴσθμοῦ ἔκαμαν δύο τεράστια ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸ και στόν Ἀπόλλωνα τῶν Δελφῶν ἕνα τρίποδα χρυσοῦ μέ βάση χαλκίνη. Ἀπάνω σὲ αὐτὴ τὴ βάση χάραξαν τὰ ὀνόματα τῶν 38 ἑλληνικῶν πόλεων πού ἔστειλαν τούς στρατιώτες τους σ' αὐτὴ τὴ μάχη. Ἡ βάση αὐτὴ πού τὴ σχηματίζουν τρία φῖδια τυλιγμένα, εἶναι ἀκόμη στήν Πόλη, ὅπου τὴν εἶχε μεταφέρει ὁ μεγάλος Κωσταντῖνος.

Μὲ τὴν νίκη τῶν Πλαταιῶν τελειώνει ἡ δευτέρη ἐπιδρομὴ πού ἔκαμαν οἱ βάρβαροι τῆς Ἀσίας στήν Ἑλλάδα.

6. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Τὸν ἴδιο καιρὸ πού νικοῦσαν οἱ Ἕλληνες στίς Πλαταιές, ὁ στόλος ὁ ἑλληνικὸς νικοῦσε καὶ αὐτὸς τοὺς Πέρσες στὴ Μυκάλη, ἀκρωτήριο τῆς Ἀσίας ἀντικρὺ τῆς Σάμου. Ἀρχηγοὶ του ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Λεωτυχίδης καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ξάνθιππος.

Στὴ Μυκάλη εἶχαν μαζευτῆ 300 περσικὲς τριήρεις καὶ 6 χιλιάδες περσικὸς στρατός. Τὰ πλοῖα εἶχαν τραβήξει στὴ στεριά καὶ ἡ μάχη ἔγινε ἔξω στὴν παραλία.

Οἱ Ἕλληνες βγήκαν ἀπὸ τὰ καράβια τους, πολέμησαν μὲ τέχνη καὶ ἀντορεία, νίκησαν γρήγορα τοὺς Πέρσες καὶ ἔκαψαν τὰ καράβια τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

1. Τειχίζονται ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Πειραιάς

Ὅταν γύρισαν στὴν πόλη τους οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν, βρῆκαν μόνο ἐρείπια. Ἡ Ἀθήνα μὲ τοὺς μεγάλους ναοὺς, τὴν ἀγορά, τὰ γυμναστήρια τῆς ἦταν ἀγνώριστη ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὴν καταστροφὴ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς πρόνεινε τότε, πρὶν ξαναχτίσουν τὰ σπίτια τους, ν' ἀσφαλίσουν τὴν πόλη μ' ἓνα τεῖχος, γὰ νὰ μὴ κιντυνεύῃ πιά ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἄκουσαν καὶ μάζεψαν, ὅ,τι ὑλικὸ μπορούσαν, κολῶνες σπασμένες, μάρμαρα ἀπὸ τὰ μνημεῖα, καὶ αὐτὲς ἀκόμη τίς πλάκες πού εἶχαν στοὺς τάφους τῶν ἀγαπημένων τους, καὶ ἔκαναν γύρω στὸν πόλη τὸ τεῖχος.

Τὸν ἴδιο καιρὸ περικτείσαν καὶ τὸν Πειραιᾶ. Τὸ τεῖχος αὐτό, τὸ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 482 καὶ τὸ τέλειωσαν τώρα. Ἀργότερα, στὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα, ἔνωσαν τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ Φάληρο καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ, μὲ δυὸ μεγάλα τεῖχη πού τὰ ἔλεγαν «μακρὰ τεῖχη».

Όταν ἀργότερα κυβέρνησε ὁ Περικλῆς τὴν πόλη, ἀνάμεσα στὰ δυὸ μεγάλα τείχη ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τρίτο. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἂν τύχαινε νὰ πολιορκηθῆ ἡ Ἀθήνα ἀπὸ ἐχθρούς, εἶχαν καὶ τὴ συγκοινωνία μὲ τὴ θάλασσα εὐκολῆ καὶ χωρὸ μεγάλο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μένουν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

2. Πausanίας καὶ Θεμιστοκλῆς.

Προδοσία καὶ θάνατος τοῦ Πausanίας.
Οἱ νίκες τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιὲς καὶ στὴ Μυκάλῃ ἔδωσαν θάρρος καὶ στοὺς Ἑλληνες ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἀσία. Σηκώθηκαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κα' ἐνώθηκαν μὲ τοὺς ἐδῶ Ἑλληνες.

Ἐνα χρόνο ἔπειτα ἀπὸ τὴ νίκη τῆς Μυκάλῃς ὁ Πausanίας μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο πῆγε στὸ Βυζάντιο (ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἡ Κωνσταντινούπολη).

Στὸ Βυζάντιο ἦταν ἀκόμη Πέρσες. Ὁ Πausanίας τοὺς νίκησε καὶ πῆρε τὴν Πόλι. Μαζὶ μὲ τοὺς βαρβάρους ποὺ ἔπιασε αἰχμαλώτους ἐκεῖ, ἦταν καὶ πολλοὶ Πέρσες εὐγενεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέα τῶν Περσῶν.

Ὁ Πausanίας συνηθισμένος ἀπὸ τὴ λιτότητα τῆς Σπάρτης, σὰν εἶδε τὰ πλούτη καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν Ἀσιατῶν αὐτῶν ἀρχόντων θαμπώθηκε. Κι' ἐπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ τὴ νίκη τῶν Πλαταιῶν εἶχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἔκαμε μιὰ σκέψη ποὺ δὲν ταίριαζε σὲ Ἑλληνα. Σκέφθηκε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Πέρσες γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς ἄρχοντας καὶ τύραννος σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἔστειλε λοιπὸν μῆνυμα στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ ὑποτάξῃ αὐτὸς ὅλη τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τὴν ἐνώσῃ μὲ τὸ βασίλειό του, καὶ γιὰ ἀμοιβὴ νὰ πάρῃ γυναίκα του τὴν κόρη τοῦ Ξέρξη καὶ νὰ διορισθῆ ἀπὸ τὸν Πέρση βασιλέα τύραννος τῆς Ἑλλάδας.

Περιμένοντας ὁμως τὴν ἀπάντηση τοῦ Ξέρξη ὁ Πausanίας ἄρχισε νὰ ντύνεται καὶ νὰ ζῆ σὰν τοὺς Πέρσες μεγιστάνες, νὰ ἔχῃ σωματοφύλακες Πέρσες καὶ Αἰ-

γύπτιους καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς Ἕλληνες μὲ ἄγριο τρόπο καὶ μὲ πολλὴ περηφάνεια.

Ὅλα αὐτὰ δυσαρέστησαν τοὺς συμμάχους μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Μόλις λοιπὸν τὰ ἔμαθαν αὐτὰ οἱ ἔφοροι στὴ Σπάρτη, ἔστειλαν διαταγὴ στὸν Πausανία νὰ γυροῖσιν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες τῶν νησιῶν καὶ τῆς Ἀσίας ἀνακήρυσαν ἀρχηγὸ ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τὸ στρατηγὸ τῶν Ἀθηνῶν Ἀριστείδης. Οἱ Σπαρτιάτες τότε καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι πῆραν τὰ πλοῖα τους καὶ γύρισαν εἰς τὴν πατρίδα τους.

Καὶ ἀφοῦ γύρισε ὅμως εἰς τὴν Σπάρτη ὁ Πausanίας ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη κρυφὰ συνεννοήσεις μὲ τοὺς Πέρσας. Καὶ δὲν ἔφτανε αὐτό. Προσπάθησε νὰ σηκώσῃ σὲ ἐπανάσταση τοὺς Εἰλωτες, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, νὰ πάρῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ χεῖρα του καὶ νὰ γίνῃ τύραννος.

Τὰ σχέδιά του ὅμως φανερώθηκαν καὶ οἱ ἔφοροι τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ προδοσίαν. Γιὰ νὰ σωθῆ πῆγε καὶ κρύφτηκε μέσα σ' ἓνα ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖ δὲ μπόρῳσε κανεὶς νὰ τὸν πειράξῃ γιὰ τὸ μέρος ἦταν ἱερό. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως ἔβγαλαν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ καὶ ἔχτισαν τὴν πόρταν του, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν φυλακισμένον μέσα νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πείναν. Τὴν πρώτη πέτρα, ποὺ ἔχτισαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, τὴν ἔβαλε ἡ μητέρα του Θεανώ. Γιὰ νὰ δείχῃ πὼς ἓνα προδότη τῆς πατρίδας του τὸν τιμωρεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ μάνα του. Κι' ἔτσι κλεισμένος μέσα εἰς τὸν ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς πλήρωσε ὁ Πausanίας τὴν προδοσίαν του μὲ τὴν ζωὴν του.

Ἡ ἐξορία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ. Μαζὶ μὲ τὸν Πausanία οἱ Σπαρτιάτες κατηγοροῦσαν ὡς συνένοχόν του καὶ τὸ Θεμιστοκλῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲν προστὰ σὲ τέτοια κατηγορία ἀναγκάστηκαν νὰ τὸν προσκαλέσων ν' ἀπολογηθῆ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς φοβήθηκε μὴν παρασυρθῆ ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του καὶ τὸν καταδικάσῃ καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ βρῆ σωτηρίαν πῆγε εἰς τὴν Περ-

σία, πού ἦταν τότε βασιλέας ὁ Ἀρταξέρξης καὶ τοῦ ζήτησε φιλοξενία. Ὁ Ἀρταξέρξης τὸν δέχτηκε μὲ μεγάλη προθυμία καὶ τοῦ προσέφερε τρεῖς πόλεις γιὰ νὰ ζῆ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους.

Ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Ἀρταξέρξη πέρασε τότε πὼς μπορούσε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεμιστοκλῆ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ μπορεῖ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ ἀνάγκη νὰ τὸ ὑποσχέθηκε. Δὲ φάνηκε ὅμως ἀπὸ τὰ ἔργα του πὼς τὸ εἶχε ἀληθινὰ στὸ νοῦ του. Τὸ ἔτος 460 πέθανε χωρὶς νὰ κάμῃ τίποτε κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα του. Λένε μάλιστα πὼς σκοτώθηκε μόνος του γιὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῆ νὰ κάμῃ ἐκεῖνο πού ὑποσχέθηκε στὸν Ἀρταξέρξη.

Ἀργότερα οἱ συγγενεῖς του ἔφεραν τὰ κόκκαλά του καὶ τὰ ἔθαψαν στὴν Ἀττικὴ.

3. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ἐξ αἰτίας, καθὼς εἶπαμε, τοῦ Πανσανία.

Ὁ πόλεμος ὅμως δὲν εἶχε τελειώσει. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ οἱ νησιῶτες τὸν ἐξακολουθοῦσαν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀθηναῖο Ἀριστείδη.

Ὅσοι ἔμειναν τότε ἐνωμένοι στὸν πόλεμο, ἀποφάσισαν (478) νὰ κάμουν ἀναμεταξύ τους συμμαχία καὶ διάλεξαν τὸν Ἀριστείδη, σὰ δίκαιος πού ἦταν, νὰ ὀρίσῃ αὐτὸς καὶ νὰ κανονίσῃ μὲ ποῖο τρόπο θὰ γινόταν αὐτὴ ἡ συμμαχία.

Ὁ Ἀριστείδης δὲ δυσκολεύτηκε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ὁρίσει πόσα χρήματα, πόσους στρατιῶτες καὶ πόσα πλοῖα ἔπρεπε νὰ δίνῃ κάθε πόλη, καὶ τὰ κανόνισε τόσο δίκαια πού δὲν παραπονέθηκε κανένας.

Ὁ φόρος πού θὰ πλήρωναν κάθε χρόνον οἱ σύμμαχοι ἦταν στὴν ἀρχὴ 460 τάλαντα. Καὶ τὸ ταμεῖο τῆς συμμαχίας ἦταν στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα στὴ Δῆλο, ἓνα μικρὸ νησιὸ στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος.

Ὅταν ἠσύχασε ὅμως ὁ κόσμος ὁ ἑλληνικὸς ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ πέρασε ὁ κίντυνος, οἱ περισσότερες πόλεις

ἀπὸ τοὺς συμμάχους δὲν εἶχαν πιά ὄρεξι νὰ κάνουν μεγάλες ἐκστρατεῖες καὶ ν' ἀκολουθοῦν τοὺς Ἀθηναίους στοὺς πολέμους. Δέχτηκαν τότε μὲ μεγάλη προθυμία ἀντὶ ἀνθρώπους καὶ καράβια νὰ δίνουν στὴ συμμαχία μόνο χρήματα.

Ἔτσι ὅλες οἱ πόλεις τῶν συμμάχων πλήρωναν χρήματα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νησιά, τὴ Λέσβο, τὴ Χίο καὶ τὴ Σάμο. Ἔπαψαν δηλαδὴ νὰ εἶναι σύμμαχοι καὶ γίνηκαν ὑπήκοοι. Ἀργότερα μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν τὸ ταμεῖο τῆς συμμαχίας ἀπὸ τὴ Δῆλο καὶ τὸ μετᾶφεραν στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ φύλαξαν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολι μῆσα στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς.

5. Πόλεμοι τοῦ Κίμωνα ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἡ νίκη τοῦ Κίμωνα στὸν Εὐρυμέδοντα. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη ἔγινε ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῶν συμμάχων ὁ Κίμωνας, ὁ γιὸς τοῦ Μιλτιάδη.

Τὸ ἔτος 465 ὁ Κίμωνας μὲ 200 τριήρεις πῆγε στὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Πέρσες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις ποὺ ἦταν ἐκεῖ.

Ὁ περσικὸς στόλος περιμένε στὴν ἔξοδο τοῦ Εὐρυμέδοντα. Ἐκεῖ γίνεται μεγάλη ναυμαχία καὶ καταστρέφεται ὁ στόλος τῶν Περσῶν. Ἐπειτα ὁ Κίμωνας βγάζει τὸ στρατό του στὴ στεριά καὶ κάνει μεγάλη μάχη μὲ τὸν περσικὸ στρατό, ποὺ ἦταν ἐκεῖ καὶ νικᾷ καὶ αὐτόν. Μὲ αὐτὴ τὴ νίκη στερεώθηκε πιά ἡ ἐξουσία τῶν Ἀθηναίων στὴ θάλασσα καὶ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες οἱ Ἕλληνες ποὺ κατοικοῦσαν στὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος καὶ ἐξορία τοῦ Κίμωνα. Ἡ νίκη αὐτὴ ἔδωσε καὶ στὸν Κίμωνα μεγάλη δύναμη. Ὄταν γύρισε στὴν Ἀθήνα, ὅλοι τοῦ ἔδειχναν τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐχτίμησὴ τους.

Μὰ οἱ δόξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν κρατοῦν πάντοτε πολὺν καιρό. Ἦρθε ἡμέρα πού ὁ δοξασμένος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἔφευγε ἐξόριστος ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Καὶ ἡ ἀτυχία αὐτὴ τὸν βρῆκε ἀπὸ ἄλλον πόλεμο.

Τὸ 464 ἔγινε στὴ Λακωνικὴ σεισμὸς μεγάλος. Καμμιὰ εἰκοσαριὰ χιλιάδες ἄνθρωποι χάθηκαν κι' ἐκτὸς ἀπὸ λίγα, ὅλα τὰ σπίτια τῆς Σπάρτης γκρεμίστηκαν. Οἱ Μεσ-

Εἰκ. 14. Ὁ Κίμωνας.

σήνιοι ἅμα εἶδαν τὴν καταστροφή πού ἔφερε στὴ Σπάρτη ὁ σεισμὸς, σήκωσαν κεφάλι καὶ ζήτησαν νὰ ἀποχτήσουν τὴν ἐλευθερία νους. Μαζεύονται λοιπὸν στὸ βουνό τῆς Ἰθώμης καὶ κτίζουν ἐκεῖ ἓνα φρούριο. Ἔτσι ἄρχισε ὁ τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ Σπαρτιάτες μὲ ὅλη τὴ συμφορὰ πού εἶχαν πάθει, μαζεύτηκαν καὶ πολιορκήσαν τοὺς ἐπανάστατες. Μὰ περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ δὲν μποροῦ-

σαν νὰ πάρουν τὸ φρούριο. Τότε ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν πολλὴ ὄρεξη νὰ βοηθήσουν τοὺς Σπαρτιάτες. Ὁ Κίμωνας ὅμως μὲ τὴν ἐπιμονή του τοὺς κατάφερε νὰ στείλουν στρατὸ στὴ Σπάρτη καὶ νὰ διορίσουν ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ αὐτὸν τὸν ἴδιο.

Μὲ ὅλη ὅμως τὴν βοήθεια τῶν Ἀθηναίων ἡ Ἰθώμη κρατοῦσε καλὰ καὶ οἱ δυὸ σύμμαχοι δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν κυριέψουν. Οἱ Σπαρτιάτες τότε ὑποψιάστηκαν, πὼς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔκαναν καλὰ τὸ μέρος τους, γιὰτὶ εἶχαν κρυφῆ συνεννόησιν μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Εἶπαν λοιπὸν στοὺς Ἀθηναίους πὼς δὲν τοὺς χρειάζονται πιά καὶ θὰ ἔκαναν καλὰ νὰ φύγουν.

Ὅταν γύρισε στήν Ἀθήνα ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, οἱ Ἀθηναῖοι θύμωσαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες γιὰ τὴν προσβολὴ πού τοὺς ἔκαμαν, καὶ κατηγορήσαν τὸν Κίμωνα πὸς αὐτὸς ἔγινε αἰτία μὲ τὴν ἐπιμονή του νὰ κάμουν μιὰ ἐκστρατεία χωρὶς σκοπὸ καὶ χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ γι' αὐτὸ τὸν κατεδίκαναν σὲ ἐξορία.

Ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνα. Μὰ οἱ λαοὶ συχνὰ ἀλλάζουν γνώμη. Ἐπει' ἀπὸ λίγο, τὸ ἔτος 452, οἱ Ἀθηναῖοι μετάνοιωναν πὸ εἶχαν ἐξορίσει ἕναν καλὸν ἀρχηγὸ καὶ τὸν κάλεσαν νὰ γυρίσῃ πίσω.

Ὁ Κίμωνας γύρισε. Τὸ πρῶτο ἔργο του ἦταν νὰ κἀνῃ εἰρήνη μὲ τὴ Σπάρτη γιὰ πέντε χρόνια (451). Ἐπει-τα θέλησε νὰ κάμῃ ἐκστρατεία γιὰ νὰ πάρῃ τὴν Κύπρο.

Μὲ 200 καράβια γεμάτα στρατὸ ξεκίνησε ὁ Κίμωνας γιὰ τὸ μεγάλο νησί. Ἐκεῖ ὅμως τὸν καιρὸ πὸν πολιορκοῦσε μιὰ πόλη, τὸ Κίτιο, πέθανε. Ὁ Κίμωνας καὶ νεκρὸς ἀκόμη νίκησε τοὺς Πέρσες. Λίγες μέρες ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατό του οἱ Ἀθηναῖοι νίκησαν τοὺς Πέρσες σὲ μιὰ μέρα καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Δὲ θέλησαν ὅμως νὰ μείνουν περισσότερον καιρὸ στὴ Κύπρο καὶ γύρισαν στήν Ἀθήνα.

Ἄμα πέθανε ὁ Κίμωνας ἔπαψαν πιά οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἄν πὸς τότε ἔγινε εἰρήνη με-ταξὺ Ἀθηναίων καὶ Περσῶν καὶ τὴν εἰρήνη αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν Κιμώνειο. Μὰ δὲν εἶναι ἀληθινό. Εἰρήνη ἐπίσημη δὲν ὑπογράφηκε. Ὁ πόλεμος ὅμως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Περσῶν ἀπὸ τότε ἔπαψε. Καὶ ὡς τὰ 410 οἱ Πέρσες δὲν ἔκαμαν καμμιά ἐνόχληση στὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀσίας, καὶ δὲν τόλμησαν νὰ στείλουν τὸ στόλο τους στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες.

5. Ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς.

Τὶς κακὲς ἡμέρες πὸν ὑπόφεραν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, τότε πὸν ἔφευγαν ἀπὸ τὴν πόλη τους καὶ τὴν ἔβλεπαν ἔπειτα νὰ καίεται καὶ σὰν

ξαναγύριζαν ἔβρισκαν μόνον ἐρεϊπιά της, τίς δύσκολες ἐκεῖνες ἡμέρες ἢ βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔκαμε καλὰ τὸ μέρος της κι' ἔδωσε πολλή παρηγοριά καὶ ἀνακούφιση στὸ λαὸ πού δυστυχοῦσε.

Ἀπὸ δικὰ τους χρήματα οἱ Ἀρεοπαγίτες ἔδωσαν σὲ κάθε πολίτη ἀπὸ 8 δραχμῆς γιὰ τὰ ἔξοδα πού τοῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν πόλη. Καὶ σ' ὅλη τὴν κακὴ περίσταση φάνηκαν βοήθητικοὶ καὶ χρήσιμοι.

Ὁ λαὸς γι' αὐτὸ ἀγάπησε τοὺς Ἀρεοπαγίτες καὶ χωρὶς νόμο ἄφησε τὴ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου νὰ τὸν κυβερνᾷ 17 ὀλόκληρα χρόνια, ὡς τὰ 462.

Ἀπ' τὸ χρόνο ὅμως ἐκεῖνο ἄρχισε νὰ περιορίζεται ἡ ἐξουσία τῆς βουλῆς αὐτῆς καὶ νὰ στερεώνεται πιά ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία. Τὴν πραγματικὴ κυβέρνηση τὴν εἶχαν τώρα 10 στρατηγοί. Αὐτοὶ ἔκαναν προτάσεις στὴν Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἅμα ἡ Ἐκκλησία τίς δεχόταν, αὐτοὶ τίς ἐκτελοῦσαν.

Αἰκ. 15. Ὁ Περικλῆς

Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἦταν καὶ ρήτορες καλοὶ καὶ μποροῦσαν μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου τους νὰ πείθουν τὸ λαό, αὐτοὶ γίνονταν παντοδύναμοι καὶ πραγματικοὶ ἄρχοντες τῆς πολιτείας.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοὺς, πού κατώρθωσε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας, ἦταν ὁ Περικλῆς.

Ἀπὸ οἰκογένεια παλιὰ καὶ πλούσια, τὴ μεγάλη οἰκογένεια τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὁ Περικλῆς ἦταν γιὸς τοῦ Ξανθίππου, πού νίκησε τοὺς Πέρσες στὴ Μυκάλη. Στὴν πολιτικὴ μπῆκε πολὺ νέος, καὶ σ' αὐτὴ τὰ πολλά του προτερήματα τὸν βοήθησαν νὰ προοδέψῃ γρήγορα, καὶ ν' ἀποχτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἦταν δίκαιος, δυνατὸς στὸ μυαλό, ἀποφασιστικὸς καὶ φρόνιμος. Τὸ

μεγαλύτερό του ὅμως προτέρημα ἦταν ἡ ρητορική. Ὄταν μιλοῦσε ὁ Περικλῆς, ἔλεγαν πὼς ἀστραφτε, ἐβρόντα καὶ ἀνατάραζε ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ὅμως δὲ μιλοῦσε συχνὰ στὴν Ἐκκλησία. Ἄφηνε τοὺς φίλους του νὰ ρητορεύουν, καὶ αὐτὸς μιλοῦσε μόνο στὰ μεγάλα ζητήματα καὶ τὰ σπουδαῖα. Καὶ μιλοῦσε ἀπλά, μὲ φωνὴ ἡσυχῆ, χωρὶς θόρυβο πολὺ καὶ χωρὶς χειρονομίες. Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε ἦταν τόσο ἤρεμος καὶ μεγαλοπρεπῆς ποὺ τὸν ἔλεγαν Ὀλύμπιο. Ἔμοιαζε δηλαδὴ σὸ θεὸς τοῦ Ὀλύμπου.

Χωρὶς νὰ κολακεύῃ τὸ λαὸ καὶ νὰ τοῦ κἀνῃ τὰ ἀδικα ἢ βλαβερὰ θελήματά του, ψηφίζόταν στρατηγὸς καὶ κυβέρνησε τὴν Ἀθῆνα 25 ὀλόκληρα χρόνια.

6. Ἡ Ἀθῆνα στὸν καιρὸ τοῦ Περικλῆ.

Ποτὲ δὲν ἔφτασε ἡ Ἀθῆνα σὲ μεγαλύτερη δύναμη, δόξα καὶ εὐτυχία, ὅσο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τὴν κυβερνοῦσε ὁ Περικλῆς,

Πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς πολιτείας ἦταν ὁ λαός. Ὁ λαὸς στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀποφάσιζε ἐκεῖνο ποὺ ἔβρισκε σωστό. Μὰ τὸ λαό, καθὼς εἶπαμε, τὸν ὠδηγοῦσε ὁ Περικλῆς καὶ ἔτσι κάθε του ἀπόφαση ἦταν σωστὴ καὶ φρόνιμη.

Τριακόσιες ἑλληνικὲς πόλεις μὲ πληθυσμὸ περισσότερο ἀπὸ δυὸ ἑκατομμύρια ἀναγνώριζαν τὴν ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. Ἐγινε δηλαδὴ ἡ Ἀθῆνα ἓνα μεγάλο κράτος ποὺ κυβερνοῦσε τὸ μισὸ ἑλληνικὸ κόσμο.

Μὲ τὸ μεγάλο καὶ δυνατὸ τους στόλο εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δική τους τὴ θάλασσα.

Μὲ τὰ τείχη ποὺ προστάτευαν τὴν Ἀθῆνα καὶ τὸν Πειραιᾶ, καθὼς καὶ μὲ τὰ μακρὰ τείχη ποὺ ἔνωσαν τὶς δυὸ πόλεις, εἶχαν ἀσφάλεια ἀπὸ κάθε ἐχθρική ἐπιδρομὴ.

Ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐμπόριο ἦταν συγκεντρωμένο στὴν Ἀθῆνα καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Τὸ δημόσιο ταμεῖο εἶχε ἀφθονα χρήματα ἀπὸ τοὺς φόρους ποὺ πλήρωναν οἱ σύμμαχοι.

Ἡ Ἀθήνα ἦταν τότε ἀκόμη τὸ κέντρο τὸ πνευματικὸ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἦταν οἱ μεγαλύτεροι ποιητές, σὰν τὸν Αἰσχύλο, τὸ Σοφοκλῆ, τὸν Εὐριπίδη, οἱ μεγαλύτεροι ρήτορες σὰν τὸν Περικλῆ καὶ τὸ Λυσία, οἱ μεγαλύτεροι φιλόσοφοι ὅπως ὁ Σωκράτης, οἱ μεγαλύτεροι ἱστορικοί, ὅπως ὁ Θουκυδίδης. Τότε φάνηκαν ἀκόμη καὶ μεγάλοι καλλιτέχνες, ἀρχιτέκτονες, μαρμαρογλύφοι καὶ ζωγράφοι, ποὺ στόλισαν τὴν Ἀθήνα μὲ θαυμάσια καλλιτεχνήματα.

7. Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα εἶχαν ἀρχίσει νὰ στολίζουν τὴν Ἀθήνα μὲ μεγάλα ἔργα καλλιτεχνικά.

Ὁ Κίμωνας ἀπὸ τὰ λάφυρα ποὺ εἶχε πάρει ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους, φύτεψε πλατάνια στὴν Ἀγορὰ καὶ τὴ στόλισε μὲ στοές. Ἐχτίσε τὸ νότιο καὶ τὸ ἀνατολικὸ τεῖχος στὴν Ἀκρόπολη, γιατί τὸ βορεινὸ τὸ εἶχε χτίσει πρωτίτερα ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἐκαμε ἀκόμη στὴν εἴσοδο τῆς Ἀκρόπολης τὸν πύργο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφτερῆς Νίκης. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα ἔκαμε καὶ ὁ Φειδίας τὸ περίφημο καὶ μεγάλο χάλκινο ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς καὶ τὸ ἔστησε ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη.

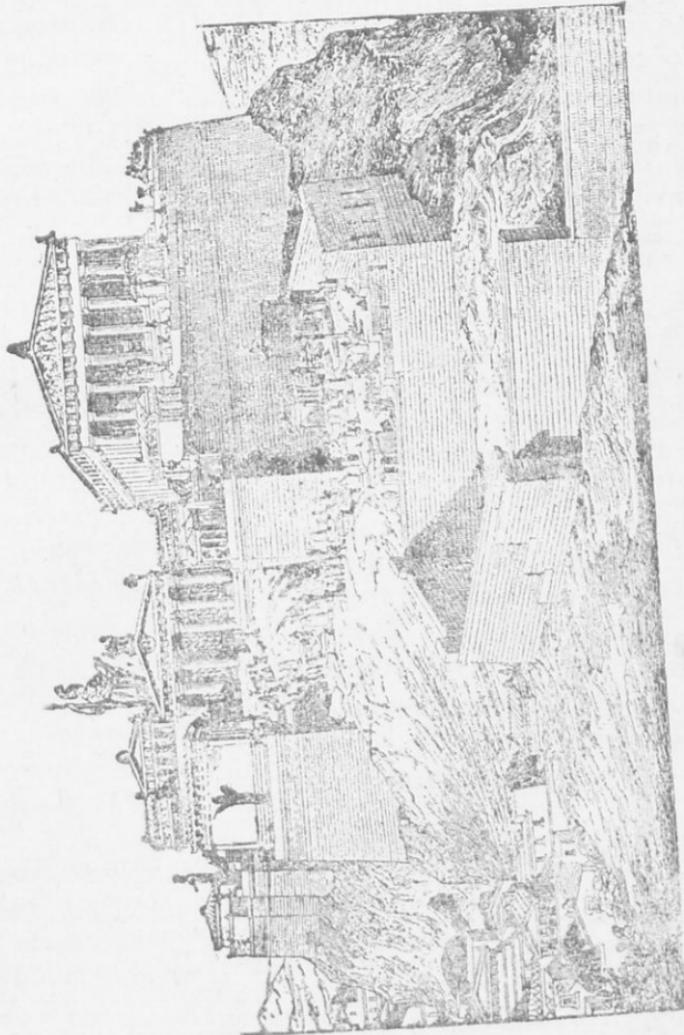
Ὁ Περικλῆς ἐξακολούθησε νὰ στολίζῃ τὴν Ἀθήνα μὲ καλλιτεχνήματα. Τὰ ἔξοδα ἔβγαιναν ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἐπίβλεψη γιὰ τὰ ἔργα εἶχε ἕνας μεγάλος καλλιτέχνης, ὁ Φειδίας.

Τότε ἔγιναν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη ὁ Παρθενώνας, ὁ ὠραιότερος καὶ τελειότερος ἑλληνικὸς ναός, ἀφιερωμένος στὴν παρθένα Ἀθηνᾶ. Μέσα στὸν Παρθενῶνα στήθηκε τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ποὺ εἶχε κατασκευαστῆ ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἔλεφαντόδοντο, τὸ ἔργο τοῦ Φειδία.

Ἐγιναν ἀκόμη τὰ Προπύλαια, ἡ ὠραία εἴσοδος ποὺ φαίνεται ἀκόμη στὴν Ἀκρόπολη, ὁ ναὸς τῆς Ἀφτερῆς Νίκης καὶ τὸ Ἐρεχθεῖο, τὸ πύλοιο τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὰ ἔργα αὐτὰ συμπληρώθηκε ἀργότερα.

8. Τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Περικλῆ.

Βλέποντας ὁ Περικλῆς τὸ μεγαλεῖο αὐτὸ ποῦ εἶχε φτάσει ἡ Ἀθήνα, ἔκαμε ἓνα σχέδιο ἀκόμη μεγαλύτερο.

Εἰς. 16. Ἡ Ἀκρόπολις στὴν ἀρχαιότητα.

Νὰ συνενώσει ὅλους τοὺς Ἕλληνας σὲ ἓνα μόνο κράτος,
νὰ κάμῃ μιὰ ὁμοσπονδία ποῦ νὰ μαζέψῃ κάτω ἀπὸ τὰ
φτερά της ὅλες τὶς πόλεις τὶς ἐλληνικές.

Ἐκαμε λοιπὸν πρότασι στὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου νὰ γίνῃ ψήφισμα, μὲ τὸ ὅποιο νὰ προσκαλοῦν οἱ Ἀθηναῖοι ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ στείλῃ κάθε μιὰ ἀντιπρόσωπους τῆς στὴν Ἀθήνα. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ θὰ ἔκαναν σύσκεψι ὅλοι μαζί, πῶς νὰ ξαναχτίσουν τοὺς ναοὺς ποὺ ἐρήμωσαν ἄλλοτε οἱ Πέρσες, πῶς νὰ ἐγτελέσουν τὰ τάματα ποὺ εἶχαν κάμει στοὺς θεοὺς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ πῶς θὰ ταξιδεύουν ὅλοι ἄφοβα στὴ θάλασσα καὶ θὰ ἔχουν παντοτεινὴ εἰρήνη.

Ἀφοῦ ἔγινε τὸ ψήφισμα, ἔφυγαν 20 πρόσβεις ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ φέρουν τὸ μήνυμα αὐτὸ στὶς ἑλληνικὰς πόλεις. Καὶ ὅμως τὴν πρότασι αὐτὴ, ποὺ θὰ ἔκανε ἀπὸ τότε ἓνα μεγάλο καὶ δυνατὸ ἑλληνικὸ κράτος, δὲν τὴν δέχτηκε κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ σύμμαχοί τῆς εἶχαν συμφέροντα ποὺ ἦταν ἀντίθετα μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν παράπονα μὲ τοὺς Ἀθηναίους γιὰτὶ ἔβρισκαν πῶς τοὺς μεταχειρίζονται δεσποτικὰ.

Ἔτσι ἡ μεγάλη ἰδέα, ποὺ ὄνειρεύτηκε ὁ Περικλῆς ματαιώθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. Οἱ ἀφορμὲς τοῦ πολέμου

Ἡ εὐτυχία τῆς εἰρήνης ποὺ ἀπλώθηκε τότε σὲ ὅλες τὶς χώρες τὶς ἑλληνικὰς δὲ μποροῦσε νὰ κρατήσῃ γιὰ πολὺν καιρὸ. Ἀφοῦ οἱ βάρβαροι δὲν ἐνοχλοῦσαν πιά τὴν Ἑλλάδα ἦταν γραφτὸ οἱ Ἕλληνες νὰ φαγωθοῦν ἀναμεταξύ τους.

Σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα δυὸ πόλεις ἦταν πρὸ μεγάλες καὶ πρὸ δυνατές, ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη. Αὐτὲς εἶχαν ἀναμεταξύ τους μοιρασμένους ἄλλους γιὰ ὑπηκόους καὶ ἄλλους γιὰ συμμάχους, ὅλες τὶς ἄλλες. Στὸ ναυτικὸ ἦταν ἀνώτεροι οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ στόλος τους κυριαρχοῦ-

σε σὲ ὅλες τὶς θάλασσεσ. Πάλι στὴ στεριά ἦταν ἀνώτεροι οἱ Σπαρτιάτες, γιατί εἶχαν καλύτερο στρατό. Τὰ νησιά καὶ οἱ πόλεις ποὺ ἦταν στὰ παραλία εἶχαν ἐνωθῆ με τοὺς Ἀθηναίους. Τὰ μέρη τὰ μεσόγεια καὶ οἱ χῶρες ποὺ ἦταν μακρύτερα ἀπὸ τὴ θάλασσα εἶχαν ἐνωθῆ με τοὺς Σπαρτιάτες. Ἔτσι ὁ κόσμος ὅλος ὁ ἐλληνικὸς ἦταν διαιρεμένος σὲ δυὸ μέρη.

Ἡ δύναμη ὁμως τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα μεγάλωνε, ἔκανε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ φοβοῦνται καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἐπειτα πολλὲς φορὲς τὰ συμφέροντα ἔφερναν τοὺς Ἀθηναίους σὲ σύγκρουση με τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν. Καὶ σὰ δυνατώτεροι οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ κάθε ζήτημα ποὺ παρουσιαζόταν τὸ κανόνιζαν αὐτοί.

Ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν πὼς δὲν μπορούσε νὰ κρατήσῃ ἡ εἰρήνη ἀναμεταξὺ τους γιὰ πολὺν καιρό. Δὲ χρειαζόταν παρὰ μιὰ ἀφορμὴ γιὰ ν' ἀνάψῃ ὁ πόλεμος, ἕνας πόλεμος ἐμφύλιος ἀφοῦ καὶ οἱ δυὸ ἀντίπαλοι θὰ ἦταν Ἕλληνες.

Ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ βρεθῆ. Οἱ Κορίνθιοι εἶχαν μεγέλο μίσος στοὺς Ἀθηναίους, γιατί αὐτοὶ με τὸ ναυτικὸ τους ἔφερναν βλάβη στὰ δικά τους συμφέροντα. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν βοηθήσει τοὺς Κερκυραίους τελευταῖα ποὺ εἶχαν πόλεμο με τὴν Κόρινθο. Ζητοῦν λοιπὸν οἱ Κορίνθιοι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες σὰ σύμμαχοι ποὺ ἦταν νὰ κηρύξουν καὶ αὐτοὶ τὸν πόλεμο στοὺς Ἀθηναίους.

Ἄλλο ποὺ δὲν ἤθελαν οἱ Σπαρτιάτες. Γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ὁμως πὼς μόνοι τους ἀποφάσισαν τὸν πόλεμο, προσκάλεσαν σὲ σύνοδο ὅλους τοὺς συμμάχους γιὰ νὰ πάρουν καὶ τὴ δική τους γνώμη. Ἔτσι τὸ Νοέμβριο τοῦ 435 κήρυξαν τὸν πόλεμο στοὺς Ἀθηναίους. Πέρασε ὁμως ὁ χειμῶνας καὶ ὁ πόλεμος δὲν ἄρχισε, γιατί καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἔκαναν τὶς ἐτοιμασίες τους.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔμεινε στὴν ἱστορία με τὸ ὄνομα Π ε λ ο π ο ν ν η σ ι α κ ὸ ς, κράτησε 27 χρόνια καὶ κατὰστρεψε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος.

2. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (434—421).

Στὴν ἀρχή, τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια, δὲν ἦταν ὁ πόλεμος καὶ πολὺ ἄγριος. Ἐφταναν ὡς τὴν Ἀττικὴ οἱ Πελοποννήσιοι, ἄρπαζαν ὅ,τι μπορούσαν ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματα καὶ γύριζαν πάλι στὶς πατρίδες τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλή τοῦ Περικλῆ, εἶχαν κλειστῆ μέσα στὰ τεῖχη τους πού δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ πατηθοῦν. Ἐστελναν ὁμως καὶ αὐτοὶ τὸ στόλο τους στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ λεηλατοῦσαν.

Τὸ δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου ἓνα ἐμπορικὸ καράβι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἔφερε στὴν Ἀθήνα μιὰ ἀρρώστια φοβερή, τὸν περίφημο λοιμό. Μεγάλες καταστροφές ἔκαμε αὐτὴ ἢ ἐπιδημία ἐξ αἰτίας πού εἶχε μαζευτῆ μέσα στὰ τεῖχη τόσο πολὺς κόσμος. Καὶ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς συμφορές, πού ὑπόφεραν τότε οἱ Ἀθηναῖοι, ἦταν πού ἔχασαν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτή, τὸν τρίτο χρόνο τοῦ πολέμου, καὶ τὸ μεγάλο ἀρχηγό τους, τὸν Περικλῆ.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλῆ ἦταν δυστύχημα μεγάλο, γιατί ἐκεῖνοι πού τὸν διαδέχτηκαν δὲν εἶχαν τὴν ἀξία του.

Ἀφοῦ πέθανε ὁ Περικλῆς, δύο ἄνδρες προσπάθησαν νὰ παρασύρουν μαζί τους τὸ λαό. Ὁ Κλέωνας, δημαγωγὸς καὶ φιλοπόλεμος, καὶ ὁ Νικίας καλὸς στρατηγὸς καὶ φίλος τῆς εἰρήνης.

Ὁ λαός, ἄλλοτε πήγαινε μὲ τὸ μέρος τοῦ Κλέωνα καὶ ἄλλοτε μὲ τοῦ Νικία.

Ὁ πόλεμος ἐξακολούθησε ὀχτὼ χρόνια ἀκόμη. Μόνο ἀφοῦ σὲ μιὰ μάχη σκοτώθηκε ὁ Κλέωνας, ἔγινε εἰρήνη (421) γιὰ 50 χρόνια, μὲ τὴ συμφωνία νὰ δώσουν πίσω καὶ οἱ δυὸ ἀντίπαλοι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὶς πόλεις πού εἶχαν πάρει.

Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ὀνομάστηκε εἰρήνη τοῦ Νικία (Νικίειος), ἐπειδὴ αὐτὸς προσπάθησε νὰ γίνη.

3. Ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου (421—413).

Ἀλκιβιάδης. Ἐνας νέος πολιτικός ἔδωσε ἀφορμὴν νὰ ξαναρχίσῃ γρήγορα ὁ πόλεμος καὶ νὰ πάθουν οἱ Ἀθηναῖοι νέα καταστροφή. Ὁ πολιτικός αὐτὸς ἦταν ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦταν νέος ὄμορφος, κομψός, πλούσιος καὶ συγγενὴς τοῦ Περικλῆ. Ἦταν ἄνθρωπος πρὸς τοῦ ἄρεσε νὰ κάνῃ μεγάλες ἐπιδείξεις γιὰ νὰ μιᾶ γι' αὐτὸν ὁ κόσμος. Λένε πὼς εἶχε κάποτε ἓνα ὄμορφο σκυλί καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ στίς συναναστροφὰς μιλοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὸ σκύλο τοῦ Ἀλκιβιάδου. Πέρασε ὅμως καιρὸς καὶ ἔπαψαν πιά νὰ κάνουν λόγο γι' αὐτό. Τότε ὁ Ἀλκιβιάδης ἔκοψε τὴν οὐρὰ τοῦ σκύλου του γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι.

Μὲ τὴν μανία αὐτὴ πού εἶχε στὴν ἐπίδειξη καταλαβαίνει ὁ καθένας, πόσο φιλόδοξος ἦταν ὁ ἄνθρωπος αὐτός. Καθὼς δὲ ἦταν καὶ μορφωμένος καὶ σπούδασε φιλοσοφία κοντὰ στὸ μεγάλο φιλόσοφο Σωκράτη καὶ ἀκόμη ρητορική, ἔγινε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ρήτορες τῆς ἐποχῆς του.

Μὲ τέτοια προσόντα γρήγορα ἔγινε γνωστός, καὶ σὰν πέθανε ὁ Κλέωνας πῆρε αὐτὸς τὸ κόμμα του καὶ ἔγινε ἀρχηγός του.

Μὲ τὴν φιλοδοξία του ὁ Ἀλκιβιάδης δὲ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν εἰρήνην καὶ μὲ τὴν ρητορικήν του κατώρθωσε νὰ πείσῃ καὶ τὸ λαὸν γιὰ νέον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος θὰ ἔδινε στὸν Ἀλκιβιάδου τὴν εὐκαιρίαν νὰ δοξαστῇ καὶ μόλις βρῆκε τὴν κατάλληλην στιγμήν ἔσπρωξε τοὺς Ἀθηναίους στὴν καταστρεπτικὴν ἐκστρατεία τῆς Σικελίας.

Στὴ Σικελία. Δυὸ ἑλληνικὲς ἀποικίαι στὴ Σικελία, οἱ Ἐγεσταῖοι καὶ οἱ Σελινούντιοι εἶχαν ἀναμεταξύ τους πόλεμον.

Οἱ Σελινούντιοι εἶχαν βοηθοὺς τοὺς Συρακουσίους,

γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἐγεσταῖοι ἐζήτησαν καὶ αὐτοὶ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Ἀλκιβιάδης βρῆκε κατάλληλη τὴν εὐκαιρία γιὰ τὰ σχέδιά του. Ἐπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κάμουν ἐκστρατεία στὴ Σικελία, γιὰ νὰ βοηθήσουν τάχα τοὺς Ἐγεσταίους, πραγματικά ὅμως γιὰ νὰ καταχτήσουν τὴ Σικελία.

Ὁ Νικίας ἀντιστάθηκε στὴν πρότατη αὐτή, γιὰ τὴν ἔβρισκε φοβερὰ ἐπικίνδυνη.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως μὲ τὴ ρητορική του ἔπεισε τὸν κόσμον καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐκστρατεία (415). Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου διώρισε τρεῖς στρατηγούς, τὸ Νικία, τὸ Λάμαχος καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὥστε σὲ ἕξι ἑβδομάδες ἔκαμαν ὅλες τὶς ἐτοιμασίες καὶ στὴ μέση τοῦ καλοκαιριοῦ ξεκίνησε ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ.

Ὅταν ἔφτασαν στὴ Σικελία δὲ βρῆκαν τὶς ἑλληνοπόλεις πρόθυμες νὰ τοὺς βοηθήσουν, ὅπως περίμεναν. Ἐκαμαν δὲ καὶ ἓνα λάθος πὸν τοὺς στοίχισε πολὺ.

Ἐνῶ ὅλη τὴν ἐκστρατεία τὴ διοργάνωσε ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ὁ στρατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε μὲ ἐνθουσιασμό, μόλις ἔφτασε στὴ Σικελία, τὸν καλοῦν πίσω στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ δικαστῆ.

Τὸν κατηγοροῦσαν πὸς μιὰ νύχτα πρὶν φύγη, διασκέδαζε μὲ τοὺς φίλους του καὶ ἔσπασε τὰ κεφάλια τῶν Ἑρμῶν — κάτι μάρμαρα τετράγωνα πὸν εἶχαν στοὺς δρόμους μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Ἑρμῆ. Ἡ κατηγορία ἦταν πὸς ἔκαμε ἀσέβεια στὴ θρησκεία, καὶ γι' αὐτὸ τὸν κάλεσαν νὰ γυρίσῃ πίσω ἀπὸ τὴ Σικελία γιὰ νὰ δικαστῆ.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα, πῆγε στὴ Σπάρτη καὶ ἔδωσε συμβουλὴ στοὺς Σπαρτιάτες νὰ στείλουν βοήθεια στοὺς Συρακουσίους, στοὺς ἐχθροὺς δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων.

Αὐτὸ ἔκαμε ν' ἀποτύχῃ ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας. Ὁ Νικίας πολιόρκησε τὶς Συρακοῦσες, μὰ δὲν κατόρθωσε νὰ τὶς πάρῃ, καὶ ἔτσι καταστράφηκε ὅλος ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων (413).

4. Ἡ τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (413 - 404).

Οἱ σύμμαχοι χωρίζονται. Τὰ λάθη τῆς ἐκστρατείας τῆς Σικελίας τὰ πλήρωσαν ἀκριβὰ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Σπαρτιάτες εἶχε ξαναρχίσει ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 413.

Κλεισμένοι μέσα στὰ τεῖχη τους οἱ Ἀθηναῖοι ἔβλεπαν νὰ ἐρημώνονται τὰ κτήματά τους σὲ ὅλη τὴν Ἀττική, γιατί οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν ἓνα φρούριο στὴ Δεκέλεια (κοντὰ στὴν Κηφισιά), ἔβαλαν μέσα φρουρὰ καὶ κατέστρεφαν ἀδιάκοπα τὴν Ἀττική. Τὸ φρούριο αὐτὸ ἔγινε μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου, πού, καθὼς εἴπαμε, εἶχε καταφύγει στὴ Σπάρτη.

Τὴ μεγαλύτερη ὁμῶς συμφορὰ ἔφερε στὴν Ἀθήνα ἡ εἶδηση γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Σικελίας.

Σὰ μαθεύτηκε ἡ καταστροφὴ αὐτὴ, οἱ σύμμαχοι πού δὲ χώνευαν τοὺς Ἀθηναίους, γιὰ τὸ δεσποτικὸ τους τρόπο, ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴ συμμαχία καὶ νὰ ἐνώνονται μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Πρῶτες ἀποστάτησαν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας κ' ἔγιναν σύμμαχοι τῆς Σπάρτης. Τότε καὶ οἱ Πέρσες ἄρχισαν νὰ κινιῶνται. Ὁ Ἀλκιβιάδης κατῴρθωσε νὰ φέρῃ σὲ συνεννόηση τοὺς Σπαρτιάτες μὲ τοὺς Πέρσες κ' ἔκαμαν ἀναμεταξύ τους συμφωνία: Οἱ Σπαρτιάτες ν' ἀφήσουν στὸ βασιλεῖα τῶν Περσῶν τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τὰ νησιά, καὶ οἱ Πέρσες πάλι νὰ δίνουν χρήματα στοὺς Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ συντηροῦν στόλο.

Ὅταν τὰ ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι, ετοίμασαν στόλο μὲ τὰ τελευταῖα χρήματα πού ἔμεναν ἀκόμη στὴν πατρίδα τους, καὶ τὸν ἔστειλαν στὴ Σάμο, πού ἔμενε ἀκόμη πιστὴ σ' αὐτούς. Ἔτσι ξανάρχισε ὁ πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Ἡ καταστροφὴ στοὺς Αἰγῶδες ποταμούς. Γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ὁ πόλεμος ἦταν ἀμφίβηλος.

Τὸ 405 ὁμῶς ὁ στόλος τῶν Σπαρτιατῶν μὲ ναύαρχο τὸ Λύσανδρο κυρίεψε τὴ Λάμψακο, στὸν Ἑλλάσποντο.

Μόλις τὸ ἔμαθε αὐτὸ ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ 180 πλοῖα, πῆγε ἀμέσως στὸν Ἑλλάσποντο καὶ ἀγκυροβόλησε ἄντικρυ στὴ Λάμψακο, στὸ μέρος ποὺ λεγόταν Αἰγὸς ποταμοί.

Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἔβγαιναν καθημερινῶς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ προκαλοῦσαν τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία. Ἐκεῖνος ὅμως τὴν ἀπόφευγε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι γύριζαν στὸ μέρος ποὺ εἶχαν ἀράξει τὰ καράβια τους καὶ ἔβγαιναν στὴ στεριά νὰ βροῦν τροφίμα. Ὁ Λύσανδρος τὰ ἔβλεπε αὐτὰ καὶ σκέφθηκε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ χάσῃ τὴν εὐκαιρία.

Τὴν πέμπτη ἡμέρα, τὴν ὥρα ποὺ τὰ πληρώματα ἦταν σκορπισμένα ἔξω στὴ στεριά, κάνει ἐπίθεση στὸ στόλο τῶν Ἀθηναίων, βρίσκει τὰ πλοῖα χωρὶς ἄντρες καὶ τὰ κυριεύει ὅλα. Ὅχτῶ μόνο πρόφτασαν νὰ φύγουν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κόνωνα καὶ σόθηκαν στὴν Κύπρο, ἀκόμη δὲ ἓνα, ἡ Πάραλος ποὺ ἔφερε στὴν Ἀθήνα τὴν εἶδηση τῆς καταστροφῆς. Τρεῖς χιλιάδες Ἀθηναῖοι αἰχμαλωτίστηκαν καὶ σφάχτηκαν ὅλοι (405).

Ἡ Ἀθήνα παραδίδεται. Ἀπὸ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς ὁ Λύσανδρος μὲ 200 πλοῖα φτάνει στὸν Πειραιᾶ.

Ἀπὸ τὴ Δεκέλεια τὴν ἴδια μέρα φτάνει ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Ἀθήνας ὁ βασιλέας τῶν Σπαρτιατῶν Ἄγις. Ἐπίσης καὶ ὁ ἄλλος βασιλέας Πανσανίας μὲ ἄλλο στρατὸ ἔρχεται ἀπὸ τὴ Σπάρτη, καὶ οἱ δυὸ μαζὶ ἀρχίζουν τὴν πολιορκία.

Ἀπὸ στεριά καὶ ἀπὸ θάλασσα πολιορκημένοι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν πολὺν καιρὸ. Γρήγορα ἢ πεῖνα τοὺς ἀνάγκασε νὰ ζητήσουν εἰρήνη.

Οἱ Σπαρτιάτες πρότειναν τέσσερεις ὅρους: 1) νὰ γκρεμίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τοὺς τεῖχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, 2) νὰ παραδώσουν στοὺς Σπαρτιάτες ὅλα τοὺς τὰ πλοῖα, ἔχτὸς δώδεκα, 3) νὰ δεχτοῦν πίσω ὅσους εἶχαν ἐξορίσει, καὶ 4) ν' ἀναγνωρίζουν τοὺς Σπαρτιάτες γιὰ ἀρχηγούς καὶ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν ἀπὸ τὴν πείνα νὰ τοὺς δεχτοῦν ὅλους (404).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

1. Οἱ τριάντα τύραννοι.

Μὲ τὴ νίκη τῶν Σπαρτιατῶν στὴν Ἀθήνα ἔχασαν τὴν ἀρχὴ οἱ δημοκρατικοὶ καὶ τὴν πῆραν οἱ ἀριστοκρατικοί. Σὲ τριάντα ἀπ' αὐτοὺς ἀνέθεσαν νὰ συντάξουν νέο πολίτευμα καὶ ὅσο νὰ τὸ συντάξουν νὰ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι τὴν πόλη.

Οἱ τριάντα ὅμως αὐτοὶ κυβερνήτες, ἀφοῦ πῆραν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία, δὲν εἶχαν ὄρεξιν νὰ τὴν ἀφήσουν καὶ ἀρχισαν νὰ διοικοῦν δεσποτικά, ὅπως ἤθελαν αὐτοί.

Στὴν ἀρχὴ φυλάκισαν καὶ θανάτωσαν ὅσους νόμιζαν πὼς εἶναι ἀκόμη φίλοι τῆς Δημοκρατίας. Ἐπειτα ζήτησαν ἀπὸ τὴ Σπάρτη καὶ τοὺς ἔστειλαν γι' ἀσφάλειά τους 700 στρατιῶτες, καὶ τότε οἱ τριάντα ἀφοβα πὰ ἀρχισαν νὰ πιάνουν ὅλους τοὺς πλουσίους πολίτες, νὰ τοὺς παίρνουν τὶς περιουσίες τους. Ἐγινε δηλαδὴ σωστὴ τρομοκρατία. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τότε ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν κρυφὰ καὶ πῆγαν στὴ Θήβα, στὰ Μέγαρα καὶ στὴ Κόρινθο.

Ἀπ' αὐτὰ οἱ τριάντα αὐτοὶ κυβερνήτες ἔγιναν τόσο μισητοὶ ὥστε τοὺς ὠνόμαζαν τυράννους. Ἡ τυραννία ὅμως αὐτὴ δὲν κρατήθηκε πολὺ.

Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους πὸν δραπέτευαν στὴ Θήβα ἦταν καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἄνθρωπος γεναῖος καὶ φιλόπατρις καὶ πὸν εἶχε γίνει πολλὰ φορὰς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Θρασύβουλος αὐτὸς λοιπὸν μὲ 70 ἄνδρες ἔπιασε τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς πὸν ἦταν ἀπάνω στὴν Πάρνηθα καὶ ἔκαμε τὸ φρούριον αὐτὸ καταφύγιον ὅλων ὅσους καταδίωκαν οἱ τύραννοι.

Οἱ τύραννοι πρόσβαλλον τὸ φρούριο αὐτό, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ πάρουν. Σὲ λίγον καιρὸ οἱ ὀπαδοὶ ποὺ εἶχε ὁ Θρασύβουλος αὐξήθηκαν σὲ χίλιους καὶ τότε κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ φρούριο, πᾶνε στὸν Πειραιᾶ καὶ ὀχυρώνουν τὴ Μουνιχία. Ἐκεῖ τοὺς χτύπησαν πάλι οἱ τύραννοι μὰ νικήθηκαν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἔφερε τὴν ἐπανάσταση μέσα στὴν πόλη. Σηκώθηκαν οἱ ἴδιοι οἱ φίλοι τους, οἱ ὀλιγαρχικοί, καὶ οἴχθουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς τριάντα τυράννους καὶ ἀναθέτουν τὴν κυβέρνησις σὲ δέκα ἄνδρες, ἓνα ἀπὸ κάθε φυλὴ τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δέκα αὐτοὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ἔρχεται τότε στὴν Ἀθήνα ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν Πausanίας καὶ συμφιλιώνει τοὺς ὀλιγαρχικοὺς μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Θρασυβούλου, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν στὸν Πειραιᾶ. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ κηρύχθηκε γενικὴ ἀμνηστία καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν Ἀθήνα τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. (403).

2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου.

Ὅταν τὸ 404 πέθανε στὴν Περσία ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος, ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς γιούς του, ὁ Ἀρταξέρξης.

Ὁ ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἀρταξέρξη, ὁ Κῦρος ἦταν σατραπὴς στὴ Λυδία. Ὁ Κῦρος αὐτὸς σκέφτηκε νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τῆς Περσίας ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του καὶ ετοίμασε ἓνα στρατὸ μέγαλο, ἀπὸ 13 χιλιάδες Ἑλληνας μισθοφόρους καὶ 100 χιλιάδες βαρβάρους. Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ ξεκινᾷ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 401 γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν ἀδελφὸ του Ἀρταξέρξη.

Οἱ δυὸ στρατοὶ τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀρταξέρξη, συναντήθηκαν στὰ Κούναξα μιὰ πεδιάδα κοντὰ στὴ μεγάλη πόλη Βαβυλώνα. Ἐκεῖ στὰ Κούναξα, ἐγίνε σπουδαία μάχη. Οἱ Ἑλληνες νίκησαν τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν ἀπέναντί τους, μὰ ἀπάνω στὴ μάχη σκοτώνεται ὁ Κῦρος. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία δὲν εἶχε πιά κανένα σκοπὸ.

Οἱ Ἕλληνες ποὺ εἶχαν βοηθήσει τὸν Κύρο βρέθη-
καν τότε σὲ θέση πολὺ δύσκολη. Ἦταν στὰ βάρη μιᾶς
ἀπέραντης ἐχθρικῆς χώρας χωρὶς ἀρχηγούς, γιατί ἔπει-
τα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου τοὺς εἶχαν σκοτώσει μὲ
δόλο οἱ Πέρσες. Στὴν κακὴ αὐτὴ περίσταση ἔσωσε
τοὺς Ἕλληνες ἕνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφώντας, ποὺ εἶ-
χε ἀκολουθήσει καὶ αὐτὸς τὴν ἐκστρατεία καὶ τὴν ἔγραψε
ἔπειτα σὲ βιβλίο. Τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς συμβού-
λεψε νὰ ἐκλέξουν ἄλλους ἀρχηγούς. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχη-
γούς ποὺ ἀνεκέρηξεν ὁ στρατὸς ἦταν καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Μὲ τὸν Ξενοφόντα λοιπὸν ἀρχηγὸ κατώρθωσαν οἱ
Ἕλληνες νὰ περάσουν ἀπάτητα βουνά, μεγάλους ποτα-
μοὺς καὶ ἀφιλόξενους τόπους, ἄγνωστους σ' αὐτούς, ἐνῶ
οἱ ἐχθροὶ τοὺς χτυποῦσαν καὶ τοὺς καταδίωκαν, καὶ νὰ
γυρῶσουν στὴν Ἑλλάδα ἐννιά χιλιάδες ἀπ' αὐτούς.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἔμεινε γνωστὸ στὴν ἱστορία μὲ
τ' ὄνομα Κ ἄ θ ο δ ο ς τ ῶ ν Μ υ ρ ῖ ω ν, δηλαδὴ ἐπι-
στροφή τῶν 10 χιλιάδων, καὶ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση
στοὺς Ἕλληνες, γιατί τοὺς ἔδειξε πόσο ἐξασθενημένο
ἦταν τὸ περσικὸ κράτος καὶ πὼς τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος,
ἂν τύχαινε νὰ ἔχη ἀρχηγούς καλοὺς, μποροῦσε νὰ τὸ
κυριέψη.

3. Ὁ Ἀγησίλαος στὴν Ἀσία.

Τὸ ἔτος 379 ἔγινε βασιλέας στὴ Σπάρτη ἕνας ἄνθρω-
πος 44 χρονῶν, κοντός, ἀδύνατος καὶ κουτσός. Ὁ βα-
σιλέας αὐτὸς ἦταν ὁ Ἀγησίλαος. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ
σωματικὰ ἐλαττώματα ὁ Ἀγησίλαος εἶχε μυαλὸ πολὺ
καὶ ψυχὴ γενναία καὶ γι' αὐτὸ κατώρθωσε νὰ γίνῃ
ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἄντρες τῆς Ἑλλάδας.

Ἦταν στρατηγὸς ἔξοχος, μὲ εὐγενικὲς φιλοδοξίες,
ἄνθρωπος φιλότιμος, δὲν ἀγαποῦσε τὰ χρήματα καὶ τὸ
πὼ σπουδαῖο, εἶχε μέσα του αἰσθήματα πανελλήνια,
ἤθελε, μὲ ἄλλα λόγια, νὰ εἶναι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνωμέ-
νοι σὰν ἀδέρφια, γιὰ νὰ μποροῦν ν' ἀντισταθοῦν στοὺς
ἐχθρούς των καὶ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι.

Τὰ προτερήματα αὐτὰ βρῆκε εὐκαιρία νὰ τὰ φανερώσῃ στὴν ἐκστρατεία πὸν ἔκανε στὴν Ἀσία.

Τὸ 396 ἦρθε ξαφνικὰ στὴ Σπάρτη ἡ ἀγγελία πὸς οἱ Πέρσες ἐτοιμάζουν μεγάλο στόλο γιὰ νὰ τὸν στείλουν στὴν Ἑλλάδα νὰ χτυπήσουν τοὺς Σπαρτιάτες.

Ἡ Σπάρτη χωρὶς χρονοτριβὲς ἀποφάσισε νὰ στείλῃ ἀμέσως στὴν Ἀσία τὸν Ἀγησίλαο μὲ ὅσο στρατὸ πρόφταινε νὰ μαζέψῃ. Ὁ στρατὸς ἦταν λίγος, μόλις 8 χιλιάδες, καὶ ὅμως ὁ Ἀγησίλαος σκέφτηκε μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ νὰ κυριέψῃ τὸ περσικὸ κράτος ἀφοῦ ἀπὸ τὴν κἀθοδο τῶν μυρίων κατάλαβε τὴν ἀδυναμία πὸν εἶχε τὸ κράτος αὐτό.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ του ὁ Ἀγησίλαος σκέφτηκε νὰ παραστήσῃ τὴν ἐκστρατεία αὐτή, σὰν ἓνα ἀγῶνα κοινὸ ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄρισε τόπο γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅσοι ἤθελαν νὰ πᾶνε μαζί του στὴν ἐκστρατεία, τὴν Αὐλίδα, τὸ μέρος δηλαδὴ ἐκεῖνο πὸν εἶχαν συγκεντρωθῆ καὶ ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες, ὅταν ξεκίνησαν γιὰ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο.

Μὲ ὅλο ὅμως τὸν ἐνθουσιασμὸ πὸν εἶχε ὁ ἀρχηγός, ἡ ἐκστρατεία ἐκεῖνη δὲν ἔδωσε μεγάλα ἀποτελέσματα. Πρῶτα ὁ στρατὸς του ἦταν πολὺ μικρός. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι, οἱ Κορινθιοὶ καὶ οἱ Ἀργεῖοι ὄχι μόνον δὲ θέλησαν νὰ βοηθήσουν, παρὰ καὶ ἔγιναν αἰτία νὰ ναυαγήσῃ ἡ ἐκστρατεία.

Τὰ δύο πρῶτα χρόνια ὁ Ἀγησίλαος μὲ τὸ μικρὸ στρατό του πῆγε στὴν Ἀσία καὶ νίκησε τοὺς Πέρσες σατράπες τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ λεηλάτησε τίς χῶρες τους. Ἀλλὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 394, ἀφοῦ ἐτοιμάστηκε νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὸ μεγάλο του σχέδιο, ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὴ Σπάρτη νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Πέρσες, ἀφοῦ εἶδαν πὸς ἦταν δύσκολο νὰ νικήσουν τὸν Ἀγησίλαο, ἔπεισαν μὲ χρήματα τοὺς Θηβαίους, τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο τῆς Σπάρτης. Ἔτσι οἱ Πέρσες κατόρθωσαν νὰ ἀνάψουν ἔσω-

τερικὸ πόλεμο στὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Σπαρτιάτες ἀναγκάστηκαν νὰ καλέσουν πίσω τὸ στρατηγὸ τους.

Ὁ Ἀγησίλαος εἶδε μὲ μεγάλη θλίψη του νὰ χάνεται τὸ ὄνειρό του, ἀναγκάστηκε ὅμως νὰ ὑπακούσῃ στὴ διαταγὴ τῆς πατρίδας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΑΙΩΝ

1. Οἱ Σπαρτιάτες στὴ Θήβα.

Ὅπως στὶς περισσότερες ἑλληνικὰς πόλεις, ἔτσι καὶ στὴ Θήβα ἦταν τότε δύο κόμματα, οἱ ἀριστοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Λεοντιάδη καὶ οἱ δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἴσμηνία.

Τὸ 383 πέρασε ἀπὸ τὴ Θήβα ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸ Φοιβίδα. Ὁ ἀριστοκρατικὸς Λεοντιάδης πρότεινε στὸ στρατηγὸ αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολη τῆς Θήβας, τὴν Καδμεία. Στὸ Φοιβίδα ἄρεσε ἡ πρόταση αὐτὴ καὶ χωρὶς χρονοτριβὰς πῆρε τὴν Καδμεία καὶ ἐφυλάκισε τὸν ἀρχηγὸ τῶν δημοκρατικῶν Ἴσμηνία. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀγανάχτησαν πολὺ, ὅταν ἔμαθαν τὴν παράνομη πράξη τοῦ Φοιβίδα. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως, ἀφοῦ γιὰ τὰ μάτια καταδίκασαν τὸν Φοιβίδα σὲ πρόστιμο, κράτησαν τὴν Καδμεία καὶ θανάτωσαν τὸν Ἴσμηνία.

2. Ἡ Θήβα ἐλευθερώνεται. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἄμα μῆχαν οἱ Σπαρτιάτες στὴν Καδμεία, 400 Θηβαῖοι δημοκρατικοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ πῆγαν στὴν Ἀθήνα.

Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος πλούσιος, εὐγενῆς καὶ ἀνδρεῖος.

Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Πελοπίδα στὴν ἐξορία ἦταν

πῶς νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα τοῦ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, ὅπως εἶχε κάμει καὶ ὁ Θρασύβουλος στὴν Ἀθήνα.

Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ μερικοὺς φίλους τοῦ δημοκρατικούς, ποὺ εἶχαν μείνει στὴ Θήβα, καὶ μιὰ νύχτα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 379 μαζὶ μὲ ἄλλους Θηβαίους ἐξορίστους φτάνει στὴν πατρίδα τοῦ. Ἐκεῖ θανατώνουν ἀμέσως τοὺς ἄρχοντες καὶ καλοῦν τὸν λαὸ στὴν ἐλευθερία.

Ὅσο νὰ ξημερώσῃ ἔφτασαν κι' ἄλλοι ἐξοριστοὶ καὶ πολλοὶ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλοι μαζὶ πολιορκοῦν τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ ἦταν κλεισμένοι στὴν Καδμεία.

Σὲ λίγες μέρες ἢ φρουρὰ ἐκείνη τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Θήβας ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν νικημένοι.

Ἔως τῶρα οἱ Θηβαῖοι δὲν εἶχαν διακριθῆ, ἂν καὶ ἦταν λαὸς γενναῖος καὶ πολεμικός, γιατί δὲν εἶχαν ἀρχηγούς καλοῦς. Τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη, ἐχτὸς τοῦ Πελοπίδα, φάνηκε στὴ Θήβα καὶ ἄλλος στρατηγός, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Φτωχὸς μὰ ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε μόρφωση πολλὴ καὶ ἤξερε καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου.

Ὅταν ἔκαμε τὸ κίνημα ὁ Πελοπίδας, ὁ Ἐπαμεινώνδας βρέθηκε μαζὶ τοῦ καὶ τὸν ἐβοήθησε. Ἐπειτα οἱ δυὸ μαζὶ ἔκαμαν τὸ σχέδιο νὰ κατακτήσῃ ἡ Θήβα ὅλη τὴ Βοιωτία καὶ μὲ τὸν καιρὸ νὰ γίνῃ τὸ δυνατώτερο κράτος τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ ἀμέσως ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν στρατὸ ἱκανὸ νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες.

Τότε ὁ Πελοπίδας ὠργάνωσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν περίφημο ἱερὸ λόχο ἀπὸ 300 νέους, ποὺ ἀνῆκαν στίς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Θήβας.

Οἱ ἱερολογίτες εἶχαν ὑποχρέωση νὰ πιάνουν τὴ δυσκολώτερη θέση στὴ μάχη καὶ νὰ δίνουν, μὲ τὴ δική τους γενναιότητα, τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρείας στοὺς ἄλλους.

Τέσσερα χρόνια ἡ Σπάρτη ἔστειλε στρατοὺς καὶ

προσπαθοῦσε νὰ νικήσῃ τοὺς Θηβαίους. Οἱ Θηβαῖοι τοὺς ἀπόκρουαν καὶ σιγὰ σιγὰ ἔπαιρναν τὸ θάρρος νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Στὸ διάστημα αὐτὸ κυρίεψαν κοὶ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Βοιωτίας.

3. Ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα.

Ἀνάμεσα στὰ δυὸ βουνά, τὸν Κιθαιρῶνα καὶ τὸν Ἐλικῶνα, ἦταν μιὰ μικρὴ πόλη, λίγο μεγαλύτερη ἀπὸ χωριό, τὰ Λεῦκτρα. Τὰ Λεῦκτρα αὐτὰ δοξάστηκαν ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ ἐγίνε ἐκεῖ στὰ 371.

Τὸ χρόνο αὐτὸν ἔκαμε ἐπιδρομὴ στὴ Βοιωτία ὁ βασιλέας τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος μὲ 10.000 ὀπλίτες καὶ ἔστησε τὸ στρατόπεδό του ἀναμεταξὺ τῶν δύο βουνῶν ποὺ εἶπαμε.

Οἱ Θηβαῖοι ἀποφάσισαν νὰ μὴ περιοριστοῦν αὐτὴ τὴ φορὰ στὴν ἄμυνα, παρὰ νὰ βγοῦν μὲ σωστὴ πολεμικὴ παράταξη νὰ χτυπηθοῦν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Εἶχαν στρατὸ 6.000 ἄντρες, μὰ τὸ ἵππικό τους ἦταν ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἐχθρικό.

Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸν παρατάχτηκαν ἀντίκρου στοὺς Σπαρτιάτες κοντὰ στὰ Λεῦκτρα.

Οἱ Σπαρτιάτες συνήθιζαν νὰ παρατάσσουν τὸ στρατὸ τους σὲ βάθος 12 ἀντρῶν, δηλαδὴ ἔβαζαν τοὺς στρατιῶτες σὲ 12 σειρές, τὴ μία πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ ὅλο τὸ μέτωπο. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀποφάσισε νὰ κάμῃ νέα παράταξη διαφορετικὴ. Ἀντὶ νὰ βάλῃ ἴσιο στρατὸ σὲ ὅλο τὸ μέτωπο, ἐπύκνωσε τὸ ἀριστερὸ ἄκρο μὲ βάθος 50 ἄντρες. Καὶ στὸ ἀριστερὸ αὐτὸ τοποθέτησε καὶ τὸν ἱερὸ λόχο, ποὺ τὸν ἐδιοικοῦσε ὁ Πελοπίδας. Ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ, ποὺ ἦταν τὸ πυκνότερο, ἄρχιζε ἡ παράταξη νὰ λιγοστεύῃ πρὸς τὸ κέντρο καὶ νὰ λιγοστεύῃ ἀκόμη περισσότερο στὸ δεξιὸ ἄκρο.

Ὁ τρόπος αὐτὸς ποὺ μεταχειρίστηκε γιὰ τὴν παράταξη ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἔδινε ὅλη τὴ δύναμη τοῦ στρατοῦ στὸ ἓνα ἄκρο, καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα ποὺ ἔπαιρνε ἡ παράταξη ὠνομάστηκε λοξὴ φάλαγγα.

Όταν πλησίασαν οί δύο στρατοί, τὸ ἀριστερὸ τῶν Θηβαίων, πυκνὸ καθὼς ἦταν, ἔπεσε μὲ ὄλο του τὸν ὄγκο ἐπάνω στὸ δεξιὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιάτες ταράχτηκαν ἀμέσως. Σὲ λίγο ὁ βασιλέας τους πέφτει νεκρός, καὶ οἱ Θηβαῖοι ὁρμοῦν μέσα στὴν παράταξή τους καὶ θερίζουν ἀλύπητα. Συγχισμένοι τώρα οἱ Σπαρτιάτες φεύγουν πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν τὸ στρατόπεδό τους καὶ γλίτωσαν ὅσοι πρόφτασαν νὰ φύγουν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ θάψουν τοὺς νεκρούς. Αὐτὸ ἦταν σημεῖον πὸς οἱ Σπαρτιάτες ἀναγνώριζαν πὸς εἶχαν νικηθῆ.

Σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἀκούστηκε μὲ ἐκπληξη ἡ εἶδηση αὐτή. Ἡ γνώμη ποῦ εἶχαν ὡς τότε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες γιὰ τοὺς Σπαρτιάτες, πὸς δὲν νικοῦνται ποτέ, ἄρχισε νὰ κλονίζεται.

4. Ὁ Ἐπαμεινώνδας στὴν Πελοπόννησο.

Νικητὲς ἀπὸ τὰ Λεῦκτρα οἱ Θηβαῖοι δὲν περιορίστηκαν στὴ δόξα τους αὐτή. Ἦθελαν νὰ χτυπήσουν τοὺς ἐχθρούς των, δηλαδὴ τοὺς Σπαρτιάτες, στὴν ἴδια τὴν πατρίδα τους.

Τὸ χειμῶνα λοιπὸν τοῦ 370 ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ τὸν Πελοπίδα ἔρχεται στὴν Πελοπόννησο, προχωρεῖ στὴ Λακωνικὴ καὶ φτάνει ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη.

Ἡ Σπάρτη ἦταν ἀτείχιστη. Τὴν υπεράσπιζαν ὁμως οἱ στρατιῶτες τῆς μὲ τὸ γέρο Ἀγησίλαο ἀρχηγό, καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν τόλμησαν νὰ τὴν προσβάλουν.

Στρέφουν ἀπὸ κεῖ στὸ Ἐλος καὶ τὸ Γύθειο, κυριεύουν ὅλες τὶς ἀτείχιστες πόλεις ποῦ βρῆκαν στὸ δρόμο τους, καίνε τὸ ναύσταθμο τῶν Σπαρτιατῶν, ἔπειτα γυρίζουν στὴ Μεσσηνία, τὴν ἐλευθερώνουν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ χιτίζουν κοντὰ στὴν παλιὰ ἀκρόπολη τῆς Ἰθώμης τὴ Μεσσήνη.

Ἀπὸ τότε ἡ Μεσσηνία ἔμεινε κράτος ἀνεξάρτητο,

γιατί οί Σπαρτιάτες δέν μπόρεσαν πιά νά τήν υποτάξουν.

Ο στρατός τών Θηβαίων, ἔπειτα ἀπό τὰ κατορθώματα αὐτά, γύρισε στή Βοιωτία, χωρίς νά τόν ἐνοχλήσῃ κανείς.

Ἡ ἐπιρροή τών Θηβαίων ἀπλώθηκε τότε σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Οἱ δυὸ μεγάλοι στρατηγοί τους, ὁ Ἐπαμεινώνδας καί ὁ Πελοπίδας, ὀδηγοῦν τίς νικηφόρες φάλαγγές τους ἀπό τή Μακεδονία ὡς τή Λακωνική καί παίρνουν ἀπό τή Σπάρτη καί ἀπό τήν Ἀθήνα τήν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας.

5. Ἡ μάχη στή Μαντίνεια.

Οἱ Θηβαῖοι δέν κράτησαν πολὺν καιρὸ τήν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας. Ἀπὸ τὸ 369 οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντας πόσο γρήγορα αὔξανε ἡ δύναμη τών Θηβαίων, ἔκαναν συμμαχία μὲ τοὺς Σπαρτιάτες.

Τότε ἡ Θήβα εἶχε πάθει καί ἓνα μεγάλο ἀτύχημα. Σὲ μιὰ ἐκστρατεία πού ἔγινε στή Θεσσαλία σκοτώθηκε ὁ Πελοπίδας. Καί δέν ἔφτανε αὐτό, μὰ καί πολλοὶ σύμμαχοί τους στήν Πελοπόννησο ἄρχισαν νά τοὺς φεύγουν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἄρχισε νά βλέπῃ πὼς ἡ Πελοπόννησος δέν θὰ ὑπέφερε γιὰ πολὺν καιρὸ τήν ἡγεμονία τών Θηβαίων.

Πῆρε λοιπὸν τήν ἀπόφαση νά χτυπήσῃ, γιὰ τετάρτη φορά, τήν Πελοπόννησο καί τὸ 326 μὲ 30.000 στρατὸ φτάνει στή Μαντίνεια, ὅπου ἦταν στρατοπευδευμένοι οἱ Σπαρτιάτες μὲ τοὺς Ἀθηναίους καί τοὺς ἄλλους τῶν συμμάχους, ἕως 20.000 ἄντρες.

Καθὼς στὰ Λεῦκτρα, ἔτσι καί ἐδῶ ὁ Ἐπαμεινώνδας σχημάτισε ἀμέσως τὴ λοξὴ φάλαγγα καί νίκησε τοὺς ἐχθρούς του. Ἀλλὰ στή μάχη ἀπάνω ἓνα ἀκόντιο καρφώνεται στὸ στήθος τοῦ Ἐπαμεινώνδα. Οἱ πολεμιστὲς πού ἦταν γύρω του τὸν ἐσήκωσαν ἀμέσως καί μὲ τὸ σίδερο ἀκόμη καρφωμένο στὸ στήθος του, τὸν μετέφεραν στὸ στρατόπεδο. Ἐκεῖ οἱ γιατροὶ εἶπαν πὼς ὁ πληγωμένος ἀρχηγὸς δέν ὑπάρχει τρόπος νά σωθῇ, γιατί

ἅμα βγάλουν τὸ σίδηρο ἀπὸ τὴν πληγὴ θὰ πεθάνῃ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας τότε ρώτησε ἂν ἡ ἀσπίδα του σώθηκε καὶ ἂν οἱ Θηβαῖοι νίκησαν. Ὅταν τὸν ἐβεβαίωσαν γι' αὐτά, πρόσταξε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τραβήξουν τὸ σίδηρο ἀπὸ τὴν πληγὴ. Οἱ φίλοι του καταλυπημένοι τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔκλαιαν καὶ ἔλεγαν «πεθαίνεις ἄτεκνος Ἐπαμεινώνδα».

— Ὅχι, τοὺς εἶπε ἐκεῖνος. Ἄφηνω δυὸ θυγατέρες· τίς μάχες τῶν Λεύκτρων καὶ τῆς Μαντινείας.

Ἡ νίκη τῆς Μαντινείας δὲν ὠφέλησε τοὺς Θηβαίους γιὰτὶ εἶχαν χάσει τὸν ἀρχηγό τους. Ἐκαμαν εἰρήνη μὲ τὸν ὄρο νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητὴ ἡ Μεσσηνία. Αὐτὸ μόνο ἔμεινε ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργον ποὺ ἔκαμαν οἱ δυὸ στρατηγοί, ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας.

Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων εἶχε τελειώσει καὶ ἡ Θήβα ξαναγύρισε στὴ δευτερώτερη πάλι θέσιν της. Τώρα ὅμως καὶ ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη ἦταν τόσο ἐξηγνλημένες, ὥστε δὲν μπορούσε πιά καμμιά ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμονία στὴν Ἑλλάδα. Ἦρθε τώρα ἡ σειρὰ μιᾶς ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας, ποὺ ὡς τώρα δὲν εἶχε ἀναμιχθῆ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα αὐτὴ ἦταν ἡ Μακεδονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

1. Οἱ Μακεδόνες.

Σὰν Ἕλληνες ποὺ ἦταν καὶ οἱ Μακεδόνες εἶχαν τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ τὰ ἴδια ἔθιμα μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Στὴν ἀρχὴ οἱ Μακεδόνες ἦταν χωρισμένοι σὲ πολλὰ φυλὰς καὶ κάθε πόλη τους ἦταν ἀνεξάρτητὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως μιὰ οἰκογένεια βασιλικὴ ποὺ ἔλεγε πὺς εἶχε τὴν καταγωγὴ της ἀπὸ τὸν παλιὸ ἥρωα, τὸν Ἡρακλῆ, ἔνωσε ὅλες τίς φυλὰς τῶν Μακεδόνων καὶ ἔκαμε ἓνα κράτος, ἀρκετὰ μεγάλο, τὴ Μακεδονία.

Ὅπως εἶδαμε παραπάνω, ἔπειτα ἀπὸ τὸν πόλεμον

πού ἔκαμε ὁ βασιλέας τῆς Περσίας Δαρεῖος μὲ τοὺς Σκύθες, οἱ Πέρσες εἶχαν ὑποτάξει τὴν Μακεδονία. Στοὺς Περσικοὺς πολέμους λοιπὸν οἱ Μακεδόνες ἀναγκάστηκαν, χωρὶς νὰ θέλουν, νὰ βοηθήσουν τοὺς Πέρσες μὲ τὸ βασιλεῖα τους Ἀλέξανδρο. Ἀφοῦ ἔπαθε ὁμοῦ ὁ Ξέρξης τὴ γνωστὴ καταστροφή, οἱ Μακεδόνες ξαναβρῆκαν τὴν

Εἰκ. 11. Ὁ Φίλιππος.

ἐλευθερία τους καὶ ἔδιωξαν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴ χώρα τους.

Ἐπειτα στὴ Μακεδονία ἐγιναν πολλὲς ταραχὲς καὶ φόνοι καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι ποιδς νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τὸ βασιλικό, ὥσπου στὸ 359 πῆρε στὰ χέρια τὴ βασιλεία ὁ Φίλιππος ὁ Β΄.

2. Ὁ Φίλιππος Β΄.

Ὁ Φίλιππος ἐγινε βασιλέας σὲ ἡλικία 22 χρονῶν. Μικρότερος ἀκόμη, ὅταν ἦταν 15 χρονῶν, τὸν εἶχε πάρῃ ὁμηρο ὁ Πελοπίδας πού εἶχε ἀναμιχθῆ τότε στὶς ἐσωτερικὲς φιλονικίες τῶν Μακεδόνων, καὶ τὸν ἔφερε στὴ Θήβα.

Σὴν πόλιν αὐτὴ ἔμεινε ὁ Φίλιππος τρία χρόνια καὶ βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὶς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ὁ Φίλιππος εἶχε αἰσθήματα εὐγενικά, ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ πρὸ παθητικὰ ἀκόμη τὸ κυνήγι καὶ τὴν ἵππασίαν. Στὸν πόλεμον τὸν ἐθαύμαζαν ὅλοι γιὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀντοχὴν του. Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης ἦταν εὐχάριστος σὲ ὅλους μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους καὶ τὴν εὐχάριστον συνομιλίαν του.

Μόλις ἐγένε βασιλεὺς ὁ Φίλιππος, νίκησε καὶ ὑπόταξε τοὺς γείτονάς του Παίονες καὶ Ἰλλυριοὺς. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ὀργανώσῃ τὸ στρατόν του. Ὡς τότε οἱ περισσότεροὶ στρατοὶ ἦταν ἀπὸ μισθοφόρους. Ὁ Φίλιππος ἔκαμε στρατὸ ἀπὸ ὑπηκόους.

Στὸ ἵππικὸν κατέταξε τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ λαὸν στὸ πεζικόν. Ἐδωκε σὲ ὅλους τὰ ἴδια ὅπλα καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴν τὸ μακρὸν ἀκόντιον, ἓνα ἀκόντιον ποῦ εἶχε μᾶκρος 6 1)2 μέτρα καὶ τὸ ὠνόμαζαν σ ἄ ρ ι σ σ α.

3. Πόλεμος μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἀφοῦ τελείωσε ὁ Φίλιππος τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ του ἀποφάσισε νὰ ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχίαν του στὰ παράλια τῆς χώρας του. Στὰ παράλια ὁμοῦς ἐκεῖνα ἦσαν ἑλληνικὰς πόλεις ποῦ εἶχαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἔτσι ἦρθε σὲ σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ κήρυξαν τὸν πόλεμον, τὸν ἄφησαν ὁμοῦς νὰ κυριέψῃ ὅλες τὶς παράλιες πόλεις τῆς Μακεδονίας. Στὴν Ἀθῆναν οἱ ρήτορες, καὶ περισσότερον ἀπ' ὅλους ὁ περίφημος Δημοσθένης, προσπάθησαν νὰ ἐρεθίσουν τὸ λαὸν γιὰ νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Φίλιππον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμοῦς μὲ τὰ καταστραμμένα οἰκονομικά τους δὲ μποροῦσαν πρὸς νὰ συντηροῦν μισθοφορικοὺς στρατούς, οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν ὄρεξιν νὰ πολεμοῦν, καὶ ἔτσι οἱ πατριωτικὰς προσπάθειες τοῦ Δημοσθένους δὲν πέτυχαν.

4. Ὁ ἱερός πόλεμος.

Ἀφοῦ τέλειωσε τὴν κατάκτηση τῆς Μακεδονίας ὁ Φίλιππος σκέφτηκε νὰ προχωρήσῃ στὴ νότια Ἑλλάδα. Τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τὴν ἔδωσε ἓνας νέος ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ ἄρχισε τότε στὴν Ἑλλάδα, ὁ λεγόμενος ἱερός πόλεμος.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ Φωκεῖς καλλιέργησαν μερικὰ μέρη ποὺ ἦταν ἀφιερωμένα στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Αὐτὸ θεωρήθηκε ἱεροσυλία. Οἱ Θηβαῖοι, ποὺ μισοῦσαν τοὺς Φωκεῖς, κατόρθωσαν νὰ πείσουν τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο νὰ τοὺς καταδικάσῃ γιὰ τὴν ἱεροσυλία αὐτὴ καὶ νὰ τοὺς κηρύξῃ τὸν ἱερὸ πόλεμο (354).

Τὸν πόλεμο αὐτὸν τὸν ἀνέθεσε στοὺς Θηβαίους, στοὺς Λοκροὺς καὶ στοὺς Θεσσαλοὺς.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁμως βοήθοῦσαν τοὺς Φωκεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιάτες καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι.

Ἐννιά ὀλόκληρα χρόνια κράτησε ὁ πόλεμος αὐτός.

Στὸ τέλος οἱ Θηβαῖοι κουρασμένοι ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸ Φίλιππο.

Τὴν ἀφορμὴ αὐτὴν ἄρπαξε ἀμέσως ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Παίρνει τὸ στρατό του ἀπὸ τὴ Μακεδονία, κατεβαίνει στὴ Θεσσαλία, περνᾷ τὶς Θερμοπύλες, μπαίνει στὴν Φωκίδα καὶ τὴν κυριεύει.

Ἐπειτα προσκάλεσε σὲ συνεδρίαση τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο καὶ αὐτὸ ἔβγαλε αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις :

1) Οἱ πόλεις ὅλες ποὺ κατοικοῦσαν οἱ Φωκεῖς νὰ καταστραφοῦν καὶ οἱ κάτοικοί της νὰ σκορπιστοῦν στὰ χωριά.

2) Νὰ πληρώνουν κάθε χρόνο οἱ Φωκεῖς 50 τάλαντα στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

3) Τοὺς ψήφους ποὺ εἶχαν στὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο οἱ Φωκεῖς νὰ τοὺς ἔχῃ τώρα ὁ Φίλιππος.

Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο τὸ πῆρε στὰ χεῖρα του ὁ Φίλιππος.

5. Ἡ μάχη στῆ Χαιρώνεια.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια νέος ἱερὸς πόλεμος κηρύχτηκε, γιατί οἱ Ἀμφισσεῖς καλλιέργησαν καὶ αὐτοὶ χωράφια τοῦ μαντείου.

Τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριον προσκάλεσε τὸ Φίλιππονὰ κάμῃ τὸν πόλεμον αὐτόν.

Χωρὶς ἀργοπορία ὁ Φίλιππος κατεβαίνει μὲ τὸ στρατό του στῆ Φωκίδα, στέλνει λίγο στρατὸ στὴν Ἀμφισσα, καὶ αὐτὸς μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του φθάνει στὴν Ἐλάτεια (τὸ σημερινὸ Δραχμᾶνι) καὶ πιάνει τὸ δρόμον ποὺ ὠδηγοῦσε στὴ Βοιωτία. Τοῦτο ἦταν μεγάλος κίντυνος καὶ γιὰ τοὺς Θηβαίους, ποὺ ὑποστήριζαν τὴν Ἀμφισσα καὶ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ βρίσκονταν σὲ πόλεμον μὲ τὸ Φίλιππον.

Μὲ τίς ἐνέργειες τοῦ Δημοσθένη, οἱ Ἀθηναῖοι συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Θηβαίους γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸν κοινὸ ἐχθρόν.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φίλιππος μπῆκε στὴ Βοιωτία καὶ στρατοπέδευσε στὴ Χαιρώνεια μὲ 30 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 2 χιλιάδες ἵππεῖς.

Στὸ μέρος αὐτὸ ἔφτασε σὲ λίγο καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων, τῶν Θηβαίων καὶ μερικῶν συμμάχων τους, ἕως 40 χιλιάδες πολεμιστῆς. Στὸν ἀριθμὸν καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἴσοι. Καὶ οἱ δύο ἐπίσης εἶχαν γενναίους πολεμιστῆς. Μὰ οἱ Μακεδόνες στρατηγοὶ ἦσαν ἀνώτεροι. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦταν τότε καὶ ὁ γιὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος.

Οἱ σύμμαχοι νικῆθηκαν στὴ μάχη. Οἱ νέοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ἱερὸν λόχον τῶν Θηβαίων, ἔπεσαν ὅλοι στὴ θέσση ποὺ τοὺς τοποθέτησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους 1000 σκοτώθηκαν καὶ 200 πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Οἱ ἄλλοι σώθηκαν μὲ τὴ φυγὴ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς ὁ Δημοσθένης ποὺ πολέμησε σὰν ἀπλὸς στρατιώτης (338).

Στὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ μάχη ἔστησαν ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι ἓνα μαρμαρένιον λιοντάρι, γιὰ νὰ θυμίζει τὴ θυσία καὶ τὴν ἀντοχήν ἐκείνων ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν

πατρίδα. Τὸ μνημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα στὴ θέση του.

6. Τὰ σχέδια καὶ ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας φάνηκε καθαρὰ τί σχεδίαζε ὁ Φίλιππος. Τὸ σχέδιό του ἦταν μεγάλο, καὶ ἂν πρόφταινε νὰ γίνη, θὰ ὠφελοῦσε ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Φίλιππος σκέφτηκε νὰ ὑποτάξῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ κάτω ἀπὸ τὸ θρόνο του ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔπειτα ἔτσι ἐνωμένους τοὺς Ἕλληνας νὰ τοὺς φέρῃ στὴν Ἀσία καὶ νὰ κυριεύσῃ ὅλο τὸ περσικὸ κράτος καὶ νὰ ἀπλώσῃ τὴν Ἑλλάδα ὡς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς στοὺς Θηβαίους ἔδειξε πολλὴ αὐστηρότητα. Ἔβαλε μακεδονικὴ φρουρὰ στὴν Καδμεία καὶ ἄφησε νὰ ξαναγυρῶσιν οἱ ἐξόριστοι.

Μαλακώτερος φάνηκε στοὺς Ἀθηναίους. Ἐλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους των χωρὶς νὰ πάρῃ λύτρα καὶ ἔκλεισε μὲ αὐτοὺς εἰρήνῃ. Ἐπειτα κάλεσε ὁ Φίλιππος ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ κάνουν συνέδριο στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ἀναγνωρίστηκαν ὅλες οἱ πόλεις ἀνεξάρτητες καὶ ὁ Φίλιππος γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Πέρσας.

Ἔτσι ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὴ Σπάρτη, τὴ Θήβα, ἦρθε στὰ χέρια τῆς Μακεδονίας.

Ἀφοῦ τέλειωσε τὸ συνέδριο πού ἔγινε στὴν Κόρινθο ὁ Φίλιππος γύρισε στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ στρατό του γιὰ τὴν Περσία. Ἡ μοῖρα του ὅμως δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζῆσῃ περισσότερον. Ἐνας ἀξιωματικὸς του, ὁ Πausανίας πού εἶχε ἀφορμὰς προσωπικὰς μαζί του, τὸν ἐδολοφόνησε στὰ 336. Τὸ μεγάλο του σχέδιον σταμάτησε ὁ θάνατός του. Δὲν τὸ ματαίωσε ὅμως. Τὸ τέλειωσε ὁ γιός του Ἀλέξανδρος, πού τὸν διαδέχτηκε στὸ θρόνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1. Ὁ Ἀλέξανδρος

Μόλις 20 χρονῶν ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο τοῦ πατέρα του. Ἦταν ὠραῖος νέος μὲ λευκὸ δέγμα, μὲ μάτια φωτερὰ, μὲ μαλλιά ξανθὰ καὶ κατσαρὰ καὶ μὲ τὸ κεφάλι λίγο πρὸς τὸν ἀριστερό του ὤμο.

Σὰν ὅλους τοὺς εὐγενεῖς νέους τῆς Μακεδονίας ὁ Ἀλέξανδρος ἔμαθε ἐνωρὶς τὴν ἵππασία καὶ στὴν ἡλικία ποὺ ἔγινε βασιλέας ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους καβαλάρηδες. Καὶ αὐτὸ τὸ ἄλογο του, ὁ Βουκεφάλας ἔμεινε περίφημο στὴν ἱστορία γιὰ τὰ κατορθώματα ποὺ εἶχε κάμει μὲ αὐτὸ ὁ κύριός του. Τὸ ἄλογο αὐτὸ δὲ μπόρεσε κανεὶς ἄλλος νὰ τὸ ἡμερώσει, παρὰ μόνο ὁ Ἀλέξανδρος τὸ κατόρθωσε.

Λένε πὼς ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος, μικρὸς ἀκόμη ἔκαμε τὸ κατορθῶμα αὐτό, τὸν ἀγκάλιασε ὁ πατέρας του καὶ τοῦ εἶπε :

— Ζήτα, παιδί μου, ἄλλο βασίλειο, τὸ δικό μου δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο γιὰ σένα.

Ἐχτὸς ἀπὸ τὰ γυμνάσια καὶ τὴν πολεμικὴ τέχνη ὁ Ἀλέξανδρος μορφώθηκε σὰν τοὺς καλοὺς Ἑλληνας τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης

Ἀγαποῦσε τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ, καὶ τόσο λάτρευε τὸν Ὅμηρο, ὥστε τὴ νύχτα ποὺ κοιμόταν, εἶχε κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του τὴν Ἰλιάδα, τὸ ἀθάνατο δηλαδὴ ποίημα τοῦ Ὀμήρου.

Πολὺ μικρὸς εἶχε ἓνα παιδαγωγὸ ποὺ σύγκρινε τὸ μαθητὴ του μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Στὸν Ἀλέξανδρο ἄρεσε ἡ παρομοίωση καὶ ἀπὸ τότε ὠνειροπολοῦσε καὶ αὐτὸς νὰ γίνῃ σὰν τὸν Ἀχιλλέα, γρήγορος στὸ δρόμο καὶ ἀτρόμητος στὸν πόλεμο.

Ὅταν ἔγινε 13 χρονῶν τοῦ ἔφερε ὁ πατέρας του γιὰ δάσκαλο τὸ μεγαλύτερο φιλόσοφο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν Ἀριστοτέλη. Αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἀγάπησε τόσο πολὺ, ὥστε καὶ ἀργότερα ποὺ μεγάλωσε, ζητοῦσε πολλὰς φορὰς τὶς συμβουλὰς του.

Εἰζ. 18. Ὁ Ἀλέξανδρος.

Στοὺς φίλους του ἦταν πιστὸς καὶ εἰλικρινὴς καὶ μὲ τὴν ἀγαθὴ καρδιά ποὺς εἶχε νόμιζε καὶ τοὺς ἄλλους σὰν τὸν ἑαυτὸ του, τοὺς μπιστευόταν ὅλους καὶ δὲν τοὺς ὑποπτευόταν ποτέ.

Ἡ φιλοδοξία ἔκαιε τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια. Λένε πὸς κάποτε οἱ φίλοι του ἐπαινοῦσαν μπρὸς στὸν Ἀλέξανδρο τὰ κατορθώματα τοῦ Φιλίππου, τοῦ πατέρα του. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε μελαγχόλησε καὶ εἶπε:

— Ὅλα λοιπὸν θὰ τὰ κάμῃ ὁ πατέρας μου; Δὲ θ' ἀφήσῃ τίποτα μεγάλο γιὰ νὰ τὸ κατορθώσω κι' ἐγώ;

Στὸ σῶμα ἦταν πολὺ γερός. Ἡ στέρησι δὲν τὸν φόβιζε, οὔτε ὁ κόπος, οὔτε ὁ κίνδυνος. Ἦταν ἐργατικός, ἐνεργητικός καὶ ἀκούραστος.

2. Ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξανδρος οἱ περισσότεροι Ἕλληνες νόμιζαν πὼς δὲ θὰ ἔχη τὴν ἀξία τοῦ πατέρα του καὶ πολλὰς πόλεις, ὑποταγμένες στὴ Μακεδονία, ἀρχισαν νὰ συλλογίζονται τὴν ἀνεξαρτησία τους. Καὶ μέσα ὅμως στὴν ἴδια τὴν Μακεδονία εἶχε ἀντιπάλους πὺν ζητοῦσαν νὰ τοῦ πάρουν τὸ θρόνο.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλους ὁ Ἀλέξανδρος χτύπησε αὐτοὺς πὺν τοῦ ζητοῦσαν τὸ θρόνο του καὶ τοὺς θανάτωσε ὅλους.

Ἐπειτα τὸ φθινόπωρο τοῦ 336 κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα.

Πῆγε γραμμὴ στὴν Κόρινθο καὶ κάλεσε σὲ συνέδριο ὅλους τοὺς Ἕλληνες.

Τὸ συνέδριο ἀναγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρο, ὅπως καὶ τὸν πατέρα του, ἀρχιστράτηγο ὅλων τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν πόλεμο μὲ τὴν Περσία.

Λένε, πὼς ἐκεῖ στὴν Κόρινθο ζήτησε νὰ ἰδῆ τὸ φιλόσοφο Διογένη, πὺν δὲν εἶχε παρὰ ἓνα ροῦχο μόνο, κ' αὐτὸ τριμμένο καὶ σκισμένο, ἓνα δισσάκι κ' ἓνα πιθάρι, πὺν τὸ μεταχειριζόταν γιὰ σπίτι του.

Σὰν πῆγε ὁ Ἀλέξανδρος κοντά του, ρώτησε τὸ Διογένη:

— Τί θέλεις, Διογένη, νὰ σοῦ δώσω ;

— Παραμέρισε ἀπὸ τὸν ἥλιο, τοῦ εἶπε ὁ Διογένης.

Ὁ Ἀλέξανδρος γέλασε μὲ τὴν ἀπάντησι, θαύμασε ὅμως καὶ τὴν ἀπλότητα καὶ ὀλιγάρκεια τοῦ φιλόσοφου. Στράφηκε τότε στοὺς φίλους του καὶ εἶπε :

— Ἄν δὲν ἤμουν Ἀλέξανδρος θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι Διογένης.

Ὅταν γύρισε στὴ Μακεδονία ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε ἐκστρατεία στὴ Θράκη. Τότε διαδόθηκε στὴν Ἑλλάδα

πὼς στὴν ἐκστρατεία ἐκείνη σκοτώθηκε ὁ Ἀλέξανδρος. Μερικὲς ἑλληνικὲς πόλεις ποὺ πίστεψαν στὸ θάνατό του, ἄρχισαν νὰ κινιῶνται γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους. Ἐξόριστοι Θηβαῖοι γύρισαν στὴν πατρίδα τους καὶ πολιορκήσαν τὴ Μακεδονικὴ φρουρά, ποὺ ἦταν στὴν Καδμεία.

Ξαφνικὰ ὅμως φτάνει μπρὸς στὴ Θήβα ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ στρατό του. Τὴν πολιορκεῖ καὶ σὲ τρεῖς μέρες τὴν παίρνει.

Ἡ ἐκδίκηση ποὺ ἔκαμε τότε ὁ Ἀλέξανδρος γιὰ τὴν ἀποστασία τους στοὺς Θηβαίους ἦταν τρομερὴ. 600 Θηβαῖοι θανατώθηκαν, 30 χιλιάδες πουλήθηκαν σκλάβοι καὶ ἡ Θήβα ὅλη γκρεμίστηκε καὶ σκάφηκαν ὅλα τὰ σπίτια ἐχτὸς ἀπὸ ναοὺς.

Μόνο ἓνα σπίτι ἔδωσε διαταγὴ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος νὰ μὴν πειραχτῆ, τὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Πινδάρου (335).

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἄμα τὰ ἔμαθαν αὐτά, ἔστειλαν ἀμέσως ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ συγγαροῦν τὸν Ἀλέξανδρο.

3. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἀσία

Οἱ περισσότερες ἐτοιμασίες γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Ἀσίας εἶχαν γίνει ἀπὸ τὸ Φίλιππο. Γι' αὐτὸ δὲν ἄργησε ὁ Ἀλέξανδρος. Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 334 ἄφησε ἀντιπρόσωπό του στὴ Μακεδονία τὸ στρατηγὸ Ἀντίπατρο καὶ ξεκινᾷ μὲ 30.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεῖς ἀπὸ τὴν Πέλλα, τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους του.

Ὁ μισὸς στρατὸς ἦταν ἀπὸ Μακεδόνες. Οἱ ἄλλοι ἦταν Ἕλληνες ἀπὸ διάφορες χῶρες καὶ μόνο Σπαρτιάτες δὲν πῆγαν.

Ὅταν ἔφτασαν στὴν παραλία τῆς Ἀσίας, ὁ Ἀλέξανδρος πέταξε τὸ ἀκόντιό του στὴ στεριά, γιὰ σημάδι πὼς θὰ κάμῃ δική του τὴ χώρα ἐκείνη καὶ βγῆκε πρῶτος.

Πῆγε ἀμέσως στὰ ἐρείπια τῆς Τροίας καὶ ἔθεσε στέφανο ἀπάνω στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλεῖα, ἐνῶ ὁ πιστός

του φίλος Ἡφαιστίωνας στεφάνωσε τὸ μνήμα τοῦ Πατρόκλου.

Λένε πὼς ὅταν ἀκούμπησε τὸ στεφάνι στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα, εἶπε ὁ Ἀλέξανδρος στὸ μεγάλο νεκρὸ :

— Ἐσὺ ἦσουν εὐτυχής, γιατί βρέθηκε ὁ Ὅμηρος νὰ ψάλη τὰ κατορθώματά σου.

4 Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ (334).

Μόλις οἱ Πέρσες σατράπες τῆς Μικρῆς Ἀσίας ἔμαθαν πὼς ἔφρασε στὴν Ἀσία ὁ Ἀλέξανδρος, μάζεψαν ἀμέσως τὸ στρατὸ τους πίσω ἀπὸ τὸ μικρὸ ποταμὸ Γρανικό. Ὁ περσικὸς στρατὸς εἶχε 20.000 Πέρσες ἰππεῖς καὶ 20.000 Ἕλληνες μισθοφόρους πεζοῦς.

Ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔμαθε αὐτὸ καὶ προχώρησε γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅταν ἔφτασε στὸν ποταμὸ, κόντευε βράδυ καὶ ὁ στρατηγὸς Παρμενίωνας ἔδωσε γνώμη νὰ μὴν ἐπιτεθοῦν ἀμέσως στοὺς Πέρσες, ποὺ ἦταν στὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη παρὰ νὰ περιμένουν ὡς τὸ πρωτὶ γὰ νὰ ξεκουραστῇ ὁ στρατὸς.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως δὲν τὸν ἄκουσε, παρὰ ὀρμᾶ πρῶτος μέσα στὸ ποτάμι καὶ προστάζει τὸ στρατὸ τὸν ἀκολουθήσει.

Στὴν ἀρχὴ οἱ στρατιῶτες του ἔβρισκαν δυσκολία, γιατί τὸ μέρος ἦταν ἀνηφορικὸ καὶ γλυστρουσαν, ἐνῶ οἱ Πέρσες τοὺς χτυποῦσαν ἀπὸ πάνω μὲ τὰ ἀκόντια. Ἀλλὰ σὲ λίγο κατορθώνουν νὰ βγοῦν ἀπάνω καὶ ἀρχίζει ἡ μάχη.

Οἱ Πέρσες πολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα. Παρὰ λίγο μάλιστα στὴ μάχη νὰ σκοτωθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐνας Πέρσης εὐγενὴς ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸν χτυπήσει, μὰ ὁ στρατηγὸς Κλεῖτος χτύπησε τὸν Πέρση στὸν ὄμο, τοῦ ἔκοψε τὸ χέρι καὶ ἔσωσε τὸν Ἀλέξανδρο.

Μὰ στὸ τέλος οἱ Πέρσες ἰππεῖς ἄρχισαν νὰ φεύγουν καὶ νικημένοι τράβηξαν πρὸς τὴν πεδιάδα.

Ἐμειναν οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι ποὺ δὲν εἶχαν προφτάσει ἀκόμη νὰ πολεμήσουν. Αὐτοὺς τοὺς περικυ-

κλώνει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς σφάζει ὄλους, ἐχτὸς ἀπὸ 2.000, πὸν τοὺς ἔπιασε αἰχμαλώτους (334).

Ἀπὸ τὸ στρατό του ἔχασε ὁ Ἀλέξανδρος 85 ἰππεῖς καὶ 30 πεζοὺς. Ἐδωσε διαταγὴ νὰ τοὺς θάψουν μὲ πολλὰς τιμὰς καὶ πῆγε μόνος του καὶ παρηγόρησε τοὺς λαβομένους. Τοὺς Ἕλληνας πὸν ἔπιασε αἰχμαλώτους τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν Μακεδονίαν νὰ πουληθοῦν σκλάβοι, γιὰ τὴν Ἕλληνας αὐτοὶ ἐνώθησαν μὲ τοὺς βαρβάρους γιὰ νὰ πολεμήσουν Ἕλληνας.

Στὴν Ἀθήναν ἔστειλε 300 ἀσπίδες ν' ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν θεὰ Ἀθηνᾶ, μὲ μιὰ ἐπιγραφὴ πὸν ἔλεγε, πὸς τ' ἀφιερῶματα αὐτὰ τὰ στέλνει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ γιὸς τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνας ἐχτὸς ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, λάφυρα πὸν πῆραν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας.

5. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Μ. Ἀσίαν.

Μὲ τὴν νίκη τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε ἀμέσως δικήν του ὅλη τὴν Μικρὰ Ἀσίαν.

Οἱ Σάρδεις, πὸν ἦταν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας ἀνοῖξαν τὶς πύλας τοὺς εἰς τὴν νικητὴν. Στράφηκε ἔπειτα εἰς τὰς παράλιες ἑλληνικὰς πόλεις. Ἡ Ἐφεσος, ἡ Μαγνησία καὶ οἱ ἄλλες ἑλληνικὰς πόλεις δέχτηκαν τὸν Ἀλέξανδρον γιὰ ἐλευθερωτὴν. Σὲ ὅλες αὐτὰς τὶς χώρας ὁ Ἀλέξανδρος ξανάφερε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματά τοὺς. Μόνον ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσὸς θέλησαν ν' ἀντισταθοῦν, μὰ γρηγορὰ τὶς νίκησε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ αὐτὰς καὶ τὶς κυριεψε.

Ἐπειτα ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ πῆρε τὴν πρωτεύουσάν της Γόρδιον. Στὴν πόλιν αὐτὴν ἦταν ἓνα ἀμάξι ἐνὸς παλαιοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας, τοῦ Γόρδιο. Ἀπάνω εἰς τὸ ζυγὸν τοῦ ἀμαξιοῦ αὐτοῦ ἦταν ἓνας κόμπος ἀπὸ σκοινὶ δεμένος μὲ τέτοιον τρόπον πὸν δὲ μποροῦσε κανένας νὰ τὸν λύσῃ. Καὶ εἶχε εἰπεῖ κάποτε ἓνας χρησμός πὸς ὅποιος λύσῃ τὸ Γόρδιον δεσμὸν θὰ κυριεύῃ ὅλη τὴν Ἀσίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε νὰ λύσῃ, μὰ δὲν μπόρεσε. Ἐσυρε τότε τὸ σπαθί του καὶ τὸν

έκοψε. Αυτό θεωρήθηκε σημεῖο πὸς μὲ τὸ σπαθὶ του
θὰ πάρη ὅλη τὴν Ἀσία.

6. Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο (333)

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Γρανικοῦ, ὁ Δαρεῖος, ὁ
βασιλέας τῶν Περσῶν, σύναξε μεγάλο στρατὸ στὶς πε-
διάδες ποὺ εἶναι στὰ βόρεια τῆς Συρίας. Ὁ Ἀλέξαν-
δρος ὠδήγησε ἀμέσως πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὸ στρατὸ
του καὶ τὸ καλοκαῖρι τοῦ 333 ἔφτασε στὴν Κιλικία.

Περνώντας ὁμως ἀπὸ τὴν Ταρσό ἀρρώστησε βαρεῖα
γιατὶ ἔπεσε ἰδρωμένος στὸν ποταμὸ Κύδνο γιὰ λουτρό,
κ' ἔπαθε ἀπὸ πυρετό. Στὴν ἀρρώστια του ἀπάνω, ὁ για-
τρός του Φίλιππος τοῦ εἶχε ἐτοιμάσει ἓνα φάρμακο μὲ
τὴν πεποίθηση πὸς θὰ τὸν γιατρέψει. Ὁ Ἀλέξανδρος
ὁμως εἶχε λάβει ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸ φίλο του στρατηγὸ
Παρμενίωνα, ποὺ τοῦ ἔγραφε νὰ μὴν ἐμπιστευεῖται στὸ
γιατρό του, γιατί εἶχε πάρει χρήματα ἀπὸ τὸ Δαρεῖο γιὰ
νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε μεγάλη πε-
ποίθηση στὸ Φίλιππο.

Μὲ τὸ ἓνα χέρι πῆρε τὸ γιατρικὸ καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔ-
δωσε τὸ γράμμα τοῦ Παρμενίωνα στὸ Φίλιππο. Καὶ
ἀληθινὰ ὁ Φίλιππος ἦταν ἀθῶος, γιατί σὲ λίγες μέρες ὁ
Ἀλέξανδρος γιατρεύτηκε.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Δαρεῖος κουράστηκε νὰ περι-
μένη. Περνᾶ λοιπὸν τὰ βουνὰ τοῦ Ἀμανοῦ καὶ κατε-
βαίνει κοντὰ στὴν παραλία τῆς Ἴσσοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἴδιο καιρὸ προχωροῦσε ἀπὸ τὴν
παραλία γιὰ νὰ βρῆ τὸ Δαρεῖο. Ὅταν ἔμαθε ὁμως πὸς
οἱ Πέρσες κατέβαιναν στὴν Ἴσσο, γύρισε πίσω καὶ τοὺς
βρῆκε στρατοπεδευμένους στὴ στενὴ παραλία τῆς Ἴσσοῦ,
κοντὰ στὸ ποταμὸ Πίναρο.

Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου ἦταν φοβερὸς στὸν ἀριθμὸ.
Εἶχε 600 χιλιάδες ἄνδρες. Τὸ πλῆθος ὁμως αὐτὸ δὲν
τὸν ὠφέλησε, γιατί τὸ μέρος ἦταν στενὸ καὶ δὲ μποροῦ-
σε νὰ τοὺς παρατάξῃ ὄλους. Οἱ περισσότεροι δὲν κατώρ-
θωσαν νὰ πολεμήσουν.

Ὁ Ἀλέξανδρος πέρασε τὸν ποταμὸ μὲ τὸ ἵππικὸ του καὶ χτυπᾷ πρῶτο τὸ ἀριστερὸ μέρος τῶν Περσῶν. Ἔπειτ' ἀπὸ σύντομο ἀγῶνα τοὺς νικᾷ καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ φύγουν. Ἔπειτα στρέφεται στὸ κέντρο. Ὁ Δαρεῖος ποὺ ἦταν ἐκεῖ φοβήθηκε καὶ προσπαθεῖ νὰ σωθῆ μὲ τὴ φυγή. Αὐτὸ ἔκαμε ὅλο τὸ στρατό του νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του. Φεύγουν ὅλοι πίσω ἀπὸ τὸ βασιλεῖα τοὺς νικημένοι (333).

Στὴ μάχη σκοτώθηκαν 100 χιλιάδες Πέρσες.

Ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες ἔπεσαν μόνο 300 πεζοὶ καὶ 150 ἵππεις.

Οἱ νικητὲς πῆραν ἀμέσως τὸ στρατόπεδο τοῦ Δαρεῖου. Σ' αὐτὸ αἰχμαλώτισαν καὶ τὴν οἰκογένειά του ὅλη, τὴ μητέρα του, τὴ γυναῖκα του, τὶς δύο του θυγατέρες καὶ τὸ μικρὸ του γιό.

Στὴν οἰκογένεια τοῦ Δαρεῖου φέρθηκε ὁ Ἀλέξανδρος μὲ μεγαλοφροσύνη. Τὸ ἴδιο βράδυ ἔστειλε στὴ σκηνή τους ἕναν ἀξιωματικὸ καὶ τοὺς μήνυσε γιὰ νὰ ἡσυχάσουν πὼς ὁ Δαρεῖος ζῆ. Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε ὁ ἴδιος καὶ παρηγόρησε τὶς γυναῖκες.

7. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴ Φοινίκη καὶ τὴν Αἴγυπτο.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἄφησε τὸ Δαρεῖο νὰ φεύγῃ καὶ προχώρησε ἀπὸ τὴν παραλία γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴ Φοινίκη.

Ὅλες οἱ πόλεις τῆς Φοινίκης ὑποτάχθηκαν ἀμέσως στὸ μακεδόνα νικητῆ. Μόνο δύο, ἡ Τύρος καὶ ἡ Γάζα, ἀντιστάθηκαν, μὰ ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία τὶς πῆρε ὁ Ἀλέξανδρος κ' αὐτές.

Τότε προχώρησε στὴν Αἴγυπτο. Ἐκεῖ δὲν τοῦ ἀντιστάθηκε κανεὶς. Πῆρε τὴν πρωτεύουσά της Μέμφη, καὶ στίς ἐκβολὲς τοῦ Νείλου ποταμοῦ, ἐκεῖ ποὺ ἕνα μικρὸ νησάκι, ἡ Φάρος, σχηματίζει καλὸ λιμάνι, ἔχτισε καινούργια πόλι τὴν Ἀλεξάνδρεια.

Πῆγε ἔπειτα στὴν ἔρημο καὶ εἶδε τὸ παλιὸ μαντεῖο τοῦ θεοῦ Ἀμμῶνα. Τὸ μαντεῖο αὐτὸ τὸν ὠνόμασε γιὸ

του Δία. Αυτό ωφέλησε πολύ τον Ἀλέξανδρο, γιατί ἔκα-
με τους βαρβάρους νὰ ὑποταχθοῦν εὐκολώτερα σ' αὐτόν.

8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων (331).

Ἀφοῦ κατάχτησε τὴ Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλαβε βοήθειες, πού τοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὴ Μακεδονία ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε στὰ ἀνατολικά καὶ χωρὶς νὰ βρῆ καμμιά ἀντίσταση, πέρασε τοὺς ποτα-
μοὺς Εὐφράτη καὶ Τίγρη.

Ὁ Δαρεῖος στὸ διάστημα αὐτὸ ἔστειλε προτάσεις στὸν Ἀλέξανδρο γιὰ συμβιβασμό. Τοῦ ἐπρότεινε νὰ τοῦ ἀφήσῃ ὅλη τὴ χώρα ὡς τὸν Εὐφράτη καὶ νὰ τοῦ στείλῃ πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκογένειά του. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως δὲ δέχτηκε τίς προτάσεις του. Λένε πὼς ὁ Παρμενίωνας σὰν τᾶκουσε τοῦ εἶπε :

— «Ἐγὼ ἂν ἤμουν Ἀλέξανδρος θὰ δεχόμουν».

— «Καὶ ἐγὼ ἂν ἤμουν Παρμενίωνας», τοῦ εἶπε ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἄμα ἔμαθε ὁ Δαρεῖος πὼς δὲν δέχεται τέτοιες προτάσεις ὁ Ἀλέξανδρος, ἐτοίμασε μεγαλύτερο στρατό, ἕνα ἑκατομμύριο πεζοὺς καὶ 40.000 ἵππεῖς, καὶ τοὺς ἔφερε στὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων κοντὰ στὴν πόλη Ἀρβηλα. Ἐκεῖ στρατοπέδευσε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ περι-
μένῃ τὸν Ἀλέξανδρο.

Ὁ Ἀλέξανδρος πῆγε νὰ τὸν συναντήσῃ μὲ 40.000 πεζοὺς καὶ 7.000 ἵππεῖς.

Σὰν πλησίασε τὸ περσικὸ στρατόπεδρο, στάθηκε καὶ παρατηροῦσε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ παρατάξῃ τὸ στρατό του τὴν ἄλλη μέρα καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεση.

Ὁ Παρμενίωνας σὰν εἶδε τὸ ἀμέτρητο ἐκεῖνο πλῆ-
θος τοῦ ἐχθροῦ, ἔδωσε γνώμη νὰ ἐπιτεθοῦν τὴ νύχτα, πού δὲ θὰ τὸ περίμεναν οἱ Πέρσες.

Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἐσταμάτησε μὲ αὐτὰ τὰ λόγια :

— «Δὲν κλέβω τὴ νίκη».

Τὸ πρωῖ παράταξε τὸ στρατό του καὶ ἄρχισε τὴν ἐπίθεση.

Ἡ μάχη ἔγινε μὲ πείσμα φοβερὸ καὶ τρομερὴ ὀρμή.

Κι' ἐδῶ ὁμως, καθὼς καὶ στὴν Ἴσσο, ἡ δειλία τῶν Περσῶν δίνει τὴ νίκη στὸν Ἀλέξανδρο.

Μὲ κίντυνο νὰ περικυκλωθῆ ὤρμησε ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος στὸ κέντρο τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ ἦταν ὁ Δαρεῖος μὲ τοὺς αὐλικούς του. Οἱ Πέρσες ποῦ ἦταν γύρω στὸ Δαρεῖο φοβήθηκαν στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἥρωα καὶ μὲ τὸ βασιλεῖα τοὺς ἀρχίζουν νὰ φεύγουν.

Σὲ λίγο τὸ μαθαίνει ὅλος ὁ στρατὸς καὶ τοὺς ἀκολουθεῖ. Ὅλες ἐκεῖνες οἱ χιλιάδες βιάζονται νὰ φύγουν γιὰ νὰ σωθοῦν καὶ μένουν οἱ Μακεδόνες νικητές, ἀφοῦ ἔχασαν 500 ἄνδρες καὶ 1000 ἄλογα. Ἀπὸ τοὺς Πέρσες σκοτώθηκαν 30.000 καὶ διπλάσιοι αἰχμαλωτίστηκαν. Οἱ ἄλλοι σκορπίστηκαν, ὅπου πρόφτασαν ὁ καθένας.

Ὁ περσικὸς στρατὸς εἶχε διαλυθῆ, καὶ ὁ μεγάλος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἔφυγε στὴ Μηδία.

9. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε ἀμέσως στὶς τρεῖς πρωτεύουσες, τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Περσίας, στὴ Βαβυλῶνα, στὰ Σοῦσα καὶ στὴν Περσέπολη.

Ἀπειρους θησαυροὺς βρῆκε καὶ στὶς τρεῖς. Στὰ Σοῦσα βρῆκε καὶ τὰ χάλκινα ἀγάλματα τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονα, ποῦ εἶχε πάρει ἄλλοτε ὁ Ξέρξης καὶ τὰ ἔστειλε πίσω στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ τὴν Περσέπολη ὁ Ἀλέξανδρος πῆγε τὴν ἄνοιξη τοῦ 330 στὰ Ἐκβάτανα, τὴν πρωτεύουσα τῆς Μηδίας, γιὰ νὰ συλλάβῃ τὸ Δαρεῖο. Στὸ δρόμο ὁμως ἔμαθε πὼς ὁ Πέρσης σατράπης Βῆσσοσ αἰχμαλώτισε τὸ Δαρεῖο γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Περσίας καὶ πὼς πηγαίνει στὴ Βακτριανή.

Μὲ 500 μόνο ἰππεῖς τὸν κυνήγησε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ σὲ τρία μερόνυχτα τὸν ἔφτασε.

Γιὰ νὰ φύγη τότε γρηγορώτερα ὁ Βῆσσοσ σκοτώνει τὸ Δαρεῖο καὶ τρέχει.

Ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε τὸ πτώμα τοῦ Δαρείου, τὸ ἔστειλε στὴν Περσέπολη καὶ παρήγγειλε νὰ τὸ θάψουν στοὺς τάφους τοὺς βασιλικούς.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Δαρείου δὲν ἔμενε πιά στὴν Περσία ἄλλοσ βασιλέασ, παρὰ ὁ Ἀλέξανδρος. Οἱ περυσότεροι σατράπες τῆσ Ἀσίας τὸν ἀναγνώρισαν καὶ τὸν προσκύνησαν γιὰ βασιλέα τους. Ὁλη ἡ Περσία ἦταν δική του καὶ μόνο δυὸ βορεινὲσ ἐπαρχίεσ, ἡ Βακτριανὴ καὶ ἡ Σογδιανὴ ἔπρεπε νὰ ὑποταχτοῦν.

Στὰ μέρη αὐτὰ ἔμενε ἕνας λαὸσ ποὺ μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὴν ἀνεξαρτησία του, ὠχυρωμένος στὰ φρούρια ποὺ εἶχε ἀπάνω στὰ βουνά του. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ πολέμησε μὲ τὸ λαὸ αὐτὸν δυὸ χρόνια, τὸν νίκησε. Τότε ἔπιασε τὸ Βῆσσο καὶ τὸν παράδωσε στοὺσ συγγενεῖσ τοῦ Δαρείου. Ἐκεῖνοι ἀφοῦ τὸν βασάνισαν σκληρά, τὸν σκότωσαν.

Στὰ βορεινὰ ἐκεῖνα μέρη ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε γυναίκα του τὴν κόρη ἑνὸσ ὀπλαρχηγοῦ ἀπὸ τὴ Βακτριανή, τὴν ὄμορφη Ρωξάνη.

10. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει στὶσ Ἰνδίες.

Μὲ τὴν κατάκτηση τῆσ Περσίας ἔγινε φλογερώτερη ἡ φιλοδοξία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σκέφτηκε τότε νὰ κάμῃ ἐκστρατεία στὴν Ἰνδική, ποὺ ἦταν χώρα ἄγνωστη καὶ γι' αὐτὴν ὁ κόσμος διηγόταν πολλὰ γιὰ τὸν πλοῦτο της.

Ἐτοίμασε στὰ 337 ἕνα στρατὸ ἀπὸ 120 χιλιάδεσ πεζοὺσ καὶ 15 χιλ. ἵππεῖσ τοὺσ περισσοτέρουσ βαρβάρουσ καὶ τὸν ἄλλο χρόνο πέρασε τὸν ποταμὸ Ἰνδὸ.

Ἐνας ντόπιουσ βασιλέασ, ὁ Πῶροσ προσπάθησε ν' ἀντισταθῇ. Γρήγορα ὁ Ἀλέξανδρος νίκησε τὸν Πῶρο καὶ τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο. Λένε πὼσ ὅταν ἔφεραν τὸν Πῶρο αἰχμάλωτο μπρὸσ στὸ νικητὴ του, ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ρώτησε :

— «Πῶσ θέλεις νὰ σὲ μεταχειριστῶ ;»

— «Σὰ Βασιλέα», τοῦ εἶπε ὁ Πῶροσ.

Στὸν Ἀλέξανδρο ἄρесе ἡ ἀπάντησις αὐτή, καὶ ὄχι μόνον τοῦ ἄφησε τὸ βασίλειόν του, παρὰ τοῦ τὸ αὖξις καὶ περισσώτερον.

Πέρασε τότε μὲ τὸ στρατόν του τὴν πεδιάδα τῶν πέντε ποταμῶν. Σὰν ἔφθασαν ὁμοῦ στὸν Ὑφασιν, τὸν τελευταῖον ἀπὸ τοὺς πέντε ποταμούς, οἱ Μακεδόνες στρατιῶτες ἀρνήθησαν νὰ προχωρήσουν. Ὅχιτὼ χρόνια πολεμοῦσαν καὶ 70 μέρες προχωροῦσαν μὲ ἀδιάκοπη βροχή. Τὰ ὄπλα τοὺς ἦσαν φθαρμένα καὶ τὰ ροῦχα τοὺς κουρελιασμένα. Προσπάθησε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τοὺς πείσῃ νὰ προχωρήσουν, μὰ στάθηκε ἀδύνατον. Τοὺς ἀπειλῆσε τότε πὼς θὰ προχωρήσῃ μόνος του μ' ἐθελοντές, καὶ περιμένε τρεῖς μέρες μὴν ἀλλάξῃ γνώμη ὁ στρατός. Οἱ Μακεδόνες ὁμοῦ ἐπιμέναν. Τότε ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἔκαμε 12 βωμούς καὶ τοὺς ἀφιέρωσε στοὺς θεοὺς γιὰ μνημεῖα πού νὰ θυμίζουσιν τίς ἐκστρατεῖες του καὶ γύρισε στὸν ποταμὸ Ὑδάσπην (326). Ἐκεῖ κατασκεύασε στόλον καὶ μ' ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ του μὲ τὰ καράβια ἐκεῖνα κατέβηκε τὸν ποταμὸ Ὑδάσπην. Ὁ ἄλλος στρατός ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τίς δυὸ ὄχθες τοῦ ποταμοῦ. Ἔτσι ἔφθασαν στὸ λεγόμενον δέλτα, δηλαδὴ στίς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ.

Ἐκεῖ χωρίστηκεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸν στόλον. Τὰ πλοῖα προχώρησαν ὡς τὸν Εὐφράτη. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ στρατὸ πῆγε ἀπὸ τὴν ἔρημον. Ἐκεῖ ὑπόφεραν πολλὰ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα. Λένε πὼς κάποτε πού οἱ στρατιῶτες εἶχαν μείνει μέρες πολλὰς χωρὶς νερό, μερικοὶ ἀνακάλυψαν λίγο νερό καὶ τοῦ τὸ ἔφεραν μέσα σὲ μιὰ περικεφαλαία. Ὁ Ἀλέξανδρος ἂν καὶ διψασμένος τὸ ἔχυσε στὴ γῆ, γιατί δὲν ἤθελε νὰ πιῇ αὐτός, ἀφοῦ οἱ στρατιῶτες του διψοῦσαν.

11. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στοὺς βαρβάρους.

Ἀφοῦ γύρισε στὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ μεγάλο του ἔργον. Δὲν ἔφτανε νὰ

κάμη δική του τὴν Ἀσία, ἤθελε νὰ μεταδώσῃ στοὺς βαρβαρικοὺς ἐκείνους λαοὺς τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Ἦθελε μὲ ἄλλα λόγια Ἕλληνες μαζὶ καὶ βαρβάρους νὰ τοὺς ἐνώσῃ σ' ἓνα μεγάλο ἔθνος.

Γι' αὐτὸ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ποὺ περνοῦσε ἔκανε ἀποικίες ἑλληνικὲς καὶ τὶς ὠργάνωνε καθὼς ἦταν καὶ οἱ ἑλληνικὲς πόλεις. Ἐκτίσε 70 νέες πόλεις καὶ ἔδωσε στίς περισσότερες τ' ὄνομά του, τὶς ὠνόμασε δηλαδὴ Ἀλεξάνδρειες.

Ἐπειτα σὲ κάθε μέρος ποὺ σταματοῦσε ἔκανε ἑλληνικὲς γιορτὲς καὶ πανηγύρια.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, πῆρε καὶ αὐτὸς πολλὰς συνήθειες ἀπὸ τὴν περσικὴ αὐλὴ γιὰ νὰ περιποιηθῇ τοὺς Πέρσες. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔνωσις τῶν δύο κόσμων πιὸ στερεά, πῆρε νέα γυναῖκα, τὴν κόρη τοῦ Δαρείου Βαρσίνη, καὶ πάντρεψε τοὺς στρατηγοὺς του μὲ ἄλλες Περσίδες ποὺ εἶχαν καταγωγὴ ἀπὸ τὴ βασιλικὴ οἰκογένεια ἢ ἀπὸ τὴν περσικὴ ἀριστοκρατία. Οἱ γάμοι αὐτοὶ ἔγιναν μὲ τὶς περσικὰς συνήθειες, καὶ τὶς προῖκες σὲ ὅλα τὰ ζευγάρια τὶς ἔδωσε ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἀκόμη παρεκίνησε 10.000 Μακεδόνες νὰ παντρευτοῦν μὲ ντόπιες γυναῖκες καὶ ἔδωσε σὲ ὅλους πλούσια δῶρα. Καὶ στὸ τέλος κατὰταξε στὸ στρατό του 30.000 Ἀσιάτες καὶ τοὺς ὥπλισε μὲ ὅπλα μακεδονικά.

12. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς γιορτὲς αὐτὲς ἔγιναν στὴν Περσία.

Ἀπὸ κεῖ πῆγε ὁ Ἀλέξανδρος στὰ Ἐκβάτανα.

Ἐκαμε καὶ σ' αὐτὴ τὴν πόλιν θυσίες, ἀγῶνες μουσικοὺς καὶ γυμναστικοὺς καὶ συμπόσια. Μὰ μέσα στίς διασκεδάσεις αὐτὲς πέθανε ὁ Ἡφαιστίωνας, ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος λυπήθηκε βαρεῖα γι' αὐτὸ τὸ θάνατο καὶ ζήτησε παρηγοριὰ στὸ κρασί. Ἄρχισε ἀπὸ τότε νὰ πίνῃ πολὺ.

Σὲ λίγο καιρὸ πῆγε στὴ Βαβυλωνία. Ἐκεῖ συνάχτηκαν πρέσβεις ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ τοῦ ζήτησαν τὴ φιλία του.

Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ μιὰ ναυτική ἐκστρατεία, φαίνεται γιὰ τὴν Ἀραβία. Μὰ, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσαν οἱ ἐτοιμασίες, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα συμπόσιο ποὺ ἔκαμε πολλὴ κατάχρηση στὸ κρασί, ἔπεσε ἄρρωστος μὲ πυρετὸ βαρῦ. Ἐντεκα μέρες πάλεψε τὸ γερὸ του σώμα μὲ τὸν πυρετό. Στὸ τέλος ὅμως νικῆθηκε.

Τὴν παραμονὴ τοῦ θανάτου του οἱ στρατιῶτες τοῦ ἔμαθαν πὺς κιντυνεύει καὶ ζήτησαν νὰ τὸν ἰδοῦν γιὰ ὑστερήν φορὰ. Πέρασαν ὅλοι μπροστὰ ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ ἐτοιμοθάνατου πὰ ἀρχηγοῦ των. Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος δὲ μπορούσε πὰ νὰ τοὺς μιλήσῃ. Μόνον μὲ τὰ μάτια προσπαθοῦσε νὰ τοὺς χαιρετήσῃ. Τὴν ἄλλῃ μέρα ξεψύχησε. Πέθανε τὸν Ἰούλιο τοῦ 328 καὶ ἦταν μόνον 33 χρονῶν.

Τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι καταπληχτικό. Δημιούργησε ἓνα κράτος ἀπέραντο. Ἐνα κράτος ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ ἔφτανε ὡς τὸν Ἰνδὸ, ἀπὸ τὴ λίμνη τὴν Ἀραλικὴ ὡς τὴ Σαχάρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως δὲν ἦταν ἀπλὸς κατακτητής. Πῆγε στοὺς κόσμους τῶν βαρβάρων τὴν λάμψη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκαμε τὴν Ἀσία ἑλληνικὴ. Αὐτὸ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου ἔχει μεγάλη σημασία. Γι' αὐτὸ ἡ Ἱστορία σ' αὐτὸν πρῶτο ἔδωσε τὸ ὄνομα «Μεγάλος».

13. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἄφησε διάδοχο, ἄξιο νὰ κυβερνήσῃ τόσο μεγάλο κράτος.

Ἡ οἰκογένειά του ἦταν: ἓνας βλάκας ἀδελφὸς ὁ Ἀρριδαῖος, ἡ μητέρα του Ὀλυμπιάδα καὶ οἱ δυὸ γυναῖκες του Ρωξάνη καὶ Βαρσίνη. Παιδι δὲν εἶχε ἀποχτήσῃ. Μόνον ἡ Ρωξάνη ἦταν ἔγκυος.

Ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του ἀνώτεροι ἦταν οἱ ἑπτὰ σωματοφύλακες. Ἀπ' αὐτοὺς ὅλους καλύτερος φαινόταν ὁ Περδίκας. Σ' αὐτὸν τίς τελευταῖες του μέρες ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε δώσει τὸ δαχτυλίδι του γιὰ νὰ βάλῃ σφραγίδα σὲ μερικὲς διαταγές.

Ἄρχισαν τότε φιλονικίες ποιὸς θὰ γίνῃ διάδοχός του κι' ἔπειτα ἀπὸ συγκρούσεις μεταξὺ τοῦ στρατοῦ, οἱ στρατηγοὶ ἔκαμαν αὐτὴ τὴ συμφωνία.

Ἀναγνωρίστηκαν βασιλεῖς ὁ Ἄρριδαῖος καὶ τὸ παιδί πού θὰ γεννοῦσε ἡ Ρωξάνη. Ὁ Περδίκας ἔγινε ἐπιμελητὴς μὲ ἐξουσία ἀπεριόριστη καὶ σφραγίδοφύλακας τοῦ κράτους. Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔγιναν διοικητὲς στὶς ἐπαρχίες.

Σὲ λίγο ἡ Ρωξάνη γέννησε ἀγόρι, πού ὠνομάστηκε Ἄλέξανδρος. Ἔτσι φάνηκε πὼς θὰ διατηρηθῇ τὸ κράτος ἐνωμένο.

Δὲν ἔγινε ὅμως αὐτό. Οἱ στρατηγοί, πού καθέννας ἔγινε γρήγορα ἀνεξάρτητος στὴν ἐπαρχία του, καὶ ἐτοίμασε δικό του στρατό, δὲν ἄρρησαν νὰ χτυπηθοῦν ἀναμεταξύ τους, γιατί ὁ καθέννας τους ἤθελε νὰ μείνῃ μόνος ἀρχηγὸς σὲ ὅλο τὸ κράτος.

Εἴκοσι χρόνια βίασταξαν αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες. Στὸ διάστημα αὐτὸ χάθηκε ἀπὸ θανάτους ἢ ἀπὸ φόνους ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἄλέξανδρου, ὁ ἀδελφός του, ἡ μητέρα του, οἱ δυὸ χῆρες του καὶ τὸ παιδί του.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια (306) ὅσοι ἦσαν διοικητὲς στὶς σπουδαιότερες ἐπαρχίες πῆραν τὸν τίτλο τοῦ βασιλέα. Οἱ πόλεμοι ὅμως ἐξακολούθησαν ἀκόμη.

Τὸ 281 εἶχαν μείνει τρία μεγάλα κράτη. Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, μὲ ὅλες τὶς κατακτήσεις πού εἶχε κάμει ὁ Ἄλέξανδρος στὴν Ἀσία, τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

1. Τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων.

Ἐνὰ ἀπὸ τὰ δοξασμένα βασίλεια στὴν ἱστορία εἶναι καὶ τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο.

Ἰδρυτὴς του ἦταν ἓνας στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Πτολεμαῖος, γιὸς τοῦ Λάγου.

Αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του ποὺ ὀνομάζονται Πτολεμαῖοι ἢ Λαγίδες, βασιλεύσαν στὴν Αἴγυπτο τρεῖς αἰῶνες, ὡς τὸ 31 π. Χ. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ χώρα τους ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμή.

Ἡ πρώτη φροντίδα τῶν Πτολεμαίων ἦτο νὰ ὀργανώσουν καλὰ τὸ κράτος τους καὶ τὸ ἔκαμαν ἀληθινὰ τὸ πρῶτο ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μὲ τὸ ἐμπόριο κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν μεγάλους θησαυροὺς καὶ ἡ πρωτεύουσά του Ἀλεξάνδρεια ἔγινε τότε ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη πόλη τοῦ κόσμου.

Ἐπειτα φρόντισαν νὰ διαδώσουν στὴν Αἴγυπτο τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Στὸ βασίλειό τους ὁ στρατός, οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ ὅλη ἡ διοίκηση ἦταν Ἕλληνες.

Καὶ οἱ ντόπιοι ἀκόμη Αἰγύπτιοι ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ μαθαίνουν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συνεργάζωνται μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ παίρνουν καὶ ἀξιώματα καὶ θέσεις.

Οἱ Πτολεμαῖοι ὅμως δὲν πείραξαν τοὺς ντόπιους οὔτε στὴ θρησκεία τους οὔτε στὰ ἔθιμά τους καὶ γι' αὐτὸ οἱ Αἰγύπτιοι συμπάθησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄρχισαν γρήγορα ν' ἀφομοιώνονται μὲ αὐτούς.

Ἐπειτα οἱ Πτολεμαῖοι φρόντισαν πολὺ γιὰ νὰ προοδέψουν οἱ ἐπιστῆμες καὶ τέχνες. Στὴν Ἀλεξάνδρεια ἔχτισαν πολλὰ καὶ μεγάλα μνημεῖα. Τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τὸ Στάδιο, τὸ Γυμνάσιο, τὸ Θέατρο καὶ τὸ Μουσεῖο.

Τὸ Μουσεῖο αὐτὸ ἦταν μεγάλο μαρμάρينو χτίρια ποὺ εἶχε συνέχεια χεὶ τὰ βασιλικὰ παλάτια, καὶ τὸ ὠνόμασαν Μουσεῖο γιὰτὶ ἦταν ἀφιερωμένο στὶς Μοῦσες. Μέσα σ' αὐτὸ εἶχαν συναθροίσει κάθε τι ποὺ μπορούσῶ νὰ χρειαστῆ στοὺς σοφοὺς.

Ἦταν μέσα μιὰ τεράστια βιβλιοθήκη ποὺ εἶχε 700 χιλιάδες τόμους χειρόγραφα.

Ἡ βιβλιοθήκη ὅμως αὐτή, καθὼς καὶ ὅλο τὸ Μουσεῖο χάθηκαν σὲ μιὰ πυρκαϊά, ποὺ ἔγινε στὰ 48 π. Χ.

Μέσα στὸ Μουσεῖο ἦταν ἀκόμη καὶ βοτανικὸς κήπος, θηριοτροφεῖο, ἀστεροσκοπεῖο καὶ ἀνατομεῖο.

Είχε ἀκόμη ιδιαίτερες κατοικίες γιὰ τοὺς σοφοὺς, πού τοὺς συντηροῦσε μ' ἑξοδὰ του ὁ ἴδιος ὁ βασιλέας.

Ἐκεῖ οἱ σοφοὶ αὐτοὶ μελετοῦσαν οἱ ἴδιοι καὶ δίδασκαν τοὺς νέους.

Ἔτσι ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἦταν μόνον ἡ πλουσιώτερη πόλη τοῦ κόσμου, παρὰ ἦταν καὶ πόλη τῶν σοφῶν, ἡ πόλη πού καλλιεργοῦσε τὰ γράμματα, τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες.

2. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν διαδόχων μεταξὺ τους, ὅλη σχεδὸν ἡ Ἀσία βρίσκεται στὴν ἐξουσία ἐνὸς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους στρατηγούς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Σελεύκου.

Στὸ ἀπέραντο αὐτὸ κράτος, πρωτεύουσα, ὅσο ζοῦσε ὁ Σέλευκος, ἦταν ἡ Σελεύκεια, πού τὴν εἶχε χτίσει ὁ ἴδιος στὸν Τίγρη ποταμὸ κοντὰ στὴ Βαβυλῶνα. Ἄμα πέθανε ὁ Σέλευκος, οἱ διάδοχοί του ἔκαμαν πρωτεύουσα τὴν Ἀντιόχεια, πόλη πού τὴν εἶχε χτίσει καὶ αὐτὴ ὁ Σέλευκος κοντὰ στὸν ποταμὸ Ὀρόντα στὰ βόρεια τῆς Συρίας. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σελεύκου ὠνομάστηκαν Σελευκίδες καὶ τὸ μεγάλο κράτος τους ἔμεινε στὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε πολὺ μεγάλη ἔκταση καὶ λαοὺς πού εἶχαν μεγάλες διαφορὲς ἀναμεταξύ τους. Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ἓνα ἔθνος, γιατί κάθε λαὸς εἶχε τὴ δική του γλῶσσα, τὰ δικὰ του ἔθιμα καὶ τὰ δικὰ του αἰσθήματα, καὶ κάθε ἐπαρχία ἦταν διαφορετικὴ καὶ ἀπομονωμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες. Μόνον ὁ στρατὸς ἦταν παντοῦ ὁμοίος, γιατί ἦταν ὅλος ἀπὸ Ἕλληνες. Ἡ αἰτία αὐτὴ ἔκαμε τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν καὶ δὲ μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὴν ἔκτασή του παρὰ περιορίστηκε γρήγορα μόνον στὴ Συρία καὶ στὴ Μεσοποταμία.

Στὶς δυὸ αὐτὲς χῶρες οἱ Σελευκίδες ἔκαμαν πολλὰς πόλεις πού κατοικοῦσαν Ἕλληνες ἢ ἐξελληνισμένοι Ἰουδαῖοι καὶ Ἀσιάτες, καὶ γι' αὐτὸ στὰ μέρη ἐκεῖνα ἀνθῆσε γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Οἱ ἄλλες ἐπαρχίαι λίγο λίγο χώρισαν ἀπὸ τὸ βασι-
λειο τῶν Σελευκιδῶν καὶ ἔγιναν χωριστὰ κράτη.

Τὰ κράτη αὐτὰ ἦταν τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Περ-
γάμου, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καππαδοκίας
καὶ τῆς Βακτριανῆς, πού εἶχαν ὅλα βασίλεις Ἑλληνες.
Ἀκόμη τότε ἔγιναν τὰ βασίλεια τῶν Πάρθων, τῆς Γα-
λατείας καὶ τῆς Ἀρμενίας.

Ἀπὸ τὰ βασίλεια αὐτὰ τὸ πῶς περίφημο ἦταν τῆς
Περγάμου, γιατί οἱ βασίλεις ἐκεῖ ἔκαμαν μεγάλη
προστασία στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Ἡ βιβλιο-
θήκη πού ἦταν στὴν Πέργαμο, ἦταν πολὺ μεγάλη καὶ
ἐρχόταν δεύτερη, ἔπειτα ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλε-
ξανδρείας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βασίλεια αὐτὰ, καὶ οἱ ἑλληνικὲς πό-
λεις τῆς Μικρῆς Ἀσίας ἔγιναν σχεδὸν ανεξάρτητες καὶ
εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν τους. Τρεῖς ἀπὸ τίς πόλεις αὐτές,
τὸ Βυζάντιο, ἡ Κύζικος καὶ ἡ Ρόδος, ἐξ αἰτίας τὸ ναυ-
τικό τους καὶ τὸ ἐμπόριο ἔφτασαν σὲ μεγάλη ἀκμή.

3. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας.

Στὴ Μακεδονία ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἐμφύλιους πο-
λέμους ἔμεινε βασιλέας ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονα-
τᾶς, ἑγγονος τοῦ Ἀντιγόνου, πού ἦταν ἀπὸ τοὺς με-
γαλυτέρους στρατηγούς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ
Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἔγινε ἀρχηγὸς νέας Μακεδονικῆς
δυναστείας, πού ὠνομάστηκε τῶν Ἀντιγονιδῶν.

Οἱ ἐκστρατεῖες πού εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξανδρος
καὶ ἔπειτα οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν διαδόχων εἶχαν ἀδυ-
νατίσει πολὺ τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας. Μὲ ὅλ' αὐτὰ
ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι δυνατὸ κράτος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ
Μακεδονία εἶχε στὴν ἐξουσία του τὴ Θεσσαλία, τὴν Εὐ-
βοία καὶ μερικὲς πόλεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Καὶ οἱ ἄλλες ὅμως πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλά-
δας καὶ ἡ Ἡπειρος, ἂν καὶ διατηροῦσαν τὴν αὐτονο-
μία τους εἶχαν πάντα κάποια ὑποταγὴ στοὺς βασιλεῖς
τῆς Μακεδονίας.

4. Ἡ Ἠπειρος καὶ ὁ Πύρρος.

Οἱ Ἠπειρωῶτες εἶχαν τὴν ἴδια καταγωγὴν, γλῶσσα καὶ θρησκείαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἄρρησαν ὁμοῦ νὰ προοδέσθουν. Καὶ ἡ Ἠπειρος ἦταν διαιρεμένη σὲ πολλὰ μικρὰ βασίλεια. Στὰ χρόνια ὁμοῦ αὐτὰ οἱ βασιλεῖς μιᾶς φυλῆς, τῶν Μολοσσῶν, κατώρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς διαφόρους μικροηγεμόνες καὶ συνένωσαν ὅλην τὴν Ἠπειρὸν σ' ἓνα κράτος.

Τὸν καιρὸν ποὺ ἡ Μακεδονία ὑπόταξε ὅλες τὶς ἄλλες ἐλληνικὰς χώρας, ἀναγκάστηκε καὶ ἡ Ἠπειρος νὰ ὑποταχθῆ. Ἀλλὰ ὅταν στὰ 296 πῆρε τὸ θρόνον τῆς Ἠπείρου ἓνας βασιλεὺς ποὺ ἔγινε ἔπειτα περίφημος, ὁ Πύρρος, αὐτὸς κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὴν πατρίδα του ἀνεξάρτητη.

Ὁ Πύρρος ἦταν μεγάλος στρατηγός, γενναῖος πολεμιστής, εὐγενικὸς στὴν καρδιά, φιλόανθρωπος καὶ συμπαθητικὸς στὸ λαόν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνον ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ μὲ αὐτοὺς κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του, στὰ ἀνατολικά ὡς τὴν Ἰλλυρία καὶ στὰ νότια, ὡς τὴν Αἰτωλία, καὶ νίκησε πολλὰς φορὰς τοὺς μακεδονικοὺς στρατοὺς.

Μὲ τὰ κατορθώματα αὐτὰ καὶ μὲ τὸν Πύρρον βασιλεὺς φάνηκε γιὰ λίγο, πὼς ἡ Ἠπειρος θὰ ἔπαιρνε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως πρωτύτερα ἡ Μακεδονία.

Ἀλλὰ ὁ Πύρρος μαζὶ μὲ τὰ πολλὰ του προτερήματα εἶχε καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ μὴν ἔχῃ χαρακτῆρα σταθερό. Ἀγαποῦσε πολὺ τὶς περιπέτειες καὶ τὶς ἐπικίντυνες ἐπιχειρήσεις.

Αὐτὸ τὸ ἰδίωμα τοῦ χαρακτῆρα του τὸν ἔκαμε νὰ κινήσῃ τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔφερε τὴν καταστροφὴν του.

5. Ἡ Ῥώμη.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ παρουσιάζεται στὴν ἱστορίαν μιὰ πόλις ἄγνωστη ὡς τότε, ποὺ ἔγινε ἔπειτα μεγάλη καὶ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ καὶ νὰ κυβερνήσῃ ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Ἡ πόλις αὐτὴ ἦτο ἡ Ρώμη.

Στὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο στὴν βορειοανατολικὴ ἄκρη μιᾶς χώρας τῆς, ποὺ λεγόταν τότε Λάτιο, ἐκεῖ ποὺ χύνεται ὁ ποταμὸς Τίβερης ὑπάρχει μιὰ μεγάλη πεδιάδα μὲ πολλοὺς λόφους. Σ' ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόφους, τὸν Παλατῖνο, κοντὰ στὸν ποταμὸ Τίβερη, ἔγινε τὸν ὄγδοο αἰῶνα π. Χ. μιὰ μικρὴ πόλις, ποὺ ὠνομάστηκε Ρώμη.

Μὲ τὸν καιρὸ ἡ μικρὴ Ρώμη κατώρθωσε πρῶτα νὰ συνενώσῃ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στοὺς ἄλλους λόφους τοὺς γειτονικοὺς τῆς, καὶ ἀπὸ μικρὴ ποὺ ἦταν ἄρχισε νὰ μεγαλώνῃ. Ἐπειτα πολέμησε μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ Λατίου καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ ὅλους. Τὸ κράτος τῆς τώρα ἀπλωνόταν σὲ ὅλη τὴ χώρα τοῦ Λατίου.

Ἀπὸ κεῖ ἄρχισε πολέμους μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο καὶ δὲν ἄργησε νὰ τοὺς νικήσῃ καὶ νὰ πάρῃ ὅλη τὴ μέση Ἰταλία. Τότε οἱ Ρωμαῖοι, πρὸ δυναμωμένοι καὶ φιλόδοξοι ἔστρεψαν τὰ μάτια τους στὴν κάτω Ἰταλία.

6. Ὁ Πύρρος στὴν Ἰταλία καὶ Σικελία.

Ἡ κάτω Ἰταλία ἦταν χώρα ἑλληνικὴ, γιὰτὶ οἱ πόλεις τῆς ἦταν ὅλες ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων. Τόσο πολὺ ἑλληνικὴ ἦταν, ὥστε τὴν ἔλεγαν τότε ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα.

Πλουσιώτερη καὶ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς ἀποικίαις ἦταν ὁ Τάραντας. Οἱ κάτοικοί του εἶχαν πλουτίσει ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, δὲν ἀγαποῦσαν ὅμως τοὺς πολέμους καὶ τοὺς ἄρσεε ἢ ἥσυχη καὶ διασκεδαστικὴ ζωὴ. Ὅταν λοιπὸν εἶδαν πὼς κιντύνευαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ζήτησαν ἀπὸ τὸν Πύρρο, τὸ βασιλεῖα τῆς Ἠπείρου, ποὺ εἶχε γίνεϊ τότε γνωστὸς γιὰ τὰ πολεμικά του κατορθώματα, νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

Ὁ Πύρρος θάρρεψε πὼς ἡ εὐκαιρία ἐκείνη ἦταν κατάλληλη γιὰ νὰ ἀπλώσῃ τὸ κράτος του ὡς τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Σικελία, νὰ κάμῃ δηλαδὴ στὴ Δύση ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στὴν Ἀνατολή. Χωρὶς χρονοτριβὲς στὶς ἀρχὰς τοῦ 280 ἔκαμε ἐκστρατεία ἀπὸ τὴ θά-

λασσα στην Ἰταλία μὲ 25.000 ἄντρες καὶ 20 ἐλέφαντες.

Τὸν πρῶτο χρόνο πού ἔφτασε στὴν Ἰταλία νίκησε σὲ μιὰ μάχη τοὺς Ρωμαίους καὶ πῆρε στὴν ἐξουσία του ὅλες τὶς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας.

Τὸ δεύτερο χρόνο, σὲ ἄλλη μάχη νίκησε πάλι τοὺς Ρωμαίους. Καὶ στίς δυὸ ὅμως αὐτὲς μάχες εἶχε χάσει πολλοὺς στρατιῶτες. Γι' αὐτό, καθὼς λένε, ἔπειτα ἀπὸ τὴ δεύτερη μάχη εἶπε :

« Ἄν νικήσωμε ἀκόμη σὲ μιὰ μάχη, χαθῆκαμε ».

Τότε κατάλαβε πὼς τὰ σχέδιά του γιὰ νὰ καταχτήσῃ τὴν Ἰταλία ἦταν δύσκολο νὰ γίνουν καὶ ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ φύγῃ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ χάσῃ τὴ στρατιωτικὴ του ὑπόληψη.

Τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ τοῦ τὴν ἔδωσε ἡ Σικελία. Ἡ Σικελία εἶναι ἓνα μεγάλο νησί κοντὰ στὴν Ἰταλία. Στὴ δυτικὴ τῆς ἄκρῃ κυριαρχοῦσαν ἀπὸ καιρὸ οἱ Καρχηδόνοι, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι μιᾶς ἀποικίας τῶν Φοινίκων, τῆς Καρχηδόνας, πού ἦταν στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἀντίκρου στὴ Σικελία. Σὲ ὅλο τὸ ἄλλο νησί ἦταν ἀποικίες ἑλληνικές. .

Τὸν καιρὸ πού ἔκαμε ὁ Ξέρξης τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα, οἱ Καρχηδόνοι εἶχαν ἐπιτεθῆ στοὺς Ἑλληνες τῆς Σικελίας, οἱ Ἑλληνες ὅμως τοὺς νίκησαν τότε στὴν πόλιν Ἰμέρα.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐπειδὴ οἱ Ἑλληνες τῆς Σικελίας εἶχαν μεταξὺ τοὺς φιλονικίες καὶ πολέμους, οἱ Καρχηδόνοι βρῆκαν εὐκαιρία ν' ἀπλώσουν περισσότερο τὸ κράτος τους στὴ Σικελία. Πῆραν τὸν Ἀκράγαντα καὶ πολιορκήσαν τὶς Συρακοῦσες.

Οἱ Συρακούσιοι ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸν Πύρρο, πού ἦταν τότε στὴν Ἰταλία.

Ὁ Πύρρος καθὼς ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἄκουσε πρόθυμα τὴν πρόσκλησή τους. Ἄφησε στὸν Τάραντα φρουρὰ καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 278 πῆγε στίς Συρακοῦσες.

Μόλις βγῆκε ὁ Πύρρος στὴ Σικελία ἄλλαξε ἡ κατάσταση ἐκεῖ. Ἐλευθέρωσε ἀμέσως τὶς Συρακοῦσες ἀπὸ

τὴν πολιορκία, καὶ πῆρε ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις ποὺ εἶχαν πάρει οἱ Καρχηδόνιοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Λιλύβαιο. Ἔπειτα ἄρχισε νὰ εἰσιμᾶζῃ στόλο γιὰ νὰ προσβάλλῃ καὶ τὸ Λιλύβαιο καὶ σχεδίαζε νὰ πάῃ στὴν Ἀφρική καὶ νὰ χτυπήσῃ τὴν Καρχηδόνα.

Ἀλλὰ μόλις ἔφυγε ὁ Πύρρος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, οἱ Ρωμαῖοι ξαναπῆραν πάλι ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Τάραντα ποὺ ἦταν φρουρὰ τοῦ Πύρρου. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κάτω Ἰταλίας ἔστειλαν ἀμέσως μηνύματα καὶ παράπονα στὸν Πύρρο, γιὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἀπροστάτευτους. Τότε αὐτὸς ἀφήνει τὰ σχέδιά του καὶ μὲ 20.000 πεζοὺς καὶ 3.000 ἵππεῖς ξαναπερνᾷ στὴν Ἰταλία.

Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ὁ στρατὸς του δὲν εἶχε πιά τοὺς παλιοὺς καὶ δοκιμασμένους πολεμιστὲς. Ἐκεῖνοι εἶχαν χαθῆ στοὺς ἄλλους πολέμους καὶ τώρα οἱ στρατιῶτες τοῦ Πύρρου δὲν εἶχαν τὴν πείρα τὴν πολεμικὴ ποὺ χρειαζόταν. Ἐγινε μάχη καὶ ὁ Πύρρος νικῆθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖους.

Τότε ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο, ἀφοῦ ἔκαμε τόσους πολέμους χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα, γιὰ μὲν μόλις ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰταλία, οἱ Ρωμαῖοι πῆραν ἀμέσως καὶ τὸν Τάραντα καὶ ὅλη τὴν Κάτω Ἰταλία.

7. Ὁ Πύρρος στὴ Μακεδονία καὶ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία του στὴν Ἰταλία ὁ Πύρρος δὲν ἠσύχασε. Σκέφτηκε νὰ κατακτήσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Μπαίνει πρῶτα στὴ Μακεδονία, νικᾷ τὸ βασιλεῖα τῆς τὸν Ἀντίγονο καὶ κάνει δική του τὴ Μακεδονία. Ὁ Ἀντίγονος κρατήθηκε μόνο σὲ μερικὲς παραθαλάσσιες πόλεις.

Πρὶν ὅμως στερεωθῆ στὴ Μακεδονία ὁ Πύρρος κάνει ἐκστρατεία στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ σὲ μιὰ ἐπίθεση ποὺ ἔκαμε στὸ Ἄργος σκοτώθηκε (272).

Τότε ὁ Ἀντίγονος τῆς Μακεδονίας ξαναπῆρε πάλι τὸ βασιλεῖό του.

8. Ἡ μεσημβρινή Ἑλλάδα στὸν 3^ο αἰῶνα π. Χ.

Στὰ χρόνια αὐτὰ ὅλες οἱ πόλεις στὴ μεσημβρινή Ἑλλάδα ἐξακολουθοῦσαν νὰ ζοῦν ἐλεύθερες μὲ τοὺς παλιούς των νόμους. Σὲ λίγα μέρη μόνο, στὴ Χαλκίδα, στὴν Κόρινθο καὶ κάποτε στὴ Μουνιχία, ἦταν μακεδονικὲς φρουρὲς.

Σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς πόλεις ἦταν πάντοτε δυὸ κόμματα, οἱ δημοκρατικοὶ καὶ οἱ ὀλιγαρχικοί. Τὰ δυὸ αὐτὰ κόμματα διαιροῦσαν πάντοτε τὸ λαό, γιατί βρισκόνταν σὲ ἀκατάπαυτη φιλονικία γιὰ τὴν ἐξουσία. Τὶς περισσότερες φορὲς τὸ κόμμα ποῦ νικοῦσε ἐξώριζε ἀπὸ τὴν πόλη τοὺς ἀντιθέτους. Κι' ἐκεῖνοι πάλι περιέμεναν εὐκαιρία γιὰ νὰ γυρίσουν μὲ τὴ βία στὴν πατρίδα τους.

Οἱ φιλονικίες αὐτές, οἱ ἐπαναστάσεις, οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχαν ἐξαντλήσει τὸν 3^ο αἰῶνα π.Χ. ὅλες τὶς πόλεις τὶς ἑλληνικὲς. Ἡ Σπάρτη μάλιστα, ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Θήβα, ποὺ εἶχαν ἄλλοτε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας, εἶχαν πέσει τώρα περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες.

9. Ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη παρουσιάστηκαν δυὸ λαοὶ ἑλληνικοί, κάπως δυνατοί, ποὺ δὲν εἶχαν φανῆ ὡς τότε στὴν ἱστορία, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀχαιοί.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ λαοὶ κατώρθωσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (280) νὰ κάμουν δυὸ γερὲς ὀμοσπονδίες, τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτεία καὶ τὴν Ἀχαϊκὴν.

Στὴν Αἰτωλικὴ ἦταν οἱ κάτοικοι τῆς Αἰτωλίας καὶ ὅλοι σχεδὸν ποὺ κατοικοῦσαν στὴν κεντρικὴ Ἑλλάδα.

Στὴν Ἀχαϊκὴ πάλι ἦταν ὅλη σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη.

Ἡ Ἀχαϊκὴ μάλιστα συμπολιτεία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ, ὅταν ἔγινε ἀρχηγὸς τῆς ὁ Ἄρατος ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Ὁ Ἄρατος ἔκαμε τὸ σχέδιο νὰ ἐνώσῃ σ' ἓνα κράτος ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις καὶ νὰ πάψουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Καὶ ἀληθινὰ κατώρθωσε νὰ ἐνωθοῦν οἱ δυὸ

συμπολιτείες και νὰ διώξουν τὶς μακεδονικὲς φρουρὲς. Τὸ ἔργο ὁμως τοῦ Ἀράτου καταστράφηκε ἀπὸ τὴν ἀντιζηλία τῆς Σπάρτης.

10. Ἄγης καὶ Κλεομένης.

Καθὼς εἶπαμε ἡ Σπάρτη ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πολὺ ἐξαντλημένη. Οἱ παλαιοὶ τῆς νόμοι εἶχαν καταργηθῆ. Τὰ χτήματα εἶχαν μαζευτῆ σὲ 100 μόνο οἰκογένειες ποὺ κυβερνοῦσαν τὴν πόλη. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Σπάρτης οὔτε ἰδιοκτησία εἶχαν οὔτε στὴν ἀρχὴ μποροῦσαν νὰ λάβουν μέρος. Αὐτὸ τοὺς ἔκανε νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι. Ἡ παλαιὰ πειθαρχία εἶχε ξεχαστῆ καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴ Σπάρτη ἦταν ἀπόλεμη καὶ παραλυμένη.

Ἐνας βασιλέας τότε (244) ὁ Ἄγης σκέφτηκε νὰ φέρῃ κάποια διόρθωση στὸ κακὸ αὐτό. Ζήτησε νὰ λειτουργήσουν πάλι οἱ νόμοι οἱ παλαιοὶ καὶ νὰ μοιραστοῦν τὰ χτήματα σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους. Οἱ πλούσιοι ὁμως, ποὺ εἶχαν τὶς ἰδιοκτησίες, πῆραν μὲ τὸ μέρος τους τὸν ἄλλο βασιλέα τῆς Σπάρτης (καθὼς εἶπαμε στὴ Σπάρτη ἦταν πάντοτε δύο βασιλεῖς) τὸ Λεωνίδα, ἀντιστάθηκαν τὰ σχέδια τοῦ Ἄγης καὶ στὸ τέλος τὸν ἐσκότωσαν.

Τὰ σχέδια ὁμως τοῦ Ἄγης δὲν ἄργησαν νὰ ἐφαρμοστοῦν. Τὰ ἐπραγματοποίησε ἀργότερα ὁ γυιὸς τοῦ Λεωνίδα Κλεομένης, ποὺ ἔγινε βασιλέας ἀφοῦ πέθανε ὁ πατέρας του.

Ὁ Κλεομένης εἶχε πάρει γυναῖκα του τὴ χήρα τοῦ Ἄγης, τὴν ὠραία καὶ ἐνάρετη Ἀγιάτη. Αὐτὴ κατόρθωσε νὰ βάλῃ στὴν ψυχὴ τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς ὅλες τὶς ιδέες τοῦ πρώτου.

Ὁ Κλεομένης ἔκαμε στρατὸ ἀπὸ μισθοφόρους ἔπιασε ξαφνικὰ καὶ σκότωσε τοὺς ἐφόρους, ἐξώρισε 80 ἐπίσημους Σπαρτιάτες, μοίρασε τὰ χτήματα σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ξανάφερε τοὺς νόμους τοὺς παλιούς, τὰ συσσίτια, τὸν τρόπο τῆς ζωῆς γιὰ τοὺς πολίτες, καὶ τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια.

Τὸ παράδειγμα τῆς Σπάρτης ἐρέθισε καὶ τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου, πὺν ἦταν στὴν Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ὅσοι στὰ μέρη αὐτὰ δὲν εἶχαν χτήματα, οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ἐργατικοί, ἔκαμαν ἐπανάσταση καὶ ζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Κλεομένη. Ὁ Κλεομένης μὲ τοὺς Σπαρτιάτες πῆγε καὶ τοὺς βοήθησε. Νίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ πῆρε τοὺς συμμάχους τῆς.

Τότε ὁ Ἄρατος ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονο Β΄.

Ὁ Ἀντίγονος ἦρθε στὴν Ἑλλάδα μὲ στρατό. Ὁ Κλεομένης ἀντιστάθηκε δυὸ χρόνια. Στὸ τέλος ὅμως νικήθηκε καὶ ἔφυγε στὴν Αἴγυπτο (221). Ἐκεῖ μόλις ἔφτασε, ἔδωσε διαταγὴ ὁ βασιλέας τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Τὸ ὄνειρο ὅμως πὺν εἶχε ὁ Ἄρατος νὰ πάψουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι οἱ Ἕλληνες σ' ἓνα κράτος, ματαιώθηκε. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξακολούθησαν καὶ ἔκαμαν τὴν Ἑλλάδα τόσο ἀδύνατη, ὥστε νὰ ἔρθουν σὲ λίγο οἱ Ῥωμαῖοι καὶ νὰ τὴν ὑποτάξουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

1. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων μὲ τὸ Φίλιππο τῆς Μακεδονίας.

Ἀφοῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἔκαμαν δική τους ὅλη τὴν Ἰταλία, ἄρχισαν νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησο.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι πὺν χώριζαν τοὺς Ἕλληνες, τοὺς ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν καὶ κήρυξαν τὸν πόλεμον στὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππο (200.).

Δυὸ χρόνια κράτησε ὁ πόλεμος ἐκεῖνος καὶ στὸ τέλος οἱ Ῥωμαῖοι νίκησαν τὸ Φίλιππο στὶς Κυνόκεφαles, κοντὰ στὰ Φάρσαλα. Ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Κόϊντος Φλαμινῖνος τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην μὲ αὐτοὺς τοὺς ὄρους :

1) Νὰ παραδώσῃ στοὺς Ρωμαίους ὄλο τὸν πολεμικό του στόλο.

2) Ν' ἀφήσῃ ὅσες χῶρες εἶχε ἔξω ἀπὸ τὴ Μακεδονία, καὶ

3) Νὰ μὴν κἀνῆ μόνος του οὔτε συμμαχία οὔτε πόλεμο, πρὶν τοῦ δώσουν τὴν ἄδεια οἱ Ρωμαῖοι.

Ὅταν ἔμαθαν αὐτὰ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἄρχισαν νὰ συλλογίζονται πῶς θὰ φερθῆ σὲ αὐτοὺς ὁ Ρωμαῖος νικητής.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γιορτάζονταν στὴ Κόρινθο τὰ Ἴσθμια.

Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς πῆγε ὁ Φλαμινῖνος κ' ἐμπρὸς σὲ ὄλο τὸ πλῆθος διακήρυξε πὸς ἡ Ρώμη ἀφήνει ἐλεύθερους τοὺς Ἕλληνες νὰ ζοῦν μὲ τοὺς δικούς των νόμους, χωρὶς φρουρὰ ρωμαϊκὴ καὶ χωρὶς καμμιά φορολογία.

Οἱ Ἕλληνες χάρισαν πολὺ, ἐξητωκραύγασαν τὸ Φλαμινῖνο καὶ τοῦ ἔκαμαν πολλὰς περιποιήσεις καὶ τιμές.

Ἡ ἐλευθερία ὅμως πὸν τοὺς ἄφησε ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς δὲν κράτησε πολὺ. Μὲ τὶς φιλονικίες τους πάλι οἱ Ἕλληνες ἀνάγκασαν τὴ Ρώμη νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

2. Οἱ Ρωμαῖοι πολεμοῦν μὲ τὸν Ἄντιοχο τῆς Συρίας.

Στὴ Συρία ἦταν βασιλέας ἀπὸ τὰ 223 ὁ Ἄντιοχος Γ'. Αὐτὸς ἀφοῦ ἔβαλε κάποια τάξη στὸ δικό του κράτος, θέλησε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὶς ἑλληνικὰς πόλεις ποὺ ἦταν στὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Οἱ πόλεις αὐτὲς ζήτησαν τότε βοήθεια ἀπὸ τὴ Ρώμη.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἔστειλαν μῆνυμα στὸν Ἄντιοχο καὶ διαμαρτυρήθηκαν γιὰ αὐτὸ πὸν λογάριαιζε νὰ κάμῃ. Ὁ Ἄντιοχος ὅμως δὲν ἔδωσε προσοχὴ σ' αὐτὴ τὴ διαμαρτυρία καὶ ἄρχισε νὰ κυριεύῃ τὶς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες αὐτὲς ὁ Ἄντιοχος πῆρε τόσο θάρ-

ρος, ὥστε στὸ τέλος κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ στοὺς Ρωμαίους. Ἐστειλε στρατὸ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα γιὰ νὰ σηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ στρατός του ὁμως νικήθηκε στὶς Θερμοπύλες ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴ Μικρὴ Ἀσία.

Μὰ οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐννοοῦσαν νὰ τὸν ἀφήσουν ἀτιμώρητο. Ἐστειλαν καὶ στὴν Ἀσία στρατὸ καὶ σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὴ Μαγνησία τὸν ἐνίκησαν κι' ἐκεῖ.

Ὁ Ἀντίοχος τότε ἀναγκάστηκε νὰ κλείσῃ εἰρήνην καὶ ν' ἀφήσῃ στοὺς Ρωμαίους τὴ Θρακικὴ Χερσόνησο καὶ τὴ Μικρὴ Ἀσία.

Τὶς χῶρες αὐτὲς δὲν τὶς κράτισαν οἱ ρωμαῖοι. Ἄφησαν ὅλες τὶς πόλεις τὶς ἐλληνικὰς ἐλεύθερες. Στοὺς Ροδίτες ἔδωσαν τὴν Λυκία καὶ τὴν Καρία. Τὴν ὑπόλοιπὴ Μικρὴ Ἀσία καὶ τὴ Θρακικὴ Χερσόνησο ἔδωσαν στὸ φίλο του βασιλέα τῆς Περγάμου.

3. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Περσέα.

Στὴ Μακεδονία βασιλεύε ἀκόμη ὁ Φίλιππος καὶ πάντοτε σχεδίαζε κρυφὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸς Ρωμαίους. Πέθανε ὁμως στὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πῆρε τὸ θρόνο ὁ γυιὸς του Περσέα.

Ὁ νέος βασιλέας εἶχε ἀνατραφῆ στὰ ἄτυχα ἐκεῖνα χρόνια ποὺ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ταπεινώσει τὸν πατέρα του. Γι' αὐτὸ μισοῦσε πολὺ τοὺς Ρωμαίους. Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἐξακολούθησε τὶς ἐτοιμασίαι τοῦ πατέρα του, ἐτοίμασε ὅπλα, βρῆκε χρήματα καὶ ἐτοίμασε ἀρκετὸ στρατό.

Ἀπὸ τὴν Πέργαμο ὁ βασιλέας Εὐμένης εἰδοποίησε τοὺς Ρωμαίους διὰ τὶς ἐτοιμασίαι τοῦ Περσέα. Οἱ Ρωμαῖοι ἀμέσως (172) τοῦ κήρυξαν τὸν πόλεμο.

Ὁ στρατός τους μὲ στρατηγὸ τὸν Αἰμίλιον Παῦλο ἔφθασε μὲ καιρὸ στὴ Μακεδονία, καὶ σὲ μιὰ μεγάλη μάχη κοντὰ στὴ Πύδνα (138) νίκησε τὸν Περσέα. Ὁ ἴδιος ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς καταστράφηκε. Ὁ ἴδιος ὁ

Περσέας προσπάθησε νὰ φύγη, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ παραδόθηκε στὸ νικητῆ.

Μὲ τὴ Μάχη τῆς Πύδνας ὅλη ἡ Μακεδονία ὑποτάχθηκε ἀμέσως στοὺς Ρωμαίους. Διαιρέθηκε σὲ τέσσερεις χωριστὲς πολιτεῖες, πὺν ἦταν ὑποχρεωμένες νὰ πληρῶνουν κάθε χρόνο φόρο στοὺς Ρωμαίους.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ λίγο καιρὸ, οἱ Μακεδόνες θέλησαν νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τότε οἱ Ρωμαῖοι πῆραν ὀλίγετα τὴ Μακεδονία καὶ τὴν ἔκαμαν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ (149).

4. Οἱ Ρωμαῖοι ὑποδουλώνουν ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Πύδνας οἱ Ρωμαῖοι ἄλλαξαν τρόπους στοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Τοὺς φέρθηκαν τώρα μὲ σκληρότητα. Ὅσοι Ἑλληνες εἶχαν καταγγεληθῆ πὺς ἦταν φίλοι τῶν Μακεδόνων θανατώθηκαν ἢ ἐξωρίστηκαν.

Χίλιοι Ἀχαιοὶ μεταφέρθηκαν στὴν Ἰταλία γιὰ δμηροί. Ἀπ' αὐτοὺς ἔπειτα ἀπὸ 17 χρόνια γύρισαν στὴν Ἑλλάδα μόνο 300.

Μὲ ὅλα αὐτὰ οἱ φιλονικίες στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα δὲν ἔπαυαν. Σὲ κάποια διαφορὰ πὺν εἶχαν οἱ Ἀχαιοὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, οἱ Σπαρτιάτες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Κατεβαίνει τότε ἀπὸ τὴ Μακεδονία μὲ στρατὸ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Μέτελλος, κάνει μάχη στὴ Λοκρίδα μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς νικᾷ (148).

Οἱ Ἀχαιοὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάχη, δοκίμασαν ν' ἀντισταθοῦν στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, δὲν τὸ κατώρθωσαν ὅμως. Νικῆθηκαν καὶ πάλι κοντὰ στὴ Λευκώπετρα ἀπὸ ἄλλο Ρωμαῖο στρατηγὸ, τὸ Μόμμιο. Ὁ στρατηγὸς αὐτὸς πῆρε τὴν Κόρινθο καὶ ἄφησε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τὴ λεηλατήσουν καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν.

Τὴν ἴδια καταστροφὴ ἔπαθαν ἡ Θήβα καὶ Χαλκίδα, γιὰτὶ εἶχαν βοηθήσει τοὺς Ἀχαιοὺς. Οἱ ἄλλες πόλεις

ὑπετάχθησαν ἀμέσως κ' ἔτσι γλύτωσαν ἀπὸ τὴν καταστροφή.

Στὰ 146 ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα ἔγινε ἐπαρχία ρωμαϊκὴ μὲ τὸ ὄνομα Ἄ γ α ῖ α.

Μὲ τὸν καιρὸ, στὰ 66 π. Χ. ὑποτάχθηκαν στοὺς Ρωμαίους τὸ βασίλειο τῆς Συρίας καὶ ὅλη ἡ Μικρὴ Ἀσία καὶ στὰ 31 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος. Ἐτσι, ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς φιλονικίες ἔχασαν τὴν ἐλευθερίαν τους οἱ Ἕλληνες καὶ ὑποδουλώθηκαν ὅλες οἱ χῶρες οἱ Ἑλληνικὲς στοὺς Ρωμαίους.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 776 π. Χ. Πρώτη Ὀλυμπιάδα.
- 594 Ὁ Σόλωνας κάνει νόμους στὴν Ἀθήνα.
- 560—510 Ἡ τυραννία στὴν Ἀθήνα.
- 508 Ὁ Κλεισθένης κάνει τὸ πολίτευμα στὴν Ἀθήνα πὸ δημοκρατικό.
- 500—494 Ἰωνικὴ ἐπανάσταση.
- 493 Ἐκστρατεία τοῦ Μαροδόνιου.
- 490 Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα.
- 480 Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.
- 479 Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν. Ἡ Μάχη τῆς Μυκάλης.
- 478 Οἱ Ἀθηναῖοι τειχίζουσι τὴν πόλιν τοὺς καὶ καταρτίζουσι τὴν συμμαχία τους.
- 464 Νίκες τοῦ Κίμωνος στὸν Εὐρυμέδοντα.
- 449 Περικλῆς.
- 431—404 Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
- 401 Κύρου ἀνάβαση.
- 399 Θάνατος τοῦ Σωκράτη.
- 396 Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου στὴν Ἀσία.
- 383 Ὁ Φοιβίδας παίρνει τὴ Θήβα.
- 379 Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα. Ἐπαμεινώνδας.
- 371 Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.
- 362 Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας.
- 359 Ὁ Φίλιππος γίνεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
- 338 Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.
- 336 Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
- 334 Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.
- 333 Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ.
- 331 Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.
- 327 Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει στὴν Ἰνδική.
- 323 Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

- 306 Ὁ Ἀντίγονος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ γίνονται βασιλεῖς.
- 280 Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου στὴν Ἰταλία. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.
- 200—197 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων μὲ τὸ Φίλιππο τῆς Μακεδονίας.
- 192—189 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων μὲ τὸν Ἀντίοχο τῆς Συρίας.
- 171—168 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων μὲ τὸν Περσέα τῆς Μακεδονίας.
- 146 Οἱ Ῥωμαῖοι ὑποτάσσουν τὴ νότια Ἑλλάδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α.

Ἡ Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους. — 1. Τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. — 2. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. — 3. Πῶς οἱ Ἕλληνες λάτρευαν τοὺς θεοὺς τῶν. — 4. Ἀμφικτιονίεις. — 5. Μαντεία. — 6. Πανελλήνιοι ἀγῶνες. — 7. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. — 8. Οἱ σπουδαιότερες ἑλληνικαὶ πόλεις. — 9. Ἡ Σπάρτη (Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς. — Πῶς κυβερνοῦνταν οἱ Σπαρτιάτες. Οἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης). — 10. Ἡ Ἀθήνα (οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Κόδρος. Πῶς καταργήθηκε ἡ βασιλεία στὴν Ἀθήνα. Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Πῶς καταργήθηκε ἡ ἀριστοκρατία. Ἡ τυραννία. Ἡ νέα δημοκρατία).
σελ. 3—29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι. — 1. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρῆς Ἀσίας. — 2. Ἴωνική ἐπανάσταση. — 3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδόνιου. — 4. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτη καὶ τοῦ Ἀρταφέρνη. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα. — 5. Ἀριστείδης καὶ Θερμοπύλῃς. — 6. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη (Προετοιμασίαι τῶν Περσῶν. Προετοιμασίαι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Οἱ ναυμαχίαι τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν). — 7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης. . . . .
σελ. 30—51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. — 1. Τειχίζονται ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Πειραιάς. — 2. Πausanias καὶ Θερμοπύλῃς. — 3. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. — 4. Πόλεμοι τοῦ Κίμωνος ἐναντίον τῶν Περσῶν. — 5. Ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς. — 6. Ἡ Ἀθήνα στὸν καιρὸ τοῦ Περικλῆ. — 7. Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας. — 8. Τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Περικλῆ. . . . .
σελ. 51—62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος. — 1. Οἱ ἀφορμὲς τοῦ πολέμου. — 2. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου. — 3. Ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου. — 4. Ἡ τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου. . . . .
σελ. 62—69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Ἡγεμονία τῶν Σπαρτιατῶν. — 1. Οἱ τριάντα τυράννοι. — 2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου. — 3. Ὁ Ἀγησίλαος στὴν Ἀσία. . . . .
σελ. 69—73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Ἡγεμονία τῶν Θηβαίων. — 1. Οἱ Σπαρτιάτες στὴ Θήβα. — Ἡ Θήβα ἐλευθερώνεται. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας. — 3. Ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα. — 4. Ὁ Ἐπαμεινώνδας στὴν Πελοπόννησο. — 5. Ἡ μάχη στὴν Μαντινεία. . . . .
σελ. 73—78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'.

Ἡγεμονία τῶν Μακεδόνων. — 1. Οἱ Μακεδόνες. — 2. Ὁ Φίλιππος.

πος Β'. — 3. Πόλεμος με τούς Ἀθηναίους. — 4. Ὁ ἱερὸς πόλεμος. — 5. Ἡ μάχη στὴ Χαϊρώνεια. — 6. Τὰ σχέδια καὶ ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου . . . . . σελ. 78—83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'.

Ἡ Κοσμοκρατορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. — 1. Ὁ Ἀλέξανδρος. — 2. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἑλλάδα. — 3. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἀσία. — 4. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ. — 5. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴ Μ. Ἀσία. — 6. Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο. — 7. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴ Φοινίκη καὶ τὴν Αἴγυπτο. — 8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων. — 9. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὅλου τοῦ Περσικοῦ κράτους. — 10. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει στὶς Ἰνδίες. — 11. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στοὺς βαρβάρους. — 12. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου. — 13. Διαδόχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου . . . . . σελ. 84—98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

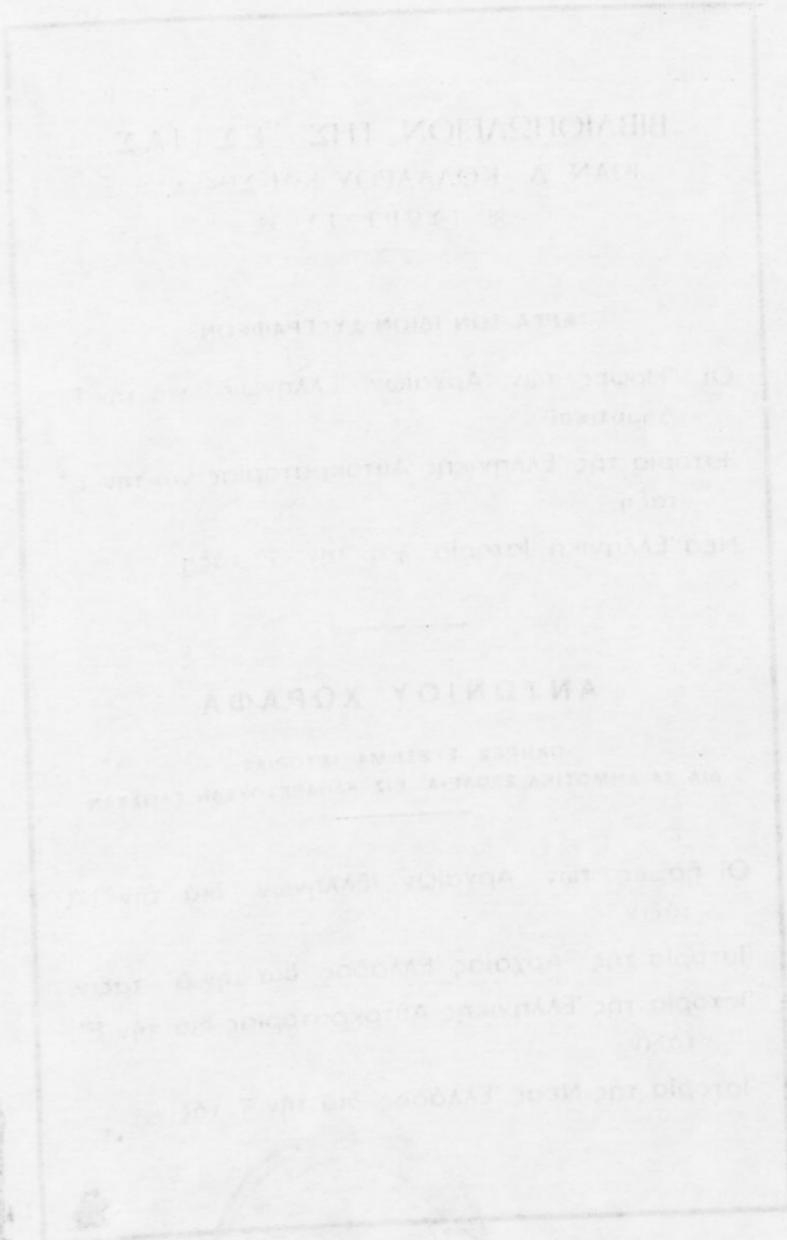
Τὰ κράτη τῶν διαδόχων. — 1. Τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων. — 2. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν. — 3. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας. — 4. Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ Πύρρος. — 5. Ἡ Ρώμη. — 6. Ὁ Πύρρος στὴν Ἰταλία καὶ Σικελία. — 7. Ὁ Πύρρος στὴ Μακεδονία καὶ τὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. — 8. Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα στὸν 3ον αἰῶνα π. Χ. — 9. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. — 10. Ἄγης καὶ Κλεομένης. σελ. 98—108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'.

Οἱ Ρωμαῖοι ὑποτάσσουν τὴν Ἑλλάδα. — 1. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων με τὸν Φίλιππο τῆς Μακεδονίας. — 2. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων με τὸν Ἀντίοχο τῆς Συρίας. — 3. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων με τὸν Περσέα — 4. Οἱ Ρωμαῖοι ὑποδουλοῦν ὅλες τὶς ἑλληνικὰς γῶρας. σελ. 108—112

0020561142
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

ΙΩΑΝ. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ Α. Ε.

38 ΤΣΩΡΤΣΙΛ 38

ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Οι ἥρωες τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων γιά τήν Γ΄
Δημοτικόῦ.

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας γιά τήν Ε΄
τάξη.

Νέα Ἑλληνική Ἱστορία γιά τήν Ϛ΄ τάξη.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΩΡΑΦΑ

ΠΛΗΡΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΕΙΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Οι ἥρωες τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων διά τήν Γ΄
τάξιν.

Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διά τήν Δ΄. τάξιν.

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας διά τήν Ε΄
τάξιν.

Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος διά τήν Ϛ΄ τάξιν.

